

लुम्बिनी प्रदेश सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
राप्ती उपत्यका (देउखुरी), नेपाल

लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत दाङ्ग जिल्लाको घोराही उपमहानगरपालिका वडा नं १६ मा प्रस्तावित **नेत्रलाल अभागी स्टेडियम** आयोजना प्रस्तावको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदन उपर लिखित राय सुझावको लागि आह्वान गरिएको

सार्वजनिक सूचना

प्रथम पटक प्रकाशित मिति २०८०/३/२४

प्रस्तावक श्री प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण, राप्ती उपत्यका (देउखुरी), नेपाल प्रस्तावक भई दाङ्ग जिल्लाको घोराही उ.म.न.पा, वडा नं १६ (जि.पि.एस: 28° 2' 35.57" N, 82° 26' 42.81" E, किता नं १०५, २०८, २०९ र १३९) करौतिडाँडामा कूल ५.७ हेक्टर (५७ हजार वर्ग मिटर)को क्षेत्रफलमा २५ हजार दर्शक क्षमताको नेत्रलाल अभागी स्टेडियम आयोजना प्रस्तावको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदन यस मन्त्रालयमा पेश गरेको छ।

प्रस्ताव अनुसार आयोजनाले फुटबल मैदान, दौड मैदान, कभर्ड हल, पौडी पोखरी, भलिबल कोर्ट, टेनिस कोर्ट निर्माण भई संचालन गरिनेछ। प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरणबाट निर्माण पश्चात घोराही उ.म.न.पा.बाट संचालन हुने जानकारी उल्लेख छ। यस खेल मैदा घोराहीको बसपार्कबाछ ५.२ कि.मि. पश्चिम र घोराही-तुलसीपुर सडकबाट करिब ८०० मिटरमा अवस्थित रहेको छ।

यस खेलकुद निर्माण र संचालन चरणमा विभिन्न समाजिक-आर्थिक र साँस्कृतिक, भौतिक र जैविक प्रभावहरू पर्नेछन्। निर्माणको समयमा स्थानीय रोजगारी र कामदारहरू बिच मतभेद, धुलो, हिलो, ट्राफिकको चाप आदी पर्नेछन् भने संचालन चरणमा वरपर होटल लगायत बजार विस्तार तथा फोहरमैला उत्सर्जन, दर्शकहरूको होहल्ला एवं फोहरमैला उत्सर्जन, शौचालयमा चाप साथै पौडी पोखरीबाट फोहरपानी आदी उत्सर्जन हुने देखिन्छ। यसरी अध्ययनमा देखिएका वातावरणीय सवालहरू प्रतिवेदनमा उचित व्यवस्थापन गरिने भनी उल्लेख रहेको छ जुन यस सूचना बमोजिम अझै छलफलको विषय रहन सक्नेछ।

लुम्बिनी प्रदेश वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ को नियम ११ को उपनियम (६) बमोजिम यस प्रतिवेदनमा राय-सुझाव लिनका लागि प्रतिवेदन पढ्न वा उतार गरी लैजान पाउने ब्यवस्था रहेकोले यस आयोजना प्रस्तावको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन यस वन तथा वातावरण मन्त्रालयको Web Site: <https://moitfe.lumbini.gov.np/> मा समेत सार्वजनिक गरिएको छ। उक्त प्रतिवेदन सम्बन्धमा उपयुक्त राय सुझाव प्राप्त भएमा यस मन्त्रालयको सो प्रस्तावको स्वीकृति प्रकृत्यामा त्यस्ता राय-सुझावहरूलाई समेत ध्यानमा राख्नेछ। यस सम्बन्धमा ब्यक्ति वा संस्थाको कुनै राय-सुझाव भए यो सूचना प्रथम पटक प्रकाशन भएको मितिले सात (७) दिन भित्र आफ्नो लिखित राय सुझाव निम्न ठेगानामा पठाई दिनु हुन यसै सूचना द्वारा आह्वान गरिन्छ।

प्रतिवेदन अध्ययन वा उतार गर्न सकिने र राय सुझाव पठाउन सकिने ठेगाना:

१. श्री वन तथा वातावरण मन्त्रालय, राप्ती उपत्यका (देउखुरी), नेपाल।

<https://moitfe.lumbini.gov.np/>

ईमेल: mofesc.lumbini@gmail.com

फो.नं. ९८४७५४९३३७

नेत्रलाल अभागी स्टेडियम

घोराही उपमहानगरपालिका वडा नं. १६, दाङ जिल्ला, लुम्बिनी प्रदेश

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदन

प्रतिवेदन पेश गरिएको निकाय :

वन तथा वातावरण मन्त्रालय
राप्ती उपत्यका (देउखुरी), लुम्बिनी प्रदेश

प्रस्तावक :

प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण
राप्ती उपत्यका, दाङ, लुम्बिनी प्रदेश

असार, २०८०

कार्यकारी सारांश

प्रस्तावकको नाम र ठेगाना:

प्रस्तावित आयोजनाको नाम “नेत्रलाल अभागी स्टेडियम” रहेको छ । प्रस्तावित आयोजनाको प्रस्तावक प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण, राप्ती उपत्यका, दाङ, लुम्बिनी प्रदेश रहेको छ ।

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनको औचित्य

लुम्बिनी प्रदेश वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ को अनुसूची ३ को (ड) को आवास, भवन तथा बस्ती विकास र शहरी विकास क्षेत्र अन्तर्गत बुँदा (२) ले २,००० वा सो भन्दा बढी एकैपटक आगमन तथा निगमन हुने सिनेमा हल, थिएटर, सामुदायिक भवन, रंगशाला, कन्सर्ट हल, स्पोर्ट्स वा व्यवसायिक कम्प्लेक्स निर्माण गर्ने प्रस्तावलाई वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ । प्रस्तावित आयोजनामा २५,००० क्षमताको रंगशाला निर्माण गरिने हुनाले उक्त व्यवस्था बमोजिम यस आयोजना कार्यान्वयन गर्नु पूर्व वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन अध्ययन गर्नु पर्ने हुन्छ ।

प्रस्तावको विवरण

प्रस्तावको मुख्य उद्देश्य भनेको दाङ जिल्लाको घोराही उपमहानगरपालिका-१६ करौँतीडाँडामा नेत्रलाल अभागी स्टेडियमको निर्माण तथा सञ्चालन कार्य गर्नु हो । प्रस्तावित बहुउद्देश्यीय रंगशाला निर्माण गरिने क्षेत्र घोराही उपमहानगरपालिकाको स्वामित्वमा रहेको छ । यस आयोजनाले यस क्षेत्रको भौतिक, सामाजिक, आर्थिक र साथसाथै पर्यटन विकासको अभिवृद्धि हुने राखेको छ । यस आयोजनाबाट दाङ जिल्ला लगायत लुम्बिनी प्रदेश र देशको नै खेलकुद क्षेत्रमा सुधार तथा विकास हुने अपेक्षा राखिएको छ । आयोजना क्षेत्रको भू-अवस्थिति २८°२'३५.५७" उत्तर र ८२°२६'४२.८१" पूर्व देशान्तरमा रहेको छ । प्रस्तावित आयोजनामा कुल क्षेत्रफल ५.७ हे. (५७,०५९.४२९वर्ग मि.) मा २५,००० क्षमताको स्टेडियम निर्माण गरिने छ । प्रस्तावित आयोजना क्षेत्रफल भित्र ६८मि. x ११०मि. पिच आकार रहेको २.५ हे क्षेत्रफलमा फुटबल मैदान, ६ लेन (१.२ मिटर प्रत्येक लेन) को एथलीट ट्र्याक, ५०मि. x ७५मि. आकारको कर्भड हल, २५.४मि x ५०मि आकार र ८ लेन (२.५ मि. प्रत्येक लेन) को पौडी पोखरी, ९मि. x १८मि. आकारको २

ओटा भलिबल कोर्ट र १०मि. x २४मि. आकारको १ वटा लन टेनिस कोर्ट प्रस्ताव गरिएको छ ।

अध्ययन विधि

यस अध्ययनको अध्ययन विधि, पद्धति र प्रक्रिया लुम्बिनी प्रदेशको वातावरणीय संरक्षण ऐन २०७७ तथा नियमावली, २०७७ अनुसार गरिएको छ । यस वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकनका लागि आयोजना तथा आयोजना क्षेत्रसँग सम्बन्धित प्रतिवेदन, अनुसन्धानमूलक लेख रचना, नक्सा, पालिका तथा जिल्ला पाश्वचित्र तथा आयोजना निर्माण तथा सञ्चालनसँग सम्बन्धित विभिन्न कानूनी दस्तावेजहरूको अध्ययन तथा समीक्षा गरिएको थियो । आयोजना क्षेत्रका भौतिक, जैविक, सामाजिक-आर्थिक तथा साँस्कृतिक वातावरणीय आधार तथ्याङ्कहरू सङ्कलनका लागि स्थलगत अवलोकन, नापजोख तथा स्थानीय परामर्श तथा सोधपुछ गरिएको थियो । सार्वजनिक सूचनाको हकमा मिति २०८०/०२/११ गते घोराही उप-महानगरपालिकाबाट नै प्रकाशित हुने “गणतन्त्र दैनिक” राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा प्रकाशित गरिएको थियो । त्यस्तै सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रमको लागि मिति २०८०/०३/०६ गते नै सूचना प्रकाशन गरि मिति २०८०/०३/०८ मा करिब ३५ जनाको उपस्थितिमा घोराही उपमहानगरपालिका १६ को करौतीडाँडा क्षेत्रमा गरिएको थियो । साथै सम्बन्धित स्थानीय निकायबाट आवश्यक सिफारिस समेत संकलन गरिएको थियो । अन्ततः यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ को अनुसूची १२, नियम ९ को उपनियम (५) अनुसार तयार पारिएको छ ।

आयोजना स्थलको विद्यमान वातावरणीय अवस्था

प्रस्तावित नेत्रलाल अभागी स्टेडियम घोराही उपमहानगरपालिका वडा नं १६, दाङमा अवस्थित रहने छ । दाङ जिल्लामा रहेको घोराही उप-महानगरपालिका लुम्बिनी प्रदेशको केन्द्र भागमा पर्दछ । यसको पूर्वमा बंगलाचुली गाउँपालिका, पश्चिममा तुलसीपुर उप-महानगरपालिका, दक्षिणमा लमही नगरपालिका र उत्तरमा रोल्पा जिल्ला रहेका छन् । घोराही उपमहानगरपालिकाको अधिकांस भूभाग समथर रहेकोले यहाँको हावापानी गर्मी रहेको छ । यहाँको अधिकतम तापक्रम औसत ३५ डिग्री सेल्सियस र न्युनतम तापक्रम औसत २ डिग्री सेल्सियस हुन्छ । वार्षिक औसत वर्षा १३४० मि.मि. हुने मौसमी तथ्यांक छ । प्रस्तावित आयोजना स्थल शहरी क्षेत्रभन्दा केहि टाढा क्षेत्रमा रहेको छ । प्रस्तावित आयोजना खुल्ला

क्षेत्रमा रहेको छ र उक्त क्षेत्र नजिक चन्द्र महिला सामुदायिक वन रहेको छ । घोराही उपमहानगरपालिकामा पारिस्थितिकी हिसाबले चार प्रकारका जंगल पर्दछन् । यस उपमहानगरपालिकामा Chir Pine Forest, Chir Pine-Broad Leaved Forest, Hill Sal Forest र Lower Tropical Sal and Mixed Broad Leaved गरेर चार प्रकारको वन पर्दछ । घोराही उपमहानगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल २८४.१ वर्ग कि.मि. रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ प्रारम्भिक नतिजा अनुसार घोराही उपमहानगरपालिकाको कुल जनसंख्या २,०१,०७९ रहेको छ जसमा ९४,३८४ पुरुष र १,०६,६९५ महिला रहेको छ । घोराही उपमहानगरपालिकामा कुल घर संख्या ४५,२४० रहेको छ जसमा ५१,६१९ परिवार संख्याको बसोबास रहेको छ । घोराही उप-महानगरपालिकाको सबै वडाहरूमा पक्की सडकको विस्तार नभए पनि कच्ची सडकको विस्तार भईरहेको छ । यस उप-महानगरपालिकामा बस, कार, ट्याक्सी, रिक्सा, ट्रक, टेक्टर, साइकल, जीप र मोटरसाइकलहरूको उपयोग गरिएको देखिन्छ । प्रस्तावित क्षेत्रमा यातायातको पहुँच राम्रो रहेको छ । प्रस्तावित क्षेत्रबाट प्रमुख बजारसम्म पक्की सडक निर्माण भइसकेको छ ।

वैकल्पिक विश्लेषण

प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा आयोजनाको डिजाइन, आयोजना स्थल, आयोजना प्रविधि, प्रकृया, समय तालिका र आयोजना कार्यान्वयन नगर्ने कुराहरू समावेश गरि विकल्पहरूको विश्लेषण गरिएको छ । प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने र प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने विकल्पहरूको विश्लेषण गरी अध्ययन गर्दा विकल्प १: प्रस्तावित डिजाइन अनुसार प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने विकल्प प्राविधिक, सामाजिक-आर्थिक तथा वातावरणीय हिसाबले उपयुक्त विकल्प देखिन्छ र विकल्प १ लाई कार्यान्वयनको लागि सिफारिस गरिन्छ ।

प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने प्रभाव

नेत्रलाल अभागी स्टेडियमको निर्माण तथा संचालन चरणमा पर्न सक्ने सकारात्मक प्रभाव अन्तर्गत रोजगारीको अवसर, आर्थिक गतिविधिमा वृद्धि, प्राविधिक सीपमा अभिवृद्धि, स्थानीय अर्थ बजारमा वृद्धि, खेलाडी तथा खेलप्रेमीहरूलाई उच्चस्तरीय रंगशालाको सुविधा, खेलकुद पर्यटनको विकास र वरपरको जमिनको मूल्य वृद्धि आदि पर्दछ ।

त्यस्तै प्रस्तावित आयोजना निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा पर्न सक्ने नकारात्मक प्रभावहरूमा फोहरमैला, भूचलनमा परिवर्तन, वायु प्रदूषण, ध्वनि प्रदूषण, ऊर्जा खपतबाटपर्ने प्रभाव आदि रहेका छन् । रंगशाला निर्माण गर्दा प्रस्तावित खुल्ला क्षेत्रमा भौतिक संरचना निर्माण भई उक्त जग्गाको स्वरूप परिवर्तन हुनेछ । निर्माण तथा सञ्चालन अवधिमा सामाजिक आर्थिक तथा साँस्कृतिक वातावरणमा पर्ने प्रभावहरूमा पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षा, स्वास्थ्य तथा सरसफाई कमीबाट पर्ने प्रभाव, यातायात व्यवस्थापनमा कठिनाई, सामाजिक स्रोत र पूर्वाधारहरूमा चाप, सरसफाईको कमीले पर्ने प्रभाव, बालश्रम तथा लैंगिक विभेदबाट पर्ने प्रभाव, आदि रहेका छन् ।

सकारात्मक प्रभाव अभिवृद्धि तथा नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरणक उपायहरू

प्रस्तावित आयोजना कार्यान्वयनबाट पर्न सक्ने सकारात्मक प्रभावहरूलाई अभिवृद्धि गर्नको लागि स्थानीयलाई रोजगारीमा सीप तथा दक्षता अनुसार प्राथमिकता दिइनेछ । स्वस्थ्यकर वातावरणको लागि सरसफाई सम्बन्धी जनचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन, फोहर व्यवस्थापन कार्यक्रम र प्लास्टिक प्रयोगमा निषेध जस्ता कार्य गरिनेछ । सकारात्मक प्रभाव बढोत्तरिकरणको लागि जम्मा रु. ३,००,००० छुट्टयाइएको छ ।

आयोजनाले भौतिक वातावरणमा पर्ने प्रभावको न्यूनीकरण गर्न ठोस फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि फोहरमैला वर्गीकरण गरी फोहरमैलालाई पुनःप्रयोग तथा पुनःचक्रिय गर्न मिल्ने किसिमले छुट्याइनेछ, भुकम्प प्रतिरोधि डिजाइन सहित निर्माण गरिनेछ । आयोजनाले सामाजिक-आर्थिक वातावरणमा पर्ने प्रभावको न्यूनीकरणको लागि विभिन्न उपायहरू जस्तै पेशागत स्वास्थ्य तथा सुरक्षाका उपकरणहरूको प्रयोग गरिनेछ, बालश्रमको प्रयोगमा निषेध गरिनेछ, सडकमा पर्न सक्ने चाप कम गर्न पार्किङ्गको व्यवस्था गरिनेछ, विपद व्यवस्थापनको लागि आपतकालिन द्वारहरूको व्यवस्था गरिनेछ र साथै अग्नि नियन्त्रक यन्त्र प्रयोग गरिनेछ, गुनासो सुनुवाईको लागि गुनासो सुन्ने अधिकारी तोकी जनगुनासो तथा पर्न आएको उजुरी समाधान गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरणको लागि निर्माण र संचालन अवधि गरि जम्मा रु. २०,५०,००० प्रस्ताव गरिएको छ ।

वातावरणीय अनुगमन योजना

वातावरणीय अनुगमन योजनामा प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन, प्रभाव अनुगमन र नियामन अनुगमन गरेर तीन प्रकारको अनुगमन गर्नु पर्दछ । साथै वातावरणीय अनुगमन योजनाले वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन प्रतिवेदनमा उल्लेख भए बमोजिम कार्यान्वयन भएका छन कि छैनन् भन्ने कुराको सुपरिक्षण गर्ने, अनुगमन गर्ने तथा वातावरणीय अनुगमनका सूचक, विधि, समय तालिका, अनुगमन गर्ने निकाय र अनुमानित रकम पहिचान गर्ने काम गर्दछ । प्रतिवेदनले वातावरणीय अनुगमन योजनामा आवश्यक कुराहरू पहिचान गरी समावेश गरेको छ । वातावरणीय अनुगमनको लागि वन तथा वातावरण मन्त्रालय, प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण, लुम्बिनी प्रदेश तथा घोराही उप-महानगरपालिकाद्वारा गरिनेछ । वातावरणीय अनुगमन गर्नको लागि जम्मा रु. ३,५०,००० प्रस्ताव गरिएको छ ।

वातावरणीय परीक्षण

लुम्बिनी प्रदेश वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ को दफा १२ अनुसार मन्त्रालय वा तोकिएको निकायले आयोजना सञ्चालन भएको दुई वर्षपछि छ महिना भित्र वातावरणीय परीक्षण गर्ने प्रावधान उल्लेख रहेको छ । त्यसबाहेक मन्त्रालय वा तोकिएको निकायले प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा परेको प्रतिकूल प्रभाव, त्यस्ता प्रभावलाई कम गर्न अपनाएको उपाय तथा त्यस्तो उपायको प्रभावकारिता र न्यूनीकरण हुन नसकेको वा आंकलन नै नभएको प्रतिकूल प्रभाव उत्पन्न भएकोमा सो समेतको विश्लेषण गरी वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गर्नेछ ।

निष्कर्ष

प्रस्तावित नेत्रलाल अभागी स्टेडियम आयोजनाको वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन (EIA) अध्ययनले प्रस्तावित आयोजना निर्माण तथा सञ्चालन गर्ने कार्यहरूको सम्भावित वातावरणीय प्रभावहरूको मूल्यांकन गरेको छ । आयोजना निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा यस वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकनबाट आएका अनुकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि तथा प्रतिकूल प्रभावहरू न्यून गर्ने उपायहरू सुझाइए अनुसार कार्य गरेमा प्रभावहरूलाई स्थलगत समाधान गर्न सकिने खालका छन् । प्रस्तावित नेत्रलाल अभागी स्टेडियम निर्माण तथा सञ्चालन गर्दा अनुगमन कार्यलाई नियमितरूपमा निरन्तरता दिई प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न उपयुक्त देखिन्छ ।

Executive Summary

Name and address of the proponent:

The name of the proposed project is "Netralal Abhagi Stadium". The proponent of the proposed project is Provincial Infrastructure Development Authority, Rapti Valley, Dang, Lumbini Province.

Rationality of environmental impact assessment study

According to Lumbini Province Environment Protection Rules 2077, Schedule 3, Sub-rule (E) of under point (2) under housing, building and settlement development and urban development areas, cinema halls, theaters, community buildings, stadiums where 2,000 or more people arrive and enter at the same time., there is a provision to carry out an Environmental Impact Assessment (EIA) for the proposal to construct a concert hall, sports or business complex. As a stadium with a capacity of 25,000 will be constructed in the proposed project, an environmental impact assessment study has to be done before implementing this project according to the said provision.

Project Details:

The main objective of the proposal is to construct and operate Netralal Abhagi Stadium in Ghorahi Sub-Metropolitan City-16, Karautidanda of Dang District. The area where the proposed multi-purpose stadium will be built is owned by the Ghorahi sub-metropolitan city and this project is expected to enhance the physical, social, economic and tourism development of this area. At the same time, it is expected that this project will improve and develop the sports sector of Lumbini province including Dang district and the country itself. The geographical location of the project area is 28°2'35.57" North and 82°26'42.81" East longitude. The total area of the proposed project is 5.7 ha. (57,059.421 square meters) 25,000 capacity stadium will be built. Within the proposed project area, 68 m. X 110m. 2.5 ha football field with pitch size, 6 lane (1.2 m each lane) athlete track, 50 m. X 75m. Size covered hall, 25.4m X 50m size and 8 lanes (2.5m each lane) swimming pool, 9m. X 18m. Size 2 volleyball courts and 10m. X 24m. 1 size lawn tennis court is proposed.

Study method

The method and process of this study has been done according to the Lumbini Province Environmental Protection Act 2077 and Regulations, 2077. For this environmental impact assessment, reports related to the project and the project area, research writings, maps, city and district background and various legal documents related to the construction and operation of the project were studied and reviewed. For the collection of physical, biological, socio-economic and cultural environmental base data of the project area, on-site observation, measurement and local consultation and inquiry were done. In the case of public information, 7 days Public notice was published on date 2080/02/11 in the national

daily newspaper "Ganatantra Dainik". Similarly, for the public hearing program, a notice was published on 2080/03/06 and Public hearing program was conducted on date 2080/03/08 in the presence of about 35 participants in Karautidanda area. In addition, necessary recommendations were also collected from the relevant local bodies. Finally, this Environmental Impact Assessment Report has been prepared in accordance with Schedule 12, Rule 9, Sub-rule (5) of the Environment Protection Regulations 2077.

Existing environmental condition of the project site

The proposed Netralal Abhagi Stadium is located in Ghorahi sub-metropolitan ward No. 16 in Dang district. Ghorahi is located in the central part of Lumbini Province where, Banglachuli rural municipality is in the east, Tulsipur sub-metropolitan city in the west, Lamahi municipality in the south and Rolpa district in the north. Ghorahi sub-metropolitan city has a warm climate as most of its land is plain. The maximum temperature here is an average of 35 degrees Celsius and the minimum temperature is an average of 2 degrees Celsius. Annual average rainfall is 1340 mm. The proposed project site is located in an area far away from the urban area. There are four types of forests in Ghorahi sub-metropolitan city in terms of ecology: Chir Pine Forest, Chir Pine-Broad Leaved Forest, Hill Sal Forest and Lower Tropical Sal and Mixed Broad Leaved. The total area of Ghorahi sub-metropolitan city is 284.1 square km. According to the preliminary survey result of National Census 2078, the total population of Ghorahi sub-metropolitan city is 2,01,079, of which 94,384 are males and 1,06,695 are females. The total number of houses in Ghorahi sub-metropolitan city is 45,240 in which 51,619 families are living. In all the wards of Ghorahi sub-metropolitan city, although paved roads are not being extended, unpaved roads are being extended. Buses, cars, taxis, rickshaws, trucks, tractors, bicycles, jeeps and motorcycles are used in the sub-metropolitan city. The proposed area has good transport access. A paved road has already been constructed from the proposed area to the main market.

Alternative analysis

While implementing the proposal, the alternatives have been analyzed including the project design, project site, project technology, process, schedule and non-implementation of the project. Analyzing and studying the alternatives of implementing the proposal and not implementing the proposal Alternative 1: The option of implementing the proposal according to the proposed design appears to be a suitable option from the technical, socio-economic and environmental point of view and Alternative 1 is recommended for implementation.

Identification and evaluation of impacts:

The positive impacts of Netralal Abhagi Stadium in its construction and operation phase include employment opportunities, increase in economic activity, increase in technical skills, increase in local economic market, facilities of high-class stadium for athletes and sports lovers, development of sports tourism and increase in the value of surrounding land etc.

Similarly, the negative effects that may occur during the construction and operation phase of the proposed project include garbage, changes in soil texture, air pollution, noise pollution, and the effects of energy consumption. During the construction of the stadium, physical structures will be constructed in the proposed open area and the shape of the land will change. The effects on the socio-economic and cultural environment during the construction and operation period include occupational health and safety, health and sanitation, difficulty in transportation management, pressure on social resources and infrastructure, lack of sanitation, child labor and gender discrimination, etc.

Positive impact enhancement and negative impact mitigation measures

Positive impact enhancement

In order to enhance the positive effects of the implementation of the proposed project, priority will be given to local people according to their skills and competencies in employment. For a healthy environment, public awareness programs on cleanliness, waste management programs and ban on plastic use will be implemented. For enhancing the positive impact, a total of Rs. 3,00,000 has been set aside.

In order to minimize the impact of the project on the physical environment, for solid waste management, the waste will be classified and separated in such a way that it can be reused and recycled, and it will be constructed with an earthquake resistant design. To minimize the impact of the project on the socio-economic environment, various measures such as occupational health and safety equipment will be used, the use of child labor will be prohibited, parking will be arranged to reduce the pressure on the road, emergency doors will be arranged for disaster management, and fire extinguishers will be used. Arrangements will be made to appoint a complaint hearing officer for hearing complaints and resolve the complaints received. To reduce the negative impact, during the construction and operational period, a total of Rs. 20,50,000 has been proposed.

Environmental monitoring Plan

There are three types of monitoring in an environmental monitoring plan: Baseline Monitoring, Impact Monitoring and Compliance Monitoring. In addition, the Environmental Monitoring Plan monitors and identifies whether the Environmental Impact Assessment Report has been implemented, and identifies environmental monitoring indicators, methods, schedules, monitoring bodies and estimated amounts. The report has identified and included the necessary items in the environmental monitoring plan. Environmental monitoring will be done by the Ministry of Forest and Environment, Provincial Infrastructure Development Authority and Ghorahi Sub-Metropolitan City. A total of Rs. 350,000 has been proposed for Environmental Monitoring Plan.

Environmental Auditing

According to Article 12 of the Environmental Protection Act, 2077 BS, there is a provision that the Ministry or the designated body will conduct an environmental audit

within six months after two years of operation of the project. In addition, the Ministry or the designated body will prepare an environmental audit report after analyzing the adverse effects of the implementation of the proposal on the environment.

Conclusion

The Environmental Impact Assessment (EIA) study of the proposed Netralal Abhagi Stadium project has assessed the potential environmental impacts of the construction and operation of the proposed project. During the construction and operation phase of the project, the positive effects from this environmental impact assessment can be maximized and if the measures to minimize the adverse effects are carried out as suggested, the effects can be solved on site. During the construction and operation of the proposed Netralal Abhagi Stadium, by continuing the monitoring work regularly proposal is proposed for implementation

संक्षिप्त सूची

छोटकरी	पुरा रूप
आ.व.	आर्थिक वर्ष
क्र.स.	क्रम संख्या
कि.मि.	किलोमिटर
नं	नम्बर
ने.रु.	नेपाली रुपैया
प्रा.लि.	प्राइभेट लिमिटेड
मि.मि.	मिलिमिटर
व.मि.	वर्ग मिटर
हे	हेक्टर
3R	Reduce, Reuse and Recycle
dB	Decibel
EIA	Environmental Impact Assessment
IEE	Initial Environmental Examination
NBC	Nepal National Building Code
PM ₁₀	The particulate matter having a diameter of less than 10 micrometer
PM _{2.5}	The particulate matter having a diameter less than 2.5 micrometer
TSP	Total Suspended Particles

विषय सूची

कार्यकारी सारांश	i
Executive Summary.....	vii
संक्षिप्त सूची	xi
विषय सूची	xii
१ प्रतिवेदन तयार गर्ने व्यक्ति वा संस्थाको नाम र ठेगाना	१
१.१ प्रस्तावकको परिचय :.....	१
१.२ परामर्शदाताको परिचय :	१
१.३ वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कनको औचित्य	२
१.४ वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कनको उद्देश्य:.....	३
१.५ अध्ययनको सीमा तथा सम्बन्धित अन्य कुरा:.....	४
२ प्रस्तावको परिचय	५
२.१ भूमिका :	५
२.२ प्रस्तावको विवरण:.....	६
२.२.१ आयोजनाको अवस्थिति र पहुँच:	६
२.२.२ संरचनाहरूको जानकारी र प्रमुख अवयवहरू:	७
२.२.३ प्रस्ताव आयोजना सम्बन्धी क्रियाकलापहरू	८
२.२.४ प्रस्ताव कार्यान्वयन तालिका	१०
२.२.५ निर्माण सामग्री :	१०
२.२.६ प्रयोग हुने उर्जाको किसिम (श्रोत, खपत हुने परिमाण):	१०
२.२.७ प्रयोग हुने प्रविधि, Associated/ Ancillary facilities :.....	११
२.२.८ आवश्यक जनशक्ति:.....	११
२.२.९ निर्माण तालिका:.....	११

२.३ प्रस्तावको उद्देश्य:	१२
३ प्रतिवेदन तयार गर्दा अवलम्बन गरिएको विधि.....	१४
३.१ सन्दर्भ सामग्रीहरूको पुनरावलोकन	१४
३.२ प्रस्तावको प्रभाव क्षेत्र पहिचान	१४
३.३ प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको नक्साको अध्ययन तथा विश्लेषण	१५
३.४ स्थलगत अध्ययन.....	१५
३.४.१ भौतिक वातावरणमा सम्बन्धी तथ्यांक संकलन कार्य	१५
३.४.२ जैविक वातावरण	१६
३.४.३ सामाजिक, आर्थिक, साँस्कृतिक वातावरण सम्बन्धी तथ्यांक संकलन कार्य	१६
३.५ प्राप्त तथ्यांकको विश्लेषण.....	१६
३.६ प्रभावको पहिचा, आँकलन तथा उल्लेखनीय प्रभावको मूल्याङ्कन गर्दा अपनाइएको विधि: १७	
३.७ मस्यौदा प्रतिवेदनको तयारी	१८
३.८ सार्वजनिक परामर्श, छलफल, अन्तरक्रिया र सुनुवाई:	१८
३.८.१ सार्वजनिक सुनुवाई.....	१८
३.८.२ सूचना प्रकाशन र सुझाव संकलन:	२०
३.८.३ छलफल तथा परामर्श.....	२०
३.९ सुझाव समावेश गरी अन्तिम प्रतिवेदनको तयारी:.....	२१
४ प्रतिवेदन तयार गर्दा विचार गर्नु पर्ने नीति ऐन, नियम, निर्देशिका मापदण्ड सन्धी.....	२२
५ विद्यमान वातावरणीय अवस्था:	३१
५.१ भौतिक वातावरण	३१
५.१.१ जलवायु	३१
५.१.२ जल तथा जलाधार क्षेत्र	३२
५.१.३ भू-गर्भ	३३

५.१.४	भूकम्पीय जोखिम:.....	३४
५.१.५	वायुको गुणस्तर र ध्वनिको स्तर.....	३६
५.१.६	पानीको गुणस्तर.....	३७
५.२	जैविक वातावरण.....	३७
५.२.१	जंगलका किसिम.....	३८
५.२.२	वनस्पतिका प्रमुख प्रजाति.....	३९
५.२.३	जीवजन्तुका प्रमुख प्रजाति.....	४०
५.३	सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण.....	४१
५.३.१	जनसांख्यिक विवरण:.....	४१
५.३.२	शिक्षा.....	४१
५.३.३	स्वास्थ्य तथा सरसफाई.....	४२
५.३.४	भौतिक-सामुदायिक पूर्वाधार.....	४४
५.३.५	आर्थिक.....	४७
५.३.६	भाषा.....	४९
५.३.७	धार्मिक सांस्कृतिक एवं ऐतिहासिक स्थलहरू.....	४९
५.३.८	चाडवाड र अन्य प्रथाहरू.....	५०
६	प्रस्तावको विकल्प विश्लेषण.....	५१
६.१	आयोजनाको डिजाइन.....	५१
६.२	आयोजना स्थल.....	५२
६.३	आयोजना प्रविधि.....	५२
६.४	प्रक्रिया र समय तालिका.....	५२
६.५	प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने.....	५२
७	प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने प्रभाव तथा संरक्षणका उपायहरू.....	५५
७.१	सकारात्मक प्रभाव:.....	५५

७.१.१	निर्माण चरण	५५
७.१.२	सञ्चालन चरण	५६
७.२	नकारात्मक प्रभाव:	६१
७.२.१	निर्माण चरण:	६१
७.२.२	सञ्चालन चरण:	६३
८	अनुकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धी गर्ने तथा प्रतिकूल प्रभाव न्यून गर्ने उपाय	७६
८.१	अनुकूल प्रभाव अधिकतम:	७७
८.२	प्रतिकूल प्रभाव न्यूनीकरणका उपाय:	७९
८.३	वातावरणीय लागतको सारांश.....	८६
९	वातावरणीय अनुगमन	८७
९.१	अनुगमनका प्रकारहरू:	८७
९.१.१	प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन (Baseline Monitoring) :	८७
९.१.२	प्रभाव अनुगमन (Impact Monitoring):	८७
९.१.३	नियामन अनुगमन (Compliance Monitoring):	८७
९.२	वातावरणीय अनुगमनका सूचकहरू:	८८
९.३	अनुगमनको विधि:	८९
९.४	अनुगमनको लागि समय तालिका:	८९
९.५	अनुगमन गर्ने निकाय:	८९
९.६	अनुगमनको लागि अनुमानित रकम:	८९
१०	वातावरणीय परीक्षण	९८
१०.१	वातावरणीय परीक्षण:	९८
१०.२	वातावरणीय परीक्षणमा सामान्यतया तीन पक्ष संलग्न हुने गर्दछन्:	९८
१०.३	स्वेच्छिक वा बाध्यकारी परीक्षणको लागि संलग्न पक्ष वा संस्थाको आधारमा वातावरणीय परीक्षण आन्तरिक वा बाह्य हुन सक्नेछ :	९८

१०.४ वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा: प्रस्तावित आयोजनाको वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा निम्न बमोजिमको हुनेछ ।	९९
११ निष्कर्ष.....	१०४
११.१ अध्ययनको निष्कर्ष:	१०४
११.२ प्रतिबद्धता:	१०४
१२ सन्दर्भ सामाग्री (References).....	१०६
सन्दर्भग्रन्थहरू (References)	

तालिका सूची

तालिका १.१: वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतवदेन तयार गर्दा संलग्न भएका बिज्ञ टोली.१	
तालिका २.१: आयोजनाको विस्तृत जानकारी.....	७
तालिका २.२: आयोजना निर्माण तालिका	११
तालिका ३.२: तथ्यांक मापनको तालिका	१७
तालिका ३.३: औचित्यता मापनको तरिका	१८
तालिका ३.४: सार्वजनिक सुनुवाईको बेला उठेका मुख्य केहि मुद्दाहरू.....	१९
तालिका ५.१ भू-उपयोग.....	३३
तालिका ५.२: वायुको गुणस्तर.....	३७
तालिका ५.४: वनस्पति प्रकार.....	३९
तालिका ५.५: जीवजन्तुका प्रकार	४०
तालिका ५.६ शैक्षिक संस्थाहरूको विवरण	४२
तालिका ६.१: प्रस्तावको विकल्प विश्लेषण	५३
तालिका ७.१: प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने सकारात्मक प्रभाव तथा तह निर्धारण	५७
तालिका ७.२: प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने नकारात्मक प्रभाव तथा तह निर्धारण	६७
तालिका ८.१: अनुकूल प्रभावलाई अधिकतम गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी.....	७७
तालिका ८.२: प्रतिकूल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी.....	७९
तालिका ८.३: प्रस्तावित प्रस्तावको वातावरणीय लागत	८६
तालिका ९.१: अनुगमनका सूचक	८८
तालिका ९.२: प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन, प्रभाव अनुगमन र नियमपालन अनुगमन ...	९०
तालिका १०.१: वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा	९९
तालिका १०.२: वातावरणीय परीक्षणको लागि खाका	१००

तस्विर सूची

तस्विर २.१: प्रस्तावित क्षेत्रको स्थान नक्सा	६
तस्विर २.२ प्रस्तावित क्षेत्रको पहुँच नक्सा	७
तस्विर ३.१: सार्वजनिक सुनुवाइको तस्विरहरु	१९
तस्विर ५.१ प्रस्तावित क्षेत्र स्थित मासिक औसत तापक्रम र वर्षा	३२
तस्विर ५.२: प्रस्तावित क्षेत्र स्थित वार्षिक औषत तापक्रम र वर्षा	३२
तस्विर ५.३ घोराही उपमहानगरपालिकामा पर्ने मुख्य नदीनालाहरु	३३
तस्विर ५.४ घोराही उपमहानगरपालिकाको भू-उपयोग नक्सा	३४
तस्विर ५.५: नेपालको भूकम्पीय क्षेत्र नक्सा	३५
तस्विर ५.६: नेपाल र वरपर क्षेत्रमा मुख्य भूकम्प पत्थ पराकम्पन क्षेत्र	३६
तस्विर ५.७: घोराही उपमहानगरपालिकाको पारिस्थितिकीय प्रकार	३८

१ प्रतिवेदन तयार गर्ने व्यक्ति . संस्थाको नाम र ठेगाना

१.१ प्रस्तावकको परिचय :

घोराही उपमहानगरपालिका वार्ड नं. १८, करौतीडाँडा, दाङमा निर्माण हुने नेत्रलाल अभागी स्टेडियमको वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन (EIA) को प्रस्तावक प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण, लुम्बिनी प्रदेश रहेको छ । प्रस्तावकको विस्तृत नाम र ठेगाना निम्न रहेको छ।

प्रस्तावक:

प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण, लुम्बिनी प्रदेश

राप्ती उपत्यका, दाङ, लुम्बिनी प्रदेश

ईमेल : info.ida@lumbini.gov.np

फोन: ०८२-४१२०७४/४१२०७५

फ्याक्स: ०८२-४१२०७४

१.२ परामर्शदाताको परिचय :

परामर्शदाता:

संस्था: ग्रीन हेराल्ड कन्सल्टेन्सी प्रा.लि.

ठेगाना: काठमाडौं, बागमती प्रदेश

सम्पर्क नं ९८५११३४६६७

ईमेल: greenherald5@gmail.com

तालिका १.१: वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रततवेदन तयार गर्दा संलग्न भएका विज्ञ टोली

क्र.सं.	नाम / स्थिति भित्र	अध्ययन क्षेत्र	अनुभव
१.	झम बहादुर थापा टोलि नेता / वातावरणविद	स्नातकोत्तर, वातावरण विज्ञान)	बिगत १० वर्ष देखि विभिन्न क्षेत्रको आयोजनाको १५ वटा - @@ - अध्ययनमा संलग्न रहेको
२.	प्रगुन श्रेष्ठ	स्नातकोत्तर (वातावरण	बिगत ७ वर्ष देखि विभिन्न

	/भौतिक वातावरण विज्ञ	इन्जीनियर)	क्षेत्रको आयोजनाको १० वटा - @ - -अध्ययनमा संलग्न रहेको
३.	अर्चना त्रिपाठी (टोलि सदस्य)/ जैविक विविधता विज्ञ	स्नातकोत्तर (वनस्पति विज्ञान)	बिगत १० वर्ष देखि विभिन्न क्षेत्रको आयोजनाको १५ वटा - @ - -अध्ययनमा संलग्न रहेको
४.	प्रकाश चन्द्र पौडेल (टोलि सदस्य)/सामाजिक-आर्थिक विज्ञ	स्नातकोत्तर (आरडी, अर्थशास्त्र)	बिगत ५ वर्ष देखि विभिन्न क्षेत्रको आयोजनाको १० वटा - @ - -अध्ययनमा संलग्न रहेको
५.	मनिष राज जोशी (टोलि सदस्य)/ (अर्बान प्लानर/आर्किटेक)	स्नातकोत्तर (अर्बान प्लानर)	बिगत १० वर्ष देखि विभिन्न आयोजनामा अर्बान प्लानरको रूपमा काम गरेको ३ वटा - @ - -अध्ययनमा संलग्न रहेको

१.३ वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कनको औचित्य

प्रस्तावित आयोजना संचालनले जैविक, भौतिक र सामाजिक वातावरणमा नकारात्मक असर जस्तै फोहोर उत्सर्जन, जल प्रदूषण, ध्वनी प्रदूषण, वायु प्रदूषण लगायतका प्रभावहरू पार्न सक्नेछ। यस वा.प्र.मू. तहको अध्ययनले प्रस्तावित आयोजना संचालनले त्यस क्षेत्रमा पर्न सक्ने असरहरूको परिमाण, सीमा, तथा अवधिको यकिन गरी आवश्यक न्यूनीकरण तथा रोकथामका उपायहरू सुझाव दिन सक्नेछ।

कानुनी औचित्य

लुम्बिनी प्रदेशको वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ को दफा ३ अनुसार वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्ने तथा दफा ११ ले प्रस्तावहरूको वातावरणीय अध्ययनको प्रतिवेदन स्वीकृत नगराई कार्यान्वयन गर्न निषेध गरेको छ। लुम्बिनी प्रदेशको वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ को अनुसूची ३ को आवास, भवन तथा बस्ती विकास र शहरी विकास क्षेत्र (ड) को बुँदा नं २ ले २,००० वा सो भन्दा बढी एकैपटक आगमन तथा निगमन हुने

सिनेमा हल, थिएटर, सामुदायिक भवन, रंगशाला, कन्सर्ट हाल, स्पोर्ट्स वा व्यवसायिक कम्प्लेक्स निर्माण गर्ने प्रस्तावलाई वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ । प्रस्तावित आयोजना घोराही उपमहानगरपालिका वडा नं. १६ स्थित करौतीडाँडा क्षेत्रमा ५.७ हे. (५७,०५९.४२९वर्ग मि.) क्षेत्रफलमा २५,००० क्षमताको रंगशाला निर्माण गरिने हुनाले उक्त व्यवस्था बमोजिम यस आयोजना कार्यान्वयन गर्नु पूर्व वातावरण प्रभाव मूल्यांकन अध्ययन गर्नु पर्ने हुन्छ ।

१.४ वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कनको उद्देश्य:

वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनको मुख्य उद्देश्य आयोजना कार्यान्वयनबाट प्रस्ताव क्षेत्रको विद्यमान वातावरणीय अवस्थामा पर्ने प्रभाव पहिचान गरी सकारात्मक प्रभाव बढोत्तरीका उपाय र नकारात्मक प्रभाव कम गर्न न्यूनीकरण र रोकथामका उपायहरू सुझाउनु रहेको छ। वा.प्र.मू. अध्ययनले आयोजनालाई वातावरणमैत्री तथा दिगो बनाउन आवश्यक उपायहरू, वातावरणीय व्यवस्थापन योजना तथा परिक्षण विधि तथा कार्यक्रमको तर्जुमा गरिदिने रहेको छ।

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनको थप उद्देश्यहरू निम्न रहेको छन्:

- ◁ आयोजना प्रभावित क्षेत्रको भौतिक वातावरण, रासायनिक वातावरण, जैविक वातावरण, सामाजिक, आर्थिक तथा साँस्कृतिक वातावरण सम्बन्धी बस्तुगत अवस्थाको तथ्यांक/सूचना संकलन गर्नु,
- ◁ आयोजना कार्यान्वयनबाट उत्पन्न हुने सम्भावित भौतिक वातावरण, जैविक वातावरण, रासायनिक वातावरण, सामाजिक- आर्थिक र साँस्कृतिक वातावरणमा पर्ने सक्ने प्रभावहरू पत्ता लगाउने, आंकलन गर्नु तथा मूल्यांकन गर्नु,
- ◁ सकारात्मक प्रभाव बढोत्तरी तथा नकारात्मक प्रभाव न्यूनीकरण गर्न व्यवहारिक र स्थान विशिष्ट उपायहरू पत्ता लगाई कार्यान्वयन गर्नु,
- ◁ आयोजनाको वातावरणीय व्यवस्थापन कार्ययोजना तथा वातावरणीय अनुगमन योजनाको विकास तथा कार्यान्वयनको संस्थागत संरचनाको रूपरेखा तयार गर्नु,
- ◁ आयोजना प्रभावित व्यक्ति तथा अन्य सरोकारवालाहरूलाई आयोजनाको विषयमा जानकारी प्रदान गर्ने तथा सरोकारवालाहरूसँग आयोजनाको वातावरणीय प्रभावका बारेमा परामर्श लिई जनताको सक्रिय सहभागिताको सुनिश्चितता गर्ने।

१.५ अध्ययनको सीमा तथा सम्बन्धित अन्य कुरा:

प्रस्तावित आयोजनाको अध्ययन सीमा प्रस्ताव क्षेत्रको प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रको भौतिक, जैविक, सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावको पहिचान गरी उचित सुझाव प्रदान गर्नु हो । अध्ययन सीमा भित्र पर्ने सम्पूर्ण आधारभूत वातावरण बारे अध्ययन गरिएको छ । EIA अध्ययनमा पहिचान नभएका वा अनुमान नगरिएका प्रतिकूल र लाभकारी प्रभावहरू/समस्याहरू कार्यान्वयनको क्रममा पछि फेला परेमा, वातावरणीय व्यवस्थापन योजनामा समावेश गरिनेछ। यस अध्ययनमा आयोजनाबाट पर्न सक्ने भौतिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणमा पर्ने सक्ने प्रभावबारे मात्र अध्ययन गरिएको छ ।

२ प्रस्तावको परिचय

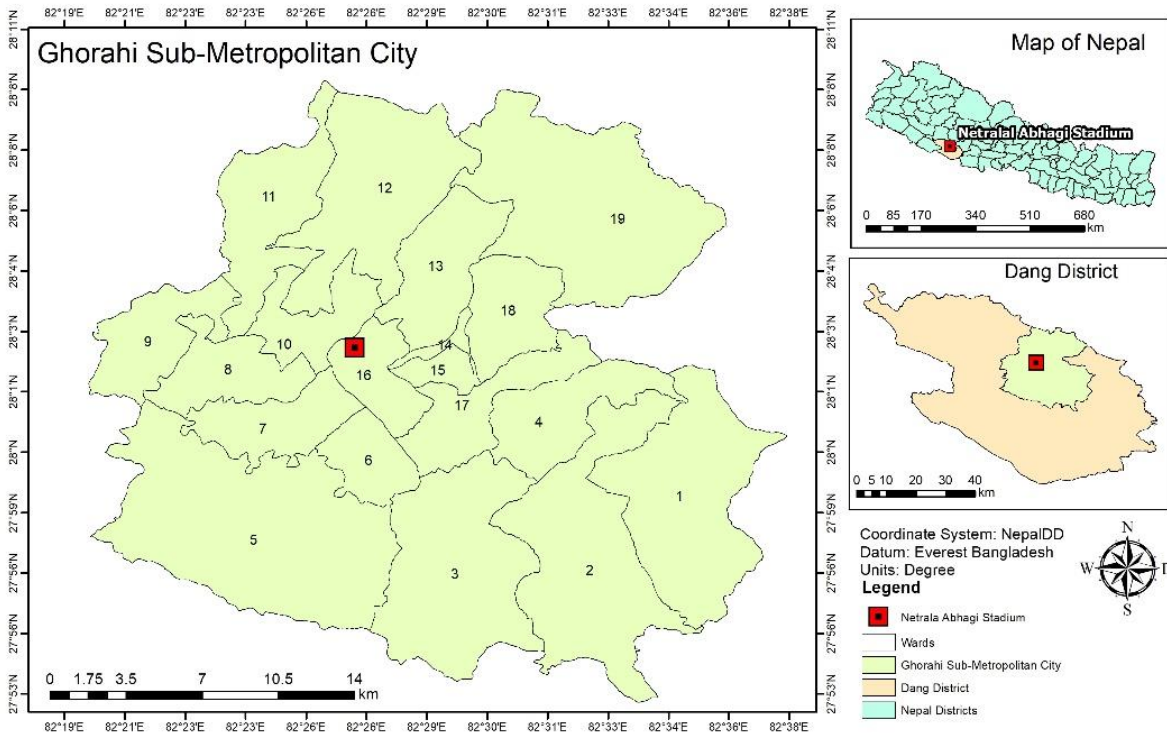
२.१ भूमिका :

नेपालमा खेलकुदमा सरकारी लगानीको अभाव नै प्रमुख समस्या बन्ने गरेको छ । खेलकुदको संरचनामा वैज्ञानिकरणको अभाव, सीमित भौतिक पूर्वाधार अनि अर्धव्यावसायिकतामा रुमलिनु पर्दा नेपाली खेलकुद अल्झेको छ । खेल खेलाडी बिना असम्भव रहेको छ । खेलाडीका लागि शिक्षा, तालिम, फुटबलको अभ्यस्तता, दक्षता वृद्धि गरि उमेर समुहबाट राष्ट्रिय टोलिसम्म खेलाडीहरू समाहित गर्नका लागि रंगशालाहरूको स्थापना आवश्यक रहेको छ । दाङ जिल्ला तथा लुम्बिनी प्रदेशमा नै खेलाडीहरूको सर्वाङ्गिण वृद्धि विकास गरि नेपाली खेलकुदमा योगदान पुर्याउन यस स्टेडियम कोशेढुङ्गा सावित हुनेछ । खेलकुदको उद्देश्यनै मानिसको शारीरिक तथा मानसिक विकास रहेको छ । खेलकुदका लागि चाहिने पूर्वाधार, सुविधा, पोषणयुक्त खानेकुरा, व्ययाम अदि देशको यस अवस्थामा सवैतिर सम्भव रहेको छैन । खेलकुदको लागि व्यवसायिक वातावरण सुदृढ नहुँदा नेपालमा खेलको विकासका लागि रंगशालाहरूको स्थापना महत्वपूर्ण रहेको छ । यसको गम्भीरयतालाई महसुस गरि लुम्बिनी प्रदेश, पूर्वाधार विकास प्राधिकरणद्वारा दाङ जिल्ला, घोराही उपमहानगरपालिकामा नेत्रलाल अभागी स्टेडियम निर्माण गर्न कार्य अगाडि बढाईरहेको छ । घोराही उप-महानगरपालिकामा व्यवस्थित रूपमा कुनै पनि खेल मैदानको स्थापना भएको पाइँदैन । प्रस्तावित नेत्रलाल अभागी स्टेडियम आयोजना लुम्बिनी प्रदेश दाङ जिल्ला स्थित घोराही उपमहानगरपालिका भित्र पर्दछ । अत्याधुनिक सुबिधा सम्पन्न अन्तराष्ट्रिय स्तरको यो स्टेडियमले स्थानीय जनतालाई रोजगारी, आए श्रोतको लागि पनि मद्दत पुर्याउनेछ । यस योजनाले दाङ जिल्ला, लुम्बिनी प्रदेश, तथा देशलाईनै अन्तराष्ट्रिय बजारमा चिनाउने र साथै जोड्ने मद्दत गर्दछ । यसबाहेक, प्रस्तावित आयोजनाको निर्माणले व्यापार र व्यवसायलाई बढावा दिने, स्थानीय स्रोत र साधनको प्रवर्द्धनमा मद्दत गर्ने र खेलकुद पर्यटनको पनि प्रवर्द्धन हुनेछ ।

२.२ प्रस्तावको विवरणः

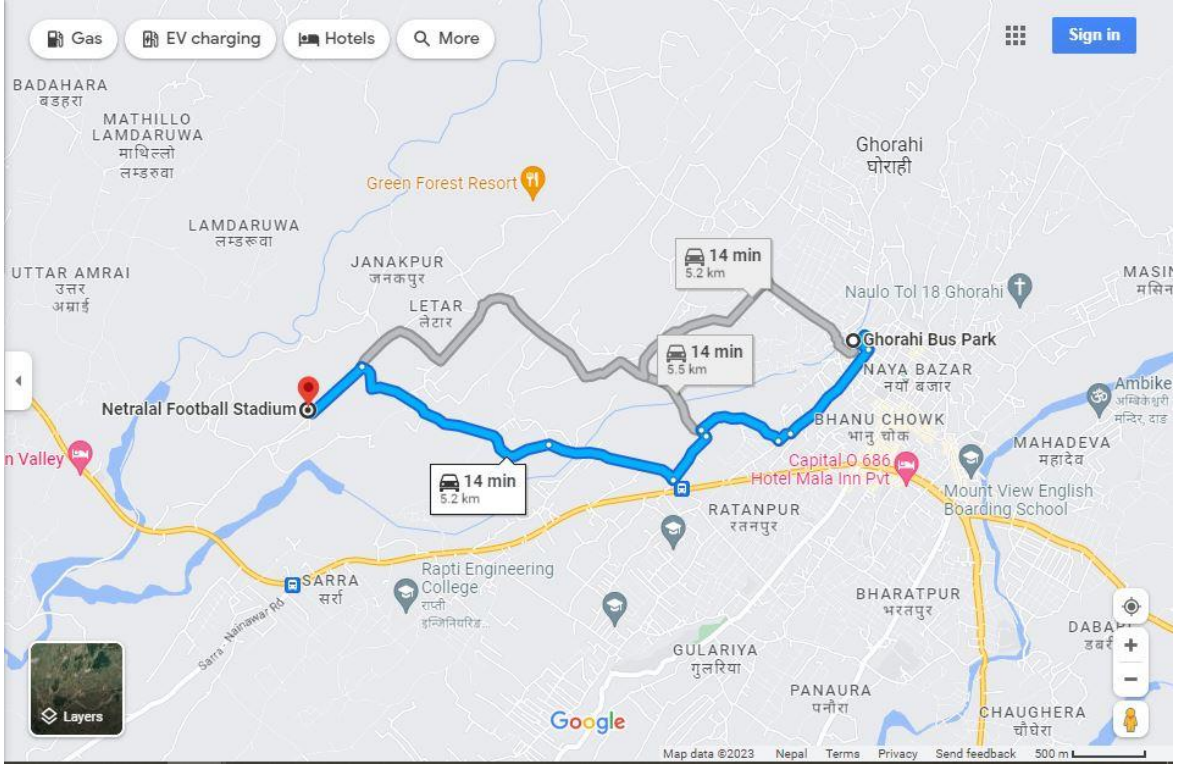
२.२.१ आयोजनाको अवस्थिति र पहुँचः

प्रस्तावित नेत्रलाल अभागी स्टेडियम लुम्बिनी प्रदेश, दाङ जिल्लाको घोराही उपमहानगरपालिका वडा नं १६ करौतीडाँडा मा पर्दछ । यस आयोजनाको क्षेत्रको भू-भाग समुद्र सतहबाट ६३५ मि. उचाईमा पर्दछ । आयोजना क्षेत्रको भू-अवस्थिति २८°२'३५.५७" उत्तर र ८२°२६'४२.८१" पूर्व देशान्तरमा रहेको छ । प्रस्तावित आयोजनाको कुल क्षेत्रफल ५.७ हे. (५७,०५९.४२९वर्ग मि.) रहेको छ । प्रस्तावित आयोजना घोराही बसपार्क देखि करिब ५.२ कि. मि. पश्चिम तर्फ र घोराही-तुलसीपुर सडक देखि लगभग ८०० मिटर मा स्थित छ। प्रस्तावित आयोजनाको स्थान नक्सा र पहुँच नक्सा क्रमशः तस्विर २.१ र तस्विर २.२ मा दिइएको छ ।

Location Map of Proposed Project

तस्विर २.१: प्रस्तावित क्षेत्रको स्थान नक्सा

तस्विर २.२ प्रस्तावित क्षेत्रको पहुँच नक्सा

२.२.२ संरचनाहरूको जानकारी र प्रमुख अवयवहरू:

तालिका २.१: आयोजनाको विस्तृत जानकारी

क्र.स.	विवरण	वर्णन
१	आयोजनाको नाम	नेत्रलाल अभागी स्टेडियम
२	परियोजना स्थल	
	प्रदेश	लुम्बिनी
	जिल्ला	दाङ
	स्थानीय निकाय	घोराही उपमहानगरपालिका
	वडा नं	१६
	ठेगाना	करौतीडाँडा
३	भौगोलिक विशेषता	
	भूभाग	समतल
	जलवायु	उष्णकटिबंधीय (Tropical)
	माटो	सामान्य उर्वर

	समुद्री उचाई	६२५मि.
४	प्रस्तावित आयोजना स्थल	
	अक्षांश/ देशान्तर	२८°२३'५.५७" उत्तर र ८२°२६'४२.८१" पूर्व
	कुल क्षेत्रफल	५.७ हे.(५७,०५९.४२वर्ग मि.)
	कित्ता न.	१०५, २०८, २०९, १३९
	जग्गाको स्वामित्व	घोराही उप-महानगरपालिका
	चार किल्ला	पूर्व-बाटो, पश्चिम-कुलो, उत्तर-कि.नं. १३९ को जग्गा, दक्षिण-१३९ को जग्गा
	लगानी किसिम	सरकारी
५	प्रमुख अवयव/संरचना	
क.	फुटबल मैदान	
	क्षेत्रफल	२.५ हे
	पिच आकार	६८मि. x ११०मि.
	एथलीट ट्र्याक चौडाइ	६ लेन (१.२ मिटर प्रत्येक लेन)
	स्टेडियम क्षमता	२५०००
ख.	कभर्ड हल	
	हल आकार	५०मि. x ७५मि.
	क्षमता	२०००
ग.	पौडी पोखरी	
	आकार	२५.४m x ५०m
	लेन	८ लेन (२.५ मि. प्रत्येक लेन)
	प्याभिलियन क्षमता	७२०
घ.	बाहिरी अवयवहरू (Courts)	
	भलिबल (२ ओटा)	
	आकार	९मि. x १८मि.
	लन टेनिस (१ ओटा)	
	आकार	१०मि. x २४मि.
६	परियोजनाको कुल लागत	ने. रु.२,६५,९८,५९,४२५.८७

श्रोत: नेत्रलाल अभागी स्टेडियमको विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन, २०२०

२.२.३ प्रस्ताव आयोजना सम्बन्धी क्रियाकलापहरू

प्रस्ताव आयोजना सम्बन्धी क्रियाकलापहरूलाई ३ भागमा यसप्रकार विभाजन गरिएको छ ।

२.२.३.१ निर्माण पूर्व चरण

यस आयोजना निर्माण तथा सञ्चालनका लागि जग्गा छनौट महत्वपूर्ण प्रक्रिया रहेको छ । यसको छनौट पश्चात यस आयोजनाका लागि संरचनाहरू निर्माण पूर्व निम्न कार्यहरू गरिने छ ।

- ◁ विस्तृत ईन्जिनियरिङ्ग ड्रइङ्ग ।
- ◁ निर्माण योजना तयारी ।
- ◁ टेन्डर आव्हान प्रक्रिया ।
- ◁ निर्माण ठेक्का प्रक्रिया ।
- ◁ कामदार शिविर निर्माण ।
- ◁ फोहर मैला व्यवस्थापन ।
- ◁ कामदार शिविरका लागि बिजुलि बक्ति, खानेपानी तथा अन्य स्रोतहरूको स्थापना ।

२.२.३.२ निर्माण चरण

निर्माण चरणमा चरणबद्ध रूपमा संरचनाहरूको निर्माण गरिनेछ । यस चरणमा निम्न क्रियाकलापहरू हुनेछन् । यी संरचनाहरू तथा बन्ने चरणहरूलाई विस्तृत रूपमा २.२.९ मा वर्णन गरिएको छ ।

- ◁ निर्माण सामग्रीको ढुवानी गर्ने ।
- ◁ कामदारका लागि शिविर सञ्चालन ।
- ◁ भवन तथा आयोजनाको लागि आवश्यक पूर्वाधार/संरचनाहरू निर्माण ।
- ◁ फोहर मैला व्यवस्थापन ।
- ◁ वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाको कार्यान्वयन गर्ने ।

२.२.३.३ सञ्चालन चरण

यस आयोजनाको मुख्य उद्देश्य भनेको स्टेडियम सञ्चालन चरणमा निम्न कार्यहरू आवश्यक रहन्छ ।

- ◁ रंगशाला संचालन गर्ने ।
- ◁ रंगशाला संरचनाहरूको नियमित मर्मत सम्भार जस्तै रङ रोगन लगाउने आदि ।
- ◁ ठोस तथा तरल फोहोर व्यवस्थापन ।
- ◁ आवश्यक जनशक्तिको छनौट ।
- ◁ प्रतियोगिताहरूको आयोजना ।

- ◁ खेलाडी छनोट ।
- ◁ प्रशिक्षण ।
- ◁ खानेपानी व्यवस्थापन र सरसफाइ ।
- ◁ विपद व्यवस्थापनको तयारी ।
- ◁ वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाको कार्यान्वयन गर्ने ।

२.२.४ प्रस्ताव कार्यान्वयन तालिका

क्र. स.	आयोजना सम्बन्धी गतिविधि	पहिको वर्ष				दोस्रो वर्ष				तेस्रो वर्ष			
		१	२	३	४	१	२	३	४	१	२	३	४
१	विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन (DPR) तयारी/ वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) अध्ययन												
२	स्टेडियम निर्माण कार्य												
३	मूल्याङ्कन र अनुगमन												
४	परियोजना सञ्चालन चरण												

२.२.५ निर्माण सामग्री :

यस आयोजनाको संरचना निर्माणको लागि निर्माण सामग्री जस्तै बालुवा, कोर्स एग्रिगेट, सिमेन्ट, ढुंगा, गिट्टी, स्टिल छड, इट्टा, तारजाली, काठ, स्टिल, फलाम, सीसा, लगायतक सामग्रीहरूको आवश्यकता पर्दछ । यस आयोजनाका संरचनाहरूको निर्माणका लागि निर्माण सामग्री अधिकतम रूपमा स्थानीय क्षेत्र तथा दाङ जिल्ला भित्रबाट नै ल्याउने प्रयास गरिनेछ । यसका लागि आयोजना स्थल रहेको घोराही उपमहानगरपालिका बाट समन्वय गरि यहाँबाट उत्पादन हुने निर्माण सामग्रीको उपयोग गरिनेछ । यस बाहेक अन्य निर्माण सामग्रीहरू बुटवल, चितवन तथा काठमाण्डौँबाट ल्याईनेछ ।

२.२.६ प्रयोग हुने उर्जाको किसिम (श्रोत, खपत हुने परिमाण):

निर्माण चरणमा विभिन्न इन्धन तथा विद्युतीय उर्जाको खपत गरिनेछ । आयोजनाले राष्ट्रिय विद्युत प्रसारण लाइनबाट विद्युत आपूर्ति गर्नेछ । प्रति महिना १००० किलोवाट घण्टा विद्युत

खपत गरिनेछ, यसबाहेक विद्युत कटौतीको अवधिमा ४०० के. भी. ए. क्षमताको जेनरेटर पनि प्रयोग गरिनेछ । निर्माण सामग्री तथा स्पोइल ओसार पसार गर्न यातायातका साधनहरूमा पनि डिजेलको प्रयोग गरिनेछ । श्रमिक शिविरहरूमा खान पकाउन एलपी. ग्यास प्रयोग गरिने छ ।

२.२.७ प्रयोग हुने प्रविधि, Associated/ Ancillary facilities :

आयोजना निर्माणको क्रममा वातावरणमा कम भन्दा कम असर पर्ने गरि यान्त्रिक तथा श्रममा आधारित सहभागितमूलक वातावरणमैत्री तथा यान्त्रिक विधि प्रयोग गरि निर्माण गरिनेछ । यसका साथसाथै, आयोजना निर्माणका लागि प्राकृतिक वातावरणलाई ध्यानमा राखी वातावरणमैत्री संरचनाहरूको निर्माणका लागि आयोजना प्रतिबद्ध रहेको छ । भएको वातावरणलाई नास नगरी माटो सुहाउँदो निर्माण कार्य प्रवर्द्धन गरिनेछ । यसका अलावा संरचनाहरूको डिजाइनलाई उर्जा खपत कम हुनेगरि बनाइनेछ ।

२.२.८ आवश्यक जनशक्ति:

यस आयोजनाको निर्माण तथा संचालन गरी दुवै चरणमा जनशक्तिको आवश्यकता पर्दछ । निर्माण चरणमा जम्मा ६० अदक्ष कामदार, २० अर्धदक्ष कामदार तथा २० दक्ष कामदार गरि १०० जनशक्तिको आवश्यकता पर्नेछ भने संचालन चरणमा १५ अदक्ष कामदार, २५ अर्धदक्ष कामदार तथा २० दक्ष जनशक्ति गरि जम्मा ६० जना जनशक्तिको आवश्यकता हुनेछ । निर्माण कार्यमा धेरैजसो अदक्ष तथा अर्धदक्ष कामदारले कामको किसिमको कारणले रोजगारी पाउनेछन् भने संचालन चरणमा फुटवल मैदान तथा खेलाडी व्यवस्थापन मुख्य काम हुने भएकाले धेरैजसो दक्ष जनशक्ति आवश्यक पर्ने हुन्छ ।

२.२.९ निर्माण तालिका:

आयोजनाको विस्तृत निर्माण तालिका निम्न बमोजिम रहने छ ।

तालिका २.२: आयोजना निर्माण तालिका

क्र. सं.	कार्य विवरण	महिना											
		२	४	६	८	१०	१२	१४	१६	१८	२०	२२	२४
१	कामदार शिविर निर्माण तथा सर्भे												
२	फाउन्डेशनको काम, साइट खाली गर्ने काम, उत्खनन कार्य, Cutting and Filling, Raft र स्तम्भ आर / एफको काम												
३	सिमा पर्खाल, पहुँच मार्ग, शौचालय, स्वागत गेट,												
४	मुख्य मैदान, कभर हाल, प्रशासन भवन, अन्य संरचना												
५	पौडी पोखरी, दौड मैदान,												
६	पार्किंग क्षेत्र, टिकट काउन्टर, प्रवेश तथा निस्कने द्वार												
७	अन्य ल्यान्डस्केप कार्यहरू												

श्रोत: नेत्रलाल अभागी स्टेडियमको विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन, २०२०

२.३ प्रस्तावको उद्देश्य:

प्रस्तावको मुख्य उद्देश्य भनेको लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत दाङ जिल्लाको घोराही उपमहानगरपालिका-१६ करौतीडाँडा क्षेत्रमा नेत्रलाल अभागी स्टेडियम निर्माण गर्नु हो। यस प्रस्तावको अन्य उद्देश्यहरू निम्न रहेका छन्:

- १. परियोजनाले देशको खेलकुद र खेलकुदको प्रवर्द्धनमा महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्नेछ ।
- २. परियोजना भौतिक, सामाजिक, आर्थिक र साथसाथै पर्यटन विकासको अभिवृद्धि हुनेछ ।

- १ परियोजना क्षेत्रको खेलकुद र पर्यटनको हबको रूपमा काम गर्नेछ ।
- २ परियोजनाले स्थानीय व्यापार र ट्रेडहरू बढाउन मद्दत गर्नेछ ।
- ३ यसले धेरै मानिसहरूलाई रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना गर्नेछ ।
- ४ यसले स्थानीय जनताको आर्थिक स्थितिलाई बढाउनेछ ।
- ५ अन्ततः, यसले मानिसहरूको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउनेछ ।

३ प्रतिवेदन तयार गर्दा अवलम्बन गरिएको विधि

यस अध्ययनको अध्ययन विधि, पद्धति र प्रक्रिया लुम्बिनी प्रदेशको वातावरणीय संरक्षण ऐन २०७७ तथा नियमावली, २०७७ अनुसार गरिएको छ । प्रस्तावित आयोजनाको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनको लागि निम्नानुसारको विधि अपनाई तयार गरिएको थियो ।

३.१ सन्दर्भ सामाग्रीहरूको पुनरावलोकन

सन्दर्भ सामाग्रीहरूको पुनरावलोकनमा उपलब्ध सन्दर्भ सामाग्रीहरूको पुनरावलोकन, नक्साहरू अध्ययन र व्याख्या विश्लेषण तथा प्रस्तावित कार्यबाट पर्न सक्ने जैविक, भौतिक, सामाजिक आर्थिक प्रभावहरू पहिचानको लागि प्रभाव पहिचान प्रश्नावली एवं निर्माण स्थलहरूको विवरणको लागि विवरण फाराम तयारी गरी ती सामग्रीहरूको अन्तिम रूप दिने कार्य गरिएको थियो ।

वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार पार्न सम्बन्धित नियम कानूनहरू, निर्देशिका तथा दस्तावेजहरू, सम्बन्धित क्षेत्रका प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनहरू विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनहरू, विभिन्न प्रकाशित तथा अप्रकाशित श्रोतहरू जस्तै: प्रदेश सरकार, नगरपालिका, केन्द्रीय तथ्यांक विभागका प्रकाशन तथा अन्य क्षेत्रहरूबाट प्रकाशित प्रतिवेदनको समीक्षा गरी पुनरावलोकन गरिएको थियो ।

३.२ प्रस्तावको प्रभाव क्षेत्र पहिचान

वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनका लागि आयोजनाको निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा अध्ययन क्षेत्रमा पर्न सक्ने प्रभावहरू पहिचान गर्दछ । वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनका लागि क्षेत्र निर्धारण अध्ययनले आयोजनाको निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा अध्ययन क्षेत्रमा पर्न सक्ने असरहरू मध्यनजर गर्दै प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र निर्धारण गरिएको थियो । असरहरूमा निर्भर रहेर प्रभाव क्षेत्रमा आयोजनाको गतिविधिहरूको कारण पर्न सक्ने प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रहरूको क्षेत्र निर्धारण अध्ययन तपसिल अनुसार गरिएको छ ।

प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र

प्रस्तावित रंगशाला निर्माण क्षेत्रबाट १०० मिटर परिधि भित्रको क्षेत्रलाई प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रको रूपमा निर्धारण गरी अध्ययन गरिएको छ । यस क्षेत्रमा आयोजनाको गतिविधिले भौतिक, जैविक र सामाजिक तथा सांस्कृतिक वातावरणलाई प्रत्यक्ष असर पर्ने हुनाले यस

क्षेत्रको अध्ययन गरिएको छ । निर्माणको क्रममा हेभी मेसिनरीको प्रयोगबाट आउने आवाज तथा सञ्चालन चरणमा भिडभाड र गाडीहरूको आवत जावतबाट पर्न सक्ने प्रभावको दूरीलाई आधार मानेर प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रको निर्धारण गरिएको छ ।

अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र

प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रभन्दा बाहिर ५०० मिटर सम्मको क्षेत्रलाई अप्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रको रूपमा लिइएको छ । पानीको आपूर्ति, उर्जा आपूर्ति, फोहरमैला व्यवस्थापन, बजारको व्यवस्थापन आदिलाई आयोजनाको निर्माण तथा सञ्चालनले प्रभाव पर्ने हुनाले यस अनुसार ५०० मि. वरपरको क्षेत्रलाई अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र निर्धारण गरिएको छ ।

३.३ प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको नक्साको अध्ययन तथा विश्लेषण

प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको भौगोलिक अवस्था, अवस्थितिका साथै वन तथा वातावरणको जानकारी हासिल गर्नका लागि विभिन्न नक्साको आधारमा लिइएको थियो । त्यस्तै प्रस्ताव स्थलको टोपो नक्साको अध्ययन गरि प्रस्तावित स्थल पहिचान गरी उक्त कार्यबाट प्रभाव पर्ने स्थानीय तहहरूको जानकारी नक्साबाट लिइएको थियो । साथै, विभिन्न स्रोतहरूबाट प्रकाशित भू-बनौट, भौगोलिक स्थिति, भू-उपयोग, भू-क्षमता तथा अध्ययनसँग सम्बन्धित नक्साहरूको अध्ययन पनि गरिएको थियो ।

३.४ स्थलगत अध्ययन

प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रमा अध्ययन टोलीद्वारा स्थलगत भ्रमण गरी प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रको जैविक, भौतिक, आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक वातावरणबारे आधारभूत तथा आवश्यक जानकारी लिइएको थियो । त्यस्तै प्रस्तावित क्षेत्रको भौतिक, जैविक, आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक वातावरणको जानकारीको लागि चेकलिष्ट, प्रश्नावली, प्रमुख सूचनादाता अन्तर्वार्ता पनि थियो र सोही बमोजिम प्रस्ताव क्षेत्रको पुनरावलोकन, अध्ययन र तथ्यांक समेत संकलन गरिएको थियो ।

३.४.१ भौतिक वातावरणमा सम्बन्धी तथ्यांक संकलन कार्य

यो प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा सर्वेक्षण गरिएको थियो । आयोजनाको भौतिक वातावरण सम्बन्धी तथ्याङ्क संकलन गर्नको लागि क्षेत्र अवलोकन (Field Observation) र पैदल सर्वेक्षण (Walk-through Survey) गरी प्रस्ताव स्थलको जल निकासी प्रणाली,

पानीको श्रोत, जल उत्पन्न प्रकोप, भूमि स्थिरता, फोहर व्यवस्थापन अवस्था, खाने पानीको अवस्था बारेमा तथ्याङ्क संकलन गरिएको थियो र प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट प्रत्यक्ष पर्न सक्ने अन्य भौतिक असरहरूका बारेमा पनि जानकारी लिइएको थियो । वायुको गुणस्तर मापन गर्नको लागि विभिन्न स्रोतहरूबाट माध्यमिक डाटा प्रयोग गरिएको थियो । ध्वनिको तह मापन गर्नको लागि ध्वनि तह मापन यन्त्र प्रयोग गरिएको थियो ।

३.४.२ जैविक वातावरण

प्रस्तावित क्षेत्र र वरपर रहेका जैविक वातावरण सम्बन्धी तथ्यांक संकलनको लागि क्षेत्र अवलोकन (Field Observation) र पैदल सर्वेक्षण (Walk-through Survey) गरिएको थियो र चेलिष्ट र प्रश्नावलीद्वारा जैविक वातावरणको विस्तृत जानकारी लिइएको थियो ।

३.४.३ सामाजिक, आर्थिक, साँस्कृतिक वातावरण सम्बन्धी तथ्यांक संकलन कार्य

यसको लागि खासगरी स्थलगत रूपमा प्रस्ताव कार्यान्वयन क्षेत्र वरपरको केही घरहरूको घरधूरी सर्वेक्षण गरी आर्थिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक वातावरण सम्बन्धि विवरण लिइएको थियो । प्रस्ताव क्षेत्रको सामाजिक, आर्थिक र साँस्कृतिक वातावरण अध्ययनका लागि स्थलगत अवलोकन र चेकलिस्ट र प्रश्नावलीद्वारा गरिएको थियो । विस्तृत जानकारीका लागि आयोजना क्षेत्र वरपर रहेका सामुदायिक समूहहरूसित अन्तकृया गरिएको थियो ।

३.५ प्राप्त तथ्यांकको विश्लेषण

प्रस्तावित क्षेत्रको स्थलगत अध्ययनपछि भौतिक, जैविक, सामाजिक-आर्थिक र साँस्कृतिक वातावरणमा संकलित तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण गरिएको थियो । तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण निर्माण र सञ्चालन चरणमा पर्ने प्रभावको परिमाण, सीमा र अवधिको आधारमा गरिएको थियो । यसबाहेक, प्रभावहरू प्राथमिकताका आधारमा पहिचान गरी महत्वपूर्ण प्रभावहरू प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको थियो र प्रत्येक प्रभावको लागी न्यूनीकरण उपाय र अनुगमन योजना वर्णन गरिएको थियो । स्थलगत अध्ययनको क्रममा प्राप्त सामाजिक-आर्थिक र साँस्कृतिक वातावरणमा तथ्यांक र जानकारी प्रशोधन गरी सरल र स्पष्टरूपमा प्रतिवेदनमा प्रस्तुत गरिएको थियो । यसबाहेक, प्रभाव मूल्याङ्कनको लागी राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५० अनुसार गरिएको थियो ।

३.६ प्रभावको पहिचा, आँकलन तथा उल्लेखनीय प्रभावको मूल्याङ्कन गर्दा अपनाइएको विधि:

पहिचान गरिएका सम्भाव्य अनुकूल र प्रतिकूल प्रभावहरूको स्थानीय वातावरणमा भविष्यमा हुन सक्ने परिवर्तनहरूको अनुमान वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५० बमोजिम गरिएको थियो ।

राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका २०५० बमोजिम प्रभावलाई प्रकृति (Nature), मात्रा (Magnitude), सिमा (Extent), र समयावधी (Duration) मा वर्गीकरण गरिए बमोजिम प्रकृतिलाई प्रत्यक्ष (Direct) र अप्रत्यक्ष (Indirect) मात्रालाई उच्च, मध्यम र निम्न सीमालाई स्थानीय, स्थान विशेष र क्षेत्रीय र अवधिलाई दीर्घकालीन, मध्यम र अल्पकालीन गरी ३ भागमा विभाजन गरी विश्लेषण गरिएको थियो । यसमा गरिने मापन तल दिइएको छ ।

तालिका ३.१: तथ्यांक मापनको तालिका

मान	अंक भार	फैलावट	अंक भार	अवधि	अंक भार
उच्च	६०	क्षेत्रीय	६०	दीर्घकालीन	२०
मध्यम	२०	स्थानीय	२०	मध्यम अवधि	१०
निम्न	१०	क्षेत्र विशेष	१०	अल्पकालीन	०५

स्रोत. राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५०

प्रस्तावले पर्ने असरहरूका लागि मान, फैलावट र अवधि छुट्याउन तलका विधिहरूको प्रयोग गरिएको थियो ।

मान: यो Scale of severity of change को आधारमा मध्यम, उच्च र निम्न मान छुट्याइएको थियो ।

भौगोलिक मापन: यदि कार्यको असर प्रस्ताव क्षेत्रमै छ भने यसलाई क्षेत्रविशेष नाम दिइएको थियो, यदि यस कार्यको प्रभाव प्रस्ताव क्षेत्रको नजिकै सम्म, स्थानीय रूपमा सिमित भए स्थानीय र क्षेत्रगत रूपमै असर पर्ने भए क्षेत्रीय नाम दिइएको थियो ।

अवधि: यसको मापन निम्न अल्पकालीन (३ वर्षभन्दा कम), मध्यम अवधि (३ देखि २० वर्ष) र दीर्घकालीन (२० वर्ष देखि माथि) को आधारमा गरिएको थियो ।

यसैगरी, महत्वका असरहरू (Significant impact) हरूको निक्कौल गर्न तल दिइएका Cumulative scores को प्रयोग गरिएको थियो ।

तालिका ३.२: औचित्यता मापनको तरिका

जम्मा अंक भारको मापन	औचित्यता
७४ भन्दा माथि	धेरै औचित्यवान् अथवा धेरै महत्वपूर्ण
४५ देखि ७४ सम्म	औचित्यवान् अथवा महत्वपूर्ण
४५ भन्दा तल	औचित्यहीन अथवा महत्वहिन

स्रोत. राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५०

३.७ मस्यौदा प्रतिवेदनको तयारी

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन मस्यौदा लुम्बिनी प्रदेशको वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ को अनुसूची १२ (नियम ९ को उपनियम (५) को (ग) सँग सम्बन्धित) अनुसार तयार पारिएको छ ।

३.८ सार्वजनिक परामर्श, छलफल, अन्तरक्रिया र सुनुवाई:

३.८.१ सार्वजनिक सुनुवाई

लुम्बिनी प्रदेश सरकारको वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ दफा ३ र वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ को नियम ९ बमोजिम निम्न प्रस्तावको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) प्रतिवेदन तयार गर्ने क्रममा सो क्षेत्रको स्थानीय तथा प्रस्तावसँग सरोकार राख्ने सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया गर्न सार्वजनिक सुनुवाई गर्नुपर्ने प्रावधान बमोजिम बमोजिम मिति २०८०/०३/०६ गते “गणतन्त्र दैनिक” राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा सार्वजनिक सुनुवाई सम्बन्धी सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गरिएको थियो । सोही सूचना बमोजिम २०८०/०३/०८ गते घोराही उपमहानगरपालिका वडा नं. १६, करौतीडाँडामा सार्वजनिक

सुनुवाइ कार्यक्रम गरेको थियो । सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रमका केहि तस्विरहरू तस्विर ३.१ मा देखाइएको छ ।

तस्विर ३.१: सार्वजनिक सुनुवाइको तस्विरहरू

सार्वजनिक सुनुवाइको कार्यक्रममा आयोजनाका तर्फबाट घोराही उपमहानगरपालिकाका जनप्रतिनिधि, घोराही उपमहानगरपालिका वडा नं. १६ का वडा अध्यक्ष, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, स्थानीय बासिन्दा तथा अन्य सरोकारवाला व्यक्तिहरूको उपस्थिति रहेको थियो । सो कार्यक्रममा सरोकारवालाहरूले आयोजना सम्बन्धी आआफना रायसुझाव प्रस्तुत गरेका थिए। सो कार्यक्रममा सम्पूर्ण वक्ताहरूले प्रस्तावित आयोजनाको लागि उत्साहित र सकारात्मक रहेको बताएका थिए भने आयोजना द्रुत गतिमा कार्यान्वयन गर्नु पर्ने सुझाव प्रस्तुत गरेका थिए । उक्त कार्यक्रममा जम्मा ३५ जना सहभागी भएका थिए र सहभागीको उपस्थिति सहित सार्वजनिक सुनुवाइको माइन्युटलाई अनुसूची मा राखिएको छ ।

तालिका ३.३: सार्वजनिक सुनुवाइको बेला उठेका मुख्य केहि मुद्दाहरू

क्र.स.	सार्वजनिक सुनुवाइको बेला उठेका मुद्दाहरू	समावेश गरेको परिच्छेद
१.	विकास निर्माणको काम हुनु सरहानीय कार्य भएको हुँदा कार्य द्रुत गतिमा अगाडी बढाउनु पर्ने	परिच्छेद ७ र ८ मा यस प्रभावहरूको बढोत्तरीकारण तथा न्यूनीकरणको उपायहरू दिइएको छ ।
२.	आयोजना बनाउँदा नाली/ढल को व्यवस्था हुनु पर्ने	
३.	पश्चिम तर्फको कुलो व्यवस्थित गरि आयोजना	

	क्षेत्रफल बढाउन पहल गर्नुपर्ने	
४.	पश्चिम तर्फको बाटो बनाइ नहर/नाली संरचना निर्माण गरि पानी व्यवस्थापन गरिनु पर्ने	
५.	जग्गा व्यवस्थापन उचित उपाय प्रयोग गरि वरिपरिको जग्गा व्यवस्थित गर्नुपर्ने	

३.८.२ सूचना प्रकाशन र सुझाव संकलन:

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन प्रक्रियालाई पारदर्शी बनाउन र प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट उक्त क्षेत्र वरिपरिका समुदायमा पर्नसक्ने सकारात्मक असरको उपभोग र नकारात्मक असरको न्यूनीकरणका लागि उक्त क्षेत्रको समुदायबाटै राय सुझाव संकलन गरि सुशासनको प्रत्याभूति गराउन र सम्बन्धित समुदायबाट सही सूचना र अधिकतम सूचना लिन सम्पूर्ण वातावरणीय असरहरूको लेखाजोखा गर्न मिति २०८०/०२/११ गते “गणतन्त्र दैनिक” राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा सम्बन्धित व्यक्ति तथा संस्थाहरूबाट लिखित बिचारहरू खोज्दै वातावरणीय संरक्षण नियमावली, २०७७ को अनुसूची ५ नियम ४ को उपनियम (४) अनुसारको सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरिएको थियो । उप महानगरपालिका कार्यालय, वडा कार्यालय तथा अन्य सार्वजनिक स्थानहरू आदिका प्रभावित सूचना बोर्डमा सार्वजनिक सूचनाका प्रतिहरू टाँस गरिएको थियो । उल्लिखित स्थानमा सूचनाको टाँसको पुष्टि गर्न मुचुल्का र सूचना टाँसको जानकारी संकलन गरिएको थियो । सार्वजनिक सूचना र सूचना टाँसको जानकारीको पत्र अनुसूची मा समावेश गरिएको छ ।

३.८.३ छलफल तथा परामर्श

आयोजना प्रभावित क्षेत्रका मानिस र प्रभावित संस्थागत सरोकारवाला निकायहरू साथै अन्य संस्थाहरूमा प्रश्नावली सर्वेक्षण मार्फत क्षेत्र निर्धारणका लागि प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट भौतिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणमा पर्न सक्ने असरहरू र आवश्यक न्यूनीकरणका उपायहरूबारे विस्तृत जानकारी लिइएको छ । आयोजना क्षेत्रको ५०० मिटर वरपरको क्षेत्रमा भएका स्थानीय बासिन्दाहरूसँग पनि प्रस्तावले पर्नसक्ने असरहरू सम्बन्धी घरघुरी सर्वेक्षण गरिएको थियो । प्रस्तावका विषयमा स्थानीयवासीको मुद्दा, चिन्ता तथा सुझावहरू सरोकारवालाहरूको छलफल अनुसार गरिएको थियो ।

३.९ सुझाव समावेश गरी अन्तिम प्रतिवेदनको तयारी:

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ को अनुसूची १२, नियम ९ को उपनियम (५) अनुसार तयार पारिएको छ । यस मस्यौदा प्रतिवेदन उपर मूल्याङ्कन समितिले विभिन्न छलफल गरि लिखित तथा मौखिक सुझावहरू दिनेछ र पुनरावलोकन समितिहरूको लिखित र मौखिक सुझावहरू समेट्दै अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरिनेछ ।

४ प्रतिवेदन तयार गर्दा विचार गर्नु पर्ने नीति ऐन, नियम, निर्देशिका
मापदण्ड सन्धी

पुनरावलोकन गरिएका कानूनी दस्तावेज:	प्रस्तावको कार्यान्वयन गर्दा आकर्षित हुने दफा/नियम/खण्ड आदि र सम्बन्धित बुँदा
नेपालको संविधान:	नेपालको संविधानको धारा ३(३०)मा स्वच्छ र स्वास्थ्य वातावरणमा बाँच्न पाउने हक र धारा ३५ मा स्वास्थ्य सम्बन्धी हकको व्यवस्था गरेको छ । उपधारा (२) मा वातावरणिय प्रदुषण तथा हासवाट हुने क्षतिवापत पिडीतलाई प्रदुषकबाट कानुन बमोजिम क्षतिपुर्तीको हक प्राप्त हुनेछ । उपधारा (३) मा राष्ट्रको विकास सम्बन्धी कार्य गर्ने प्रयोजनका लागी वातावरण र विकासबीच समुचित सन्तलुनका लागि आवश्यक कानुनी व्यवस्था गर्न यस धाराले बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन भन्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । यसरी संविधान अनुसार पनि भूपयोग परिवर्तन गरि रंगशाला निर्माण गर्ने प्रस्तावना कार्यान्वयन अगाडी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन र प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण गराउनु आवश्यक हुन्छ ।
आवधिक योजना	
पन्ध्रौँ आवधिक योजना दृष्टिपत्र, २०७६/७७ - २०८०/८१	सन्तुलित आर्थिक वृद्धि, समृद्धि, सुशासन र नागरिकको खुशीको दृष्टिकोणले नेपाल सरकारले १५औँ पञ्चवर्षीय योजनाको लागि एउटा दृष्टिपत्र तयार गरेको थियो। १५औँ पञ्चवर्षीय योजना वि.स. २०८० भित्र नेपाललाई आय वृद्धि, व्यक्तिको जीवनको गुणस्तरको विकास, आर्थिक जोखिमहरूलाई न्यूनीकरण गरि दिगो विकास लक्ष्य हासिल गरेर अविकसित देशबाट विकासोन्मुख देशमा स्तरोन्नति गर्ने योजनाको साथ तयार पारिएको छ ।

<p>नीति</p>	
<p>राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति, २०७६</p>	<p>खण्ड ८ को बुँदा ८.७ मा जलवायु परिवर्तनका कारणले उत्पन्न प्रकोपले मानव स्वास्थ्यमा पर्ने नकारात्मक प्रभावलाई कम गरी स्वास्थ्य वातावरण सृजना गर्ने कुरा लाई जोड दिएको छ।</p>
<p>राष्ट्रिय वातावरण नीति, २०७६</p>	<p>यस नीतिको बुँदा ६ मा प्रदूषण नियन्त्रण, फोहरमैला व्यवस्थापन र हरियाली प्रबर्द्धन गर्ने छ भने खण्ड ८ को बुँदा ८.१ मा वातावरणीय प्रदूषण रोकथाम, नियन्त्रण र न्यूनीकरण सम्बन्धी नीति रहेका छन् । यस नीतिको विकासका सबै पक्षमा वातावरणीय सरोकारलाई मूलधारमा ल्याउने र वातावरण संरक्षण र प्राकृतिक स्रोतहरूको दिगो व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने उद्देश्यहरू छन्। वातावरणीय मापदण्डहरूको पालनाका लागि यसले जोड गर्दछ ।</p>
<p>भू-उपयोग नीति, २०७२</p>	<p>यस नीतिमा भूमिलाई कृषि, आवासीय, व्यवसायिक, औद्योगिक, खानी तथा खनिज, सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक क्षेत्र, नदी तथा तालतलैया क्षेत्र, वनक्षेत्र, सार्वजनिक उपयोग तथा खुला क्षेत्र र निर्माण सामाग्री (ढुंगा, गिट्टी, बालुवा) उत्खनन् क्षेत्र र नेपाल सरकारबाट आवश्यकतानुसार तोकिएको गरि १० वटा प्रकारमा वर्गीकरण गरिएको छ । यसको बुँदा नं ८ को नीति ४ मा सम्बन्धित क्षेत्रको भू-उपयोग योजना र भौगर्भिक अध्ययनका आधारमा जोखिमको संवेदनशिलता मुल्यांकन गरि स्वच्छ, सुन्दर, सुविधा सम्पन्न र सुरक्षित वस्ति विकास, योजनाबद्ध र दिगो शहरीकरण तथा भौतिक पूर्वाधार विकासका योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गरिने कुरा उल्लेख गरिएको छ । त्यसै गरि नीति ७ मा राष्ट्रिय प्राथमिकताका आयोजना कार्यान्वयन गरिने कुरा उल्लेख गरिएको छ। त्यसै गरि नीति ७ मा राष्ट्रिय प्राथमिकताका आयोजना कार्यान्वयन गर्न वन क्षेत्रको जग्गा प्रयोग गर्नुपर्ने भएमा सो बराबरको क्षेत्रफलको नघट्ने गरि वृक्षारोपण गर्नुपर्ने</p>

	व्यवस्थालाई अनिवार्य गरेको छ ।
ऐन	
लुम्बिनी प्रदेश वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७	यस ऐनको दफा ३ मा प्रस्तावकले तोकिए बमोजिमको प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न वातावरणीय अध्ययन गर्नुपर्ने कुरा उल्लेख छ त्यस्तै दफा ७ मा कसैले पनि यस ऐन बमोजिम वातावरणीय अध्ययन स्वीकृत नगराई कुनै प्राणी प्रस्ताव कार्यान्वायन गर्न व गराउन नहुने कुरा पनि समावेश गरिएको छ ।
वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६	यस ऐनको दफा ३ मा वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्ने , दफा ३ को उपदफा २ मा प्रतिवेदन स्वीकृतिको लागि पेश गरिने निकाय, त्यसैगरी सोही दफाको उपदफा ४ मा सार्वजनिक सुनवाई , दफा ४ मा विकल्पको विस्तृत विश्लेषण, दफा ५ मा क्षेत्रनिर्धारण तथा कार्यसूची सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ । दफा ६ मा मापदण्ड एवं गुणस्तर कायम, दफा ११ मा पूरक वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन, दफा १२ मा वातावरणीय परीक्षण सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ । त्यसैगरी दफा ३५ मा जरिवाना सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ ।
राष्ट्रिय खेलकुद विकास ऐन, २०७७	यस ऐनको दफा ४८ ले खेलकुद पूर्वाधार निर्माणको लागि स्तर अनुसार संघीय मन्त्रालय, प्रदेश सरकार, स्थानीय तहले बनाउन सक्नेछन् । खेलकुद पूर्वाधारको लागि विभिन्न सरोकारवाला सँग सम्पर्क संस्थासँग सम्पर्क संस्थासँगको समन्वयमा निर्माण गर्न सकिनेछ ।
भू- उपयोग ऐन, २०७६	यस ऐनको दफा ४ मा भू-उपयोग क्षेत्रको बर्गीकरण दफा ८ मा भू-उपयोग परिवर्तन गर्न नहुने दफा १० मा जग्गाको खण्डीकरण नियन्त्रण र दफा २५ मा सजाय सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ ।
उपभोक्ता संरक्षण ऐन २०७५	परिच्छेद २ र ३ अन्तर्गतका दफाहरूले उपभोक्तालाई गुणस्तरीय बस्तु वा सेवा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिश्चित गरेको छ ।

<p>जनस्वास्थ्य सेवा ऐन २०७५</p>	<p>यस ऐनको दफा ४० को उपदफा १ मा ध्वनि, वायु जल तथा दृश्य प्रदूषणले जनस्वास्थ्यमा पार्ने प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि सङ्घीय कानून बमोजिम नेपाल सरकारले यस सम्बन्धी मापदण्ड निर्धारण गर्न सक्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । त्यस्तै दफा ४१ मा सरसफाई तथा फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी आवश्यक मापदण्ड बनाउने कुरा उल्लेख छ ।</p>
<p>स्थानीय सरकार सन्चालन ऐन, २०७४</p>	<p>यस ऐनको दफा ११ मा गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको अधिकारको प्रत्यायोजनको बारेमा उल्लेख गरेको छ । यस ऐनले आफ्नो क्षेत्राधिकार भित्रका वातावरण संरक्षण तथा प्रबर्द्धन गर्नका लागि वन, वनस्पति, जैविक विविधता र भूसंरक्षण सम्बन्धमा योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्न गराउन सक्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । यस ऐनले कामको जिम्मेवारी र स्थानीय सरकारको शक्तिको रूपरेखा बनाउँछ (गाउँपालिका र नगरपालिका स्तर) एवं स्थानीय निकायमा नेपालको संविधानले हस्तान्तरण गरेको अधिकारहरू तथा स्थानीय सरकारी निकायका अधिकारीहरूलाई तोक्छ । विशेष गरी स्थानीय राजस्वको सम्बन्धमा, दफा ११ को उपदफा २ ले स्थानीय सरकारलाई वातावरणीय कार्य र जैविक विविधताका संरक्षणका लागि स्थानीय स्तरको नीति निर्माण गर्न अधिकार दिएको छ र स्थानीय निकायले पनि वातावरणीय जोखिम न्यूनीकरण, प्रदूषण नियन्त्रण र खतरनाक पदार्थहरूको नियन्त्रणको लागि कार्य गर्न आवश्यक छ ।</p>
<p>योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा ऐन, २०७४</p>	<p>यस ऐनको दफा ४ मा रोजगारदाताले श्रमिकको योगदानयोग्य रकम जम्मा गर्न पर्ने तथा दफा १० मा सामाजिक सुरक्षा योजना सन्चालन गर्ने सम्बन्धी कुरा उल्लेख गरेको छ ।</p>
<p>श्रम ऐन, २०७४</p>	<p>यस ऐनको दफा ३ मा श्रमिकको न्यूनतम मापदण्ड ५ मा बालबालिकालाई काममा लगाउन नहुने ६ मा भेदभाव गर्न नहुने ७ मा समान कामको लागि पारिश्रमिकमा भेदभाव गर्न नहुने र</p>

	<p>११ मा रोजगारी सम्झौता सम्बन्धी कुरा उल्लेख गरिएको छ । यस ऐनको दफा ८०मा वातावरणमा संक्रामक रोग सन्ने व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित छ र दफा ६८ ले कार्यस्थल भित्र स्वास्थ्य र सुरक्षा नियमन र कार्य इकाईको आवश्यकता बारे बताउँछ ।</p>
<p>विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४</p>	<p>यस ऐनको दफा ११ को उपदफा १ को बुँदा 'ण' अनुसार विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धमा जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने, गराउने कुरा उल्लेख गरिएको छ ।</p>
<p>फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८</p>	<p>यस ऐनको दफा ३ मा फोहरमैला व्यवस्थापन तह° दफा १० मा फोहरमैला व्यवस्थापन प्रकृया° दफा २० मा प्रदूषण नियन्त्रण सम्बन्धी° दफा २१ मा फोहरमैला अनुगमन र दफा २२ मा वातावरणीय क्षेत्र सम्बन्धी व्यवस्था छ ।</p>
<p>भवन ऐन, २०५५</p>	<p>यो ऐन भवन निर्माण कार्यलाई नियमित गर्ने सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको हो । भुकम्प आगलागी तथा अन्त्य दैवी प्रकोपहरूबाट भवनहरूलाई यथासम्भव सुरक्षित राख्नको लागि भवन निर्माण कार्यलाई नियमित गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गर्न यो ऐन बनाएको हो । यो ऐन लागू भएको नगरपालिका क्षेत्रभित्र दफा ८ मा उल्लेखित क ख वा ग बर्गको भवन निर्माण गर्न चाहने व्यक्ति संस्था वा सरकारी निकायले भवन निर्माण गर्न प्रचलित कानून बमोजिम स्वीकृतिको लागि नगरपालिका समक्ष दरखास्त दिँदा नक्सासँग डिजाइन समेत पेश गर्न पर्नेछ ।</p>
<p>नियमावली</p>	
<p>लुम्बिनी प्रदेश वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७</p>	<p>यस नियमावलीको नियम ३ मा वातावरणीय अध्ययन गर्नपने प्रस्ताव अन्तर्गत अनुसूची १ मा रहेका प्रस्तावहरूको संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन° अनुसूची २ मा रहेकाको प्रारम्भिक वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन र अनुसूची ३ सँग सम्बन्धित</p>

	<p>प्रस्तावहरूको वातावरणिय प्रभाव मूल्यांकन अध्ययन गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ । यस नियमावलीको अनुसूची ३ को उपनियम (ड) आवस, भवन तथा बस्ती विकास र शहरी विकास क्षेत्र अन्तर्गत बुँदा (२) २,००० वा सो भन्दा बढी एकैपटक आगमन तथा निगमन हुने सिनेमा हल, थिएटर, सामुदायिक भवन, रंगशाला, कन्सर्ट हाल, स्पोर्ट्स वा व्यवसायिक कम्प्लेक्स निर्माण गर्ने प्रस्तावलाई वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA) गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ ।</p>
<p>वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७</p>	<p>यस नियमावलीको नियम ३ मा वातावरणीय अध्ययन गर्नपने प्रस्ताव अन्तर्गत अनुसूची १^० अनुसूची २^० अनुसूची ३ सुँग सम्बन्धित प्रस्तावहरू^० नियम ४ मा क्षेत्र निर्धारण^० नियम ५ मा कार्यसूची^० नियम ६ मा सार्वजनिक सुनुवाई^० नियम ११ मा पूरक वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन सम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ ।</p>
<p>विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन नियमावली, २०७६</p>	<p>यस नियमावली को नियम ३ अनुसार संघीय, प्रदेशीय, जिल्ला र स्थानीय तहका सम्बन्धित निकायहरू र सरोकारवालाहरू सुँग समन्वय गरि एकिकृत र क्षेत्रीय नीतिहरू, योजनाहरू, रणनितिक योजनाहरू कार्यान्वयन को अनुगमन गर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ ।</p>
<p>श्रम नियमावली, २०७५</p>	<p>नियम ४ ले रोजगार सम्झौता गर्दा खलाउनु पर्ने विवरण^० नियम ७ देखि १५ मा विदेशी नागरिक काममा लगाउन आवश्यक पर्ने इजाजत र श्रम स्वीकृति र नियम ३४ देखि ५३ श्रमिकको सुरक्षा र स्वास्थ्य सम्बन्धी प्रावधान रहेको छ ।</p>
<p>योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा नियमावली, २०७५</p>	<p>यसको परिच्छेद २ र ६ अन्तर्गतका नियममा क्रमशः सामाजिक सरक्षा योजनामा सहभागिता र परिचय पत्र सम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ । नियम ९ र १७ मा क्रमशः सामाजिक सरक्षा योजना सञ्चालन र रोजगारदाताको दायित्वको बारेमा उल्लेख छ ।</p>

भवन नियमावली, २०६६	यसको नियम ३ (१) अनुसार भवन निर्माण गर्न चाहिने व्यक्ति, संस्था तथा सरकारी निकायले नक्सा स्वीकृतिका लागि नगरपालिका समक्ष दरखास्त दिँदा भवनको डिजाइन समेत पेश गर्नु पर्ने कुरा उल्लेख रहेको छ ।
फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली, २०७०	यसको नियम ३° ४ र ५ मा फोहरमैलालाई पृथकीकरण गर्ने, व्यवस्थापन गर्ने तथा हानिकारक वा रसायनिक फोहरमैलालाई व्यवस्थापनको बारेमा उल्लेख छ ।
निर्देशिका/कार्यविधि/कार्यनीति	
स्थानीय तहमा खेलकुद पूर्वाधार निर्माण सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	स्थानीय तह देखि नै योजनाबद्ध रूपमा खेलाडीहरूको उत्पादन, विकास तथा व्यवस्थापनका लागि खेलकुद पूर्वाधारको निर्माण गर्न आवश्यक देखिएकोले प्रत्येक स्थानीय तहमा दीर्घकालीन महत्वका एक एक वटा खेलकुद पूर्वाधार निर्माण गर्न सरकारले स्थानीय तहमा खेलकुद पूर्वाधार कार्यविधि २०७५ निर्माण गरेको छ ।
मुलुकी देवानी संहिता, २०७४	मुलुकमा कानून र व्यवस्था कायम गरि सर्वसाधारणको नैतिकता, शिष्टाचार, सदाचार र सुविधा एवं आर्थिक हित कायम राख्न तथा आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक क्षेत्रमा न्यायपूर्ण व्यवस्था कायम गरि विभिन्न जात, जाति वा सम्प्रदायहरू बीचको सुसम्बन्ध कायम राख्नको लागि मुलुकी ऐन तथा अन्य कानूनमा रहेका देवानी सम्बन्धी व्यवस्थालाई संशोधन र एकीकरण समेत गरि समयानुकूल बनाउन मुलुकी देवानी संहिताको पालना गरिनेछ ।
मुलुकी देवानी कार्यविधि संहिता, २०७४	यस देवानी कार्यविधिको दफा ४ मा देवानी मुद्दामा पालना गर्नु पर्ने सिद्धान्तको बारेमा उल्लेख गरेको छ, परिच्छेद ३ मा अधिकारक्षेत्र सम्बन्धी व्यवस्था तोकेको छ ।
राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५०	यस निर्देशिकाले वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन प्रकृया र प्रभावहरूको तह निर्धारण गरी उल्लेखनीयता पहिचान सरलिकृत गर्न सहयोग गरेको छ ।

मापदण्ड:			
वायुको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६९	नेपाल राजपत्रको दफा ६२ ले विभिन्न आयोजनाको निर्माण तथा संचालनक लागि भिन्नाभिन्न मापदण्डहरूको सीमा तोकिएको छ । निम्न तालिकामा उक्त मापदण्ड प्रस्तुत गरिएको छ ।		
	dfkb08	PsfO	;do ;Ldf pt;h{g ;Ldf
	TSP	µg/m3	jflif{s @\$ 306f @#)
	PM10	µg/m3	jflif{s @\$ 306f !@)
	Sulfur dioxide	µg/m3	jflif{s %) @\$ 306f &)
	Nitrogen dioxide	µg/m3	jflif{s \$) @\$ 306f *)
	Carbon Monoxide	µg/m3	* 306f !),)))
	Lead	µg/m3	jflif{s)=%
	Benzene	µg/m3	jflif{s %
	PM2.5	µg/m3	@\$ 306f \$)
	Ozone	µg/m3	* 306f !%&
डिजेल जेनेरेटरबाट निष्काशन भई हावामा जाने धुँवा सम्बन्धी मापदण्ड, २०६९	यसले डिजेल जेनेरेटरबाट निष्काशन भई हावामा जाने धुँवा सम्बन्धी मापदण्ड तोकेको छ ।		
नेपाल सवारी प्रदूषण मापदण्ड, २०६९	यसले विभिन्न किसिमका सवारी साधनबाट निष्कने धुवाँको गुणस्तर सम्बन्धी अधिकतम सीमा तोकेको छ । नेपाल सरकारले चार पाङ्ग्रे तथा दुई पाङ्ग्रे सवारीसाधनका सवारीको ईन्जिन क्षमता हेरी मापदण्ड तयार गरेको छ जसमा डिजेल ईन्जिन तथा पेट्रोल ईन्जिन दुबैबाट कार्बन मोनोअक्साईड, हाईड्रोकार्बन एक्जस्ट तथा नाईट्रोजनको निस्कासन गर्न पाईने अधिकतम मात्रा ग्राम प्रति किलोमिटरमा दिईएको छ ।		

<p>राष्ट्रिय खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड, २०६२</p>	<p>यसले खानेपानीको विभिन्न प्यारामिटरहरूको अधिकतम सीमा तोकेको छ। यस मापदण्डले पिउने पानीको pH ६.५ देखि ८.५ सम्म तोकिएको छ । पानीको टर्बिडिटी ५ मिलिग्राम प्रति लिटर हुनुपर्ने छ भने पिउने प्रयोजनको पानीमा इ-कोलि ब्याक्टेरिया हुन नहुने तोकिएको छ । पिउने पानीमा एमोनियाको मात्रा १.५ मिलिग्राम प्रति लिटर, नाइट्रेटको मात्रा ५० मिलिग्राम प्रति लिटर भन्दा बढी हुन नहुने मापदण्ड रहेको छ ।</p>
<p>अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौता:</p>	
<p>जैविक विविधता महासन्धि, १९९२</p>	<p>यस महासन्धिले वन्यजन्तु संरक्षण तथा राष्ट्रिय निकुन्जको निर्माण तथा जैविक विविधतामा असर नपुग्नेगरी उक्त क्षेत्रमा अन्य क्रियाकलापहरूमा रोक लगाएको देखिन्छ ।</p>

५ विद्यमान वातावरणीय अवस्था:

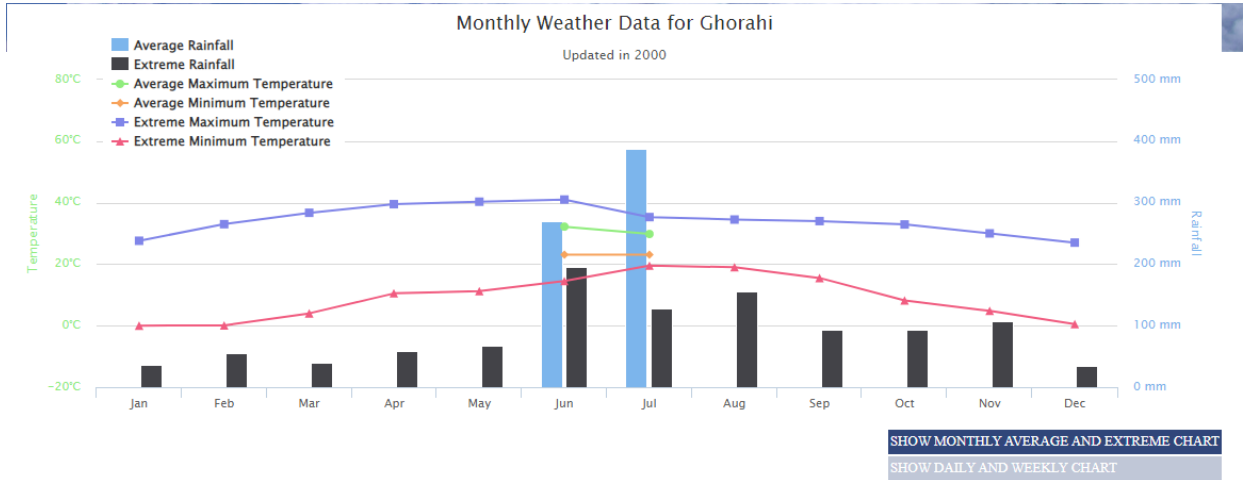
प्रस्तावित नेत्रलाल अभागी स्टेडियम घोराही उपमहानगरपालिका वडा नं १६^० दाङमा अवस्थित रहनेछ । दाङ जिल्लामा रहेको घोराही उप-महानगरपालिका लुम्बिनी प्रदेशको केन्द्र भागमा पर्दछ । यस उप-महानगरपालिका साविक घोराही नगरपालिका, त्रिपुर नगरपालिका र रामपुर, लक्ष्मीपुर, धर्ना, सौडियार, सैघा लगाएतका गा.वि.स. समायोजन गरी निर्माण भएको हो र यस नगरपालिकामा १९ ओटा वडाहरू रहेका छन् । क्षेत्रफलको हिसावले यो उप-महानगरपालिका नेपालको सबैभन्दा ठुलो उप-महानगरपालिकाको हो जसको क्षेत्रफल ५२२.२१ वर्ग कि.मी. रहेको छ । यसको पूर्वमा बंगलाचुली गाउँपालिका, पश्चिममा तुलसीपुर उप-महानगरपालिका, दक्षिणमा लमही नगरपालिका र उत्तरमा रोल्पा जिल्ला रहेका छन् (श्रोत:घोराही उप-महानगरपालिका पाश्चवचित्र, २०७५) । यस उप-महानगरपालिका नेपालको राजधानी काठमाण्डौँबाट ४११ कि.मी. पश्चिम दिशामा अवस्थित छ ।

५.१ भौतिक वातावरण

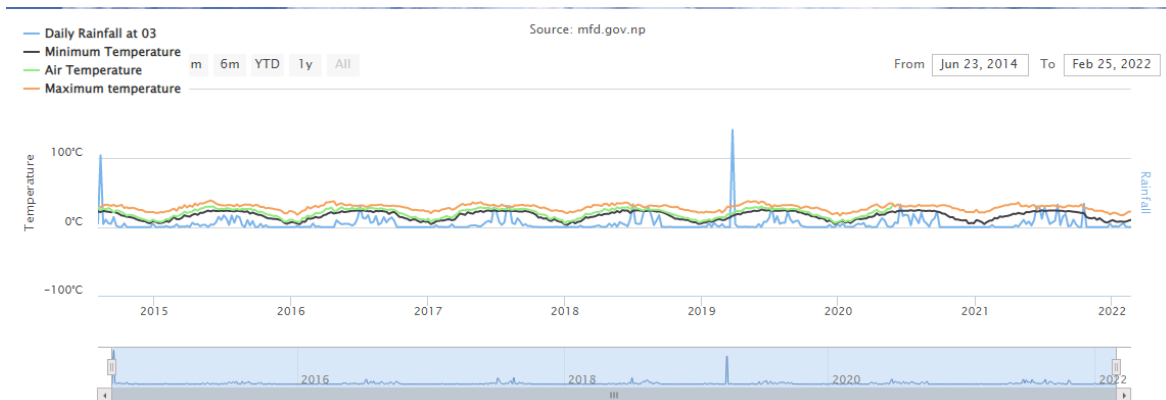
५.१.१ जलवायु

दाङ जिल्लाको दक्षिणमा पर्ने देउखुरी तथा सो भन्दा दक्षिणी क्षेत्रमा उष्ण प्रकारको जलवायु (Tropical climate) छ भने उत्तरी क्षेत्रमा पर्ने दाङ उपत्यका मा उपोष्ण प्रकारको जलवायु (Sub-Tropical Climate) रहेको छ । त्यसैगरी जिल्लाको उत्तरी पहाडी क्षेत्रमा शितोष्ण प्रकारको जलवायु (Temperate Climate) रहेको छ । यहाँको वायुमण्डलको सापेक्षित आर्द्रता कम भएका कारण हावा सुख्खा महसुस हुन्छ । यस जिल्लामा औसत सामान्य वर्षहरूमा अधिकतम तापक्रम २०.५ डिग्री सेन्टिग्रेट देखि ३५.९ डिग्री सेन्टिग्रेट सम्म पुग्ने गरेको छ भने न्यूनतम तापक्रम २१.८ डिग्री सेन्टिग्रेट देखि २.५ डिग्री सेन्टिग्रेट सम्म हुन्छ । जिल्लामा गृष्म ऋतुमा केही गर्मीको र हिउँदमा सामान्य जाडो महसुस हुन्छ । तर देउखुरी क्षेत्रमा भने गर्मी अलि बढी महसुस हुनुको साथै कहिलेकाहीं लु (Heat Shock) पनि लाग्ने गर्दछ र जाडोमा कहिलेकाहीं शितलहर पनि देखिन्छ (दाङ जिल्लाको गा.पा./न.पा. प्रोफाइल, २०७४) । घोराही उपमहानगरपालिकाको अधिकांस भूभाग समथर रहेकोले यहाँको हावापानी

गर्मी रहेको छ । यहाँको अधिकतम तापक्रम औसत ३५ डिग्री सेल्सीयस र न्यूनतम तापक्रम औसत २ डिग्री सेल्सीयस हुन्छ । वार्षिक औसत वर्षा १३४० मि.मि. हुने मौसमी तथ्यांक छ ।

तस्विर ५.१ प्रस्तावित क्षेत्र स्थित मासिक औसत तापक्रम र वर्षा

तस्विर ५.२: प्रस्तावित क्षेत्र स्थित वार्षिक औषत तापक्रम र वर्षा

५.१.२ जल तथा जलाधार क्षेत्र

यस उप-महानगरपालिकामा विभिन्न पोखरी तथा केही नदीनाला रहेका छन् । पोखरी तथा नदीनालाहरू स्थानीय जल पर्यावरणीय प्रणालीका आधारहरू हुन् । घोराही उप-महानगरपालिकामा किचेनी दह, चरिङ्गो दह, भोट दह, लरैना दह, बाहकुने दह, ज्यामिर दह आदि रहेका छन् । घोराही उप-महानगरपालिकामा रहेका प्रमुख खोलामा बालिम खोला, चेपे खोला, बबई खोला, कटुवा खोला, सिस्ने खोला, जडगवाखोला, लरैना खोला, सेवार

खोला, गुर्जे खोला, हापुर खोला, भामै खोला, पत्रे खोला, ओइनरिया खोला, हापुर खोला, आदि रहेका छन् । यस क्षेत्रमा विभिन्न खोलानालाहरू रहेका छन् जसले घोराहीको प्राकृतिक सौन्दर्यता बढाउनुका साथै सिंचाई तथा माछा पालनको लागि महत्वपूर्ण योगदान पुर्याएको छ । घोराही उप- महानगरपालिका क्षेत्रमा रहेको खोलानालाहरूको विवरण निम्न तस्विरमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तस्विर ५.३ घोराही उपमहानगरपालिकामा पर्ने मुख्य नदीनालाहरू

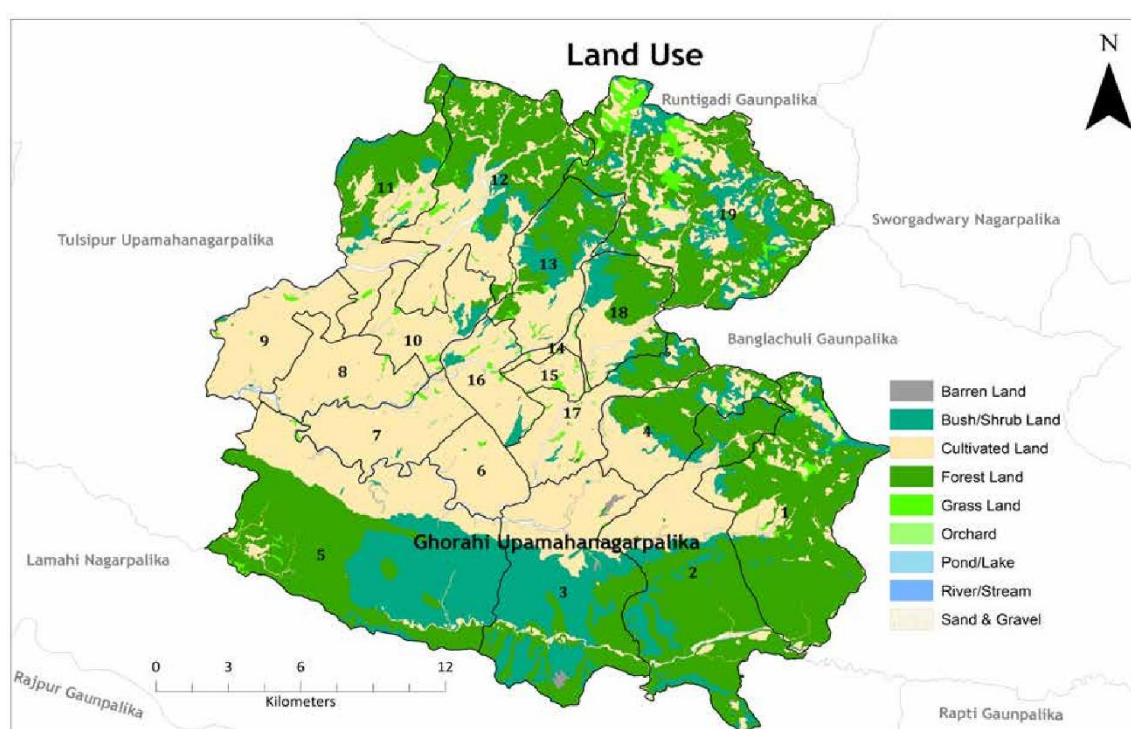
५.१.३ भू-गर्भ

घोराही उपमहानगरपालिकाको भू-उपयोग GIS नक्साबाट निकालिएको विश्लेषण अनुसार निम्न प्रकारको विभाजनमा वर्गीकरण गरिएको छ । भू-उपयोगको विवरण तालिका ६.१ मा दिइएको छ र नक्सा ६.४ मा दिइएको छ ।

तालिका ५.१ भू-उपयोग

भू-उपयोगको प्रकार	ओगटेका क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	ओगटेको प्रतिशत
बन जंगल	१९३.०७	३६.९७

उद्यान	०.७७	०.१५
झाडी बुट्यान	८०.६०	१५.४३
गिट्टी, बालुवा र ढुङ्गा	१४.४७	२.७७
बाँझो जमिन	०.७१	०.१४
खोला नाला	१.५६	०.३०
कृषियोग्य जमिन	२२२.०१	४२.५१
घाँसे मैदान	९.०२	१.७३
जम्मा	५२२.२१	१००.००

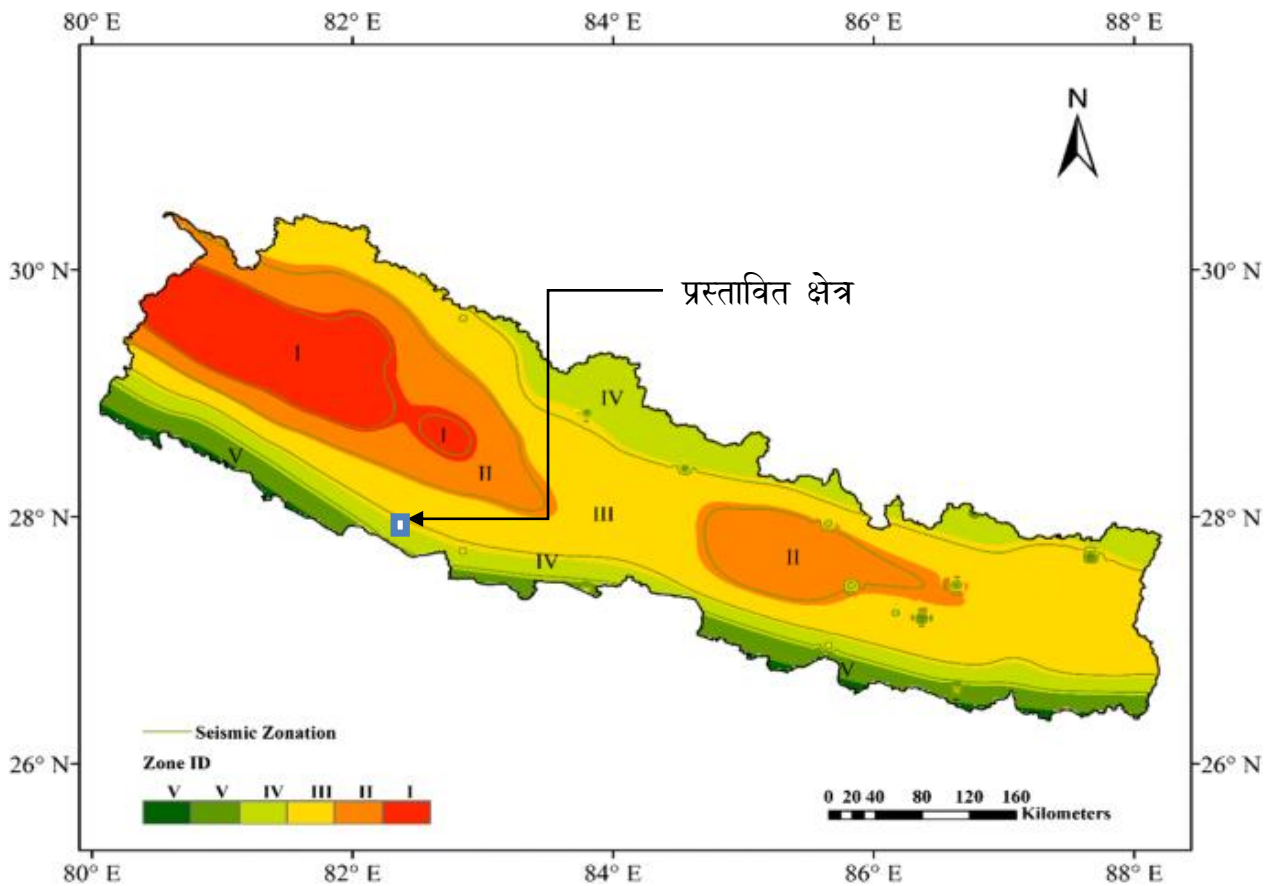

तस्विर ५.४ घोराही उपमहानगरपालिकाको भू-उपयोग नक्सा

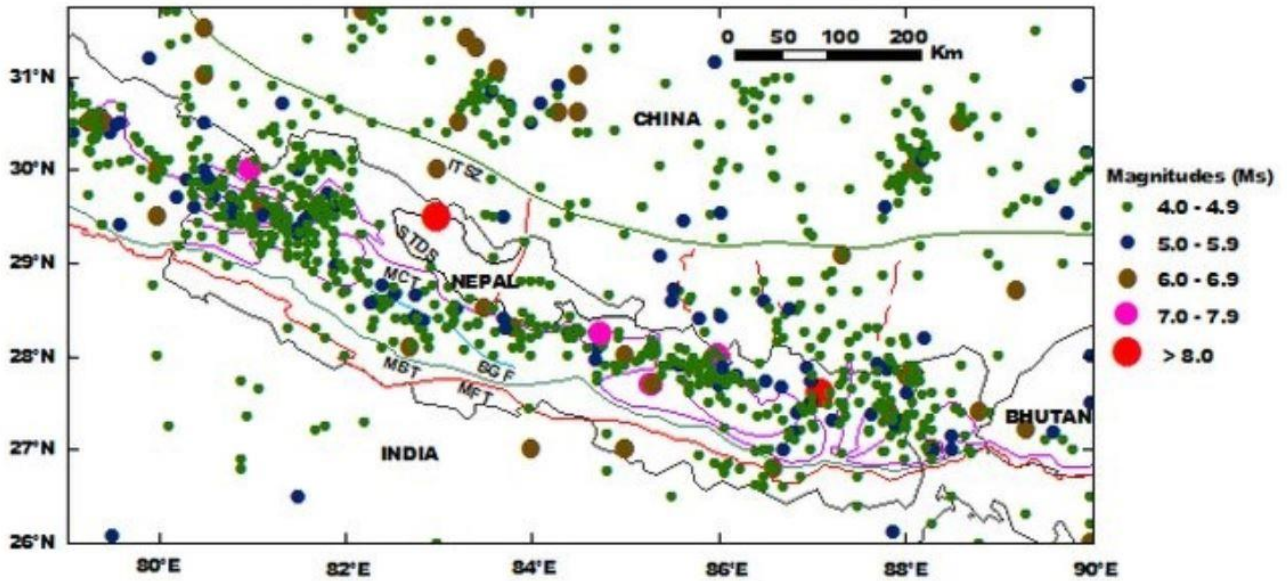
५.१.४ भूकम्पीय जोखिम:

नेपाल उच्च जोखिमयुक्त भूकम्प बेल्टमा अवस्थित छ । नेपालको सम्पूर्ण भाग लगभग उच्च भूकम्पीय जोखिम क्षेत्रमा पर्दछ। MCT, MBT, HFT र अन्य सक्रिय विशेषताहरूको कारण नेपाल उच्च भूकम्पीय जोखिम भएको मुलुक हो । नेपालको इतिहास हेर्ने हो भने नेपालमा अहिले सम्म ६ वटा शक्तिशाली भूकम्पहरू (सन् १२५५, १४०८, १५०५, १८३३,

१९३४ र २०१५ मा) गएका छन्, जसले ठुलो जनधनको क्षति पुर्याएको थियो। पछिल्लो विनाशकारी भूकम्प (Magnitude: ७.६ रेक्टर, अप्रिल, २०१५, गोर्खा जिल्ला) र पराकम्पनले ठुलो क्षति भएको थियो, जसमा ८,६०० भन्दा बढी मानिसहरूको मृत्यु र २०,००० भन्दा बढी मानिसहरू घाइते भएका थिए (श्रोत: Prajuli, H., et. Al, 2021)। आयोजना क्षेत्र उच्च जोखिम क्षेत्रमा भएतापनि वि.सं. २०७२ को भूकम्पमा आयोजना प्रभावित जिल्लामा कम प्रभाव परेको थियो। भविष्यमा संभावित भूकम्पको प्रक्षेपण (उच्च जोखिमको स्केलको आधारमा), जमिनको भू-बनोट, Geotechnical अध्ययनले सुझाए अनुसारका संरचनाहरू निर्माणको लागि प्रास्तावित गरिएको छ।

तस्विर ५.५: नेपालको भूकम्पीय क्षेत्र नक्सा

तस्विर ५.६: नेपाल र वरपर क्षेत्रमा मुख्य भूकम्प पत्थ पराकम्पन क्षेत्र

५.१.५ वायुको गुणस्तर र ध्वनिको स्तर

वायु प्रदूषणको असर घोराही उप-महानगरपालिकामा अत्याधिक रूपमा रहेको पाइन्छ । वायु प्रदूषण विशेषगरी मंसीर महिनाबाट बढेर मनसुन अगाडिको समय सम्ममा अत्याधिक मात्रामा पुग्ने र मनसुनका वर्षासंगै यसमा राहत हुन्छ । वायु प्रदूषणको प्रमुख सूचक पीएम २.५ यस उप-महानगरपालिकामा पनि धेरै मात्रामा रहेको छ । विशेष गरेर सिमेन्ट उद्योगबाट निस्कने प्रदूषणको असर यस उप-महानगरपालिकामा परेको छ । औद्योगीकरण र तीव्र गतिमा बृद्धि भइरहेको शहरीकरणलाई व्यवस्थित रूपबाट नलगदा यो समस्या अझै बढ्ने देखिन्छ । यस क्षेत्रको वायु प्रदूषण बढाउने मुख्य कारक तत्वहरूमा सिमेन्ट उद्योगबाट ठुलो मात्रामा निस्कने धुलो धुँवा, इट्टा उद्योगबाट निस्कने कार्बनयुक्त धुँवा, सवारी साधनहरूको अत्याधिक चाप, पुराना सवारी साधनबाट निस्कने धुँवा, पुल, सडक, भवन जस्ता भौतिक निर्माणका कार्यहरू समेत र प्लाष्टिकजन्य फोहर जलाउने प्रवृत्ति बढी जिम्मेवार रहेका छन् । आयोजना क्षेत्रको वायुको गुणस्तर अध्ययन गर्नको लागि सन् २०२१ मा वातावरण विभागबाट प्रकाशित दाङ प्रदूषण मापन केन्द्रको तथ्यांक विश्लेषण गरिएको थियो । उक्त प्रतिवेदन अनुसार PM_{10} , $PM_{2.5}$, र TSP को मान अधिकांश दिन राष्ट्रिय वायुको गुणस्तरको मापदण्ड भित्र रहेको देखिन्छ । यद्यपी PM_{10} र $PM_{2.5}$ को मान क्रमशः १५७ र ५२ दिन राष्ट्रिय वायुको गुणस्तर मापदण्ड भन्दा बढी रहेको थियो ।

तालिका ५.२: वायुको गुणस्तर

Parameter	Annual average ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	Monthly average ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)		No. of days exceeding NAAQS	No. of measurement days
		Highest	Lowest		
PM ₁	21.48	52.23 (August)	6.20 (December)	-	-
PM _{2.5}	26.15	44.63 (December)	7.72 (August)	52	311
PM ₁₀	44.2	96.3 (December)	10.94 (August)	157	311
TSP	78.49	150.97 (April)	16.33 (August)	8	311

Source: Department of Environment, 2021

प्रस्तावित क्षेत्रको स्थलगत भ्रमण र ध्वनि मापन गर्दा ध्वनिको स्तर सामान्य अवस्थामा रहेको पाईएको छ । प्रस्तावित क्षेत्र नजिक ध्वनि प्रदुषण गर्ने कुनै उद्योग, सवारी साधनहरूको अत्याधिक चाप, ब्यस्त बजार तथा अन्य कुनै श्रोत नभएको हुनाले ध्वनिको गुणस्तर राम्रो नै रहेको छ ।

५.१.६ पानीको गुणस्तर

यस क्षेत्रका अधिकांश जनताहरू भूमिगतको पानीमा निर्भर रहेको पाइयो र प्रस्तावित आयोजनामा पनि पानीको आवश्यकता परिपूर्ति गर्नको लागि भूमिगत पानीको श्रोत प्रयोग गर्नेछ साथै घोराही उपमहानगरपालिकाबाट वितरण गर्ने पानीको पनि प्रयोग गर्नेछ । भूमिगत पानी दीप बोरिड गरि निकाली उक्त पानी शुद्धिकरण गरि प्रयोग गरिनेछ ।

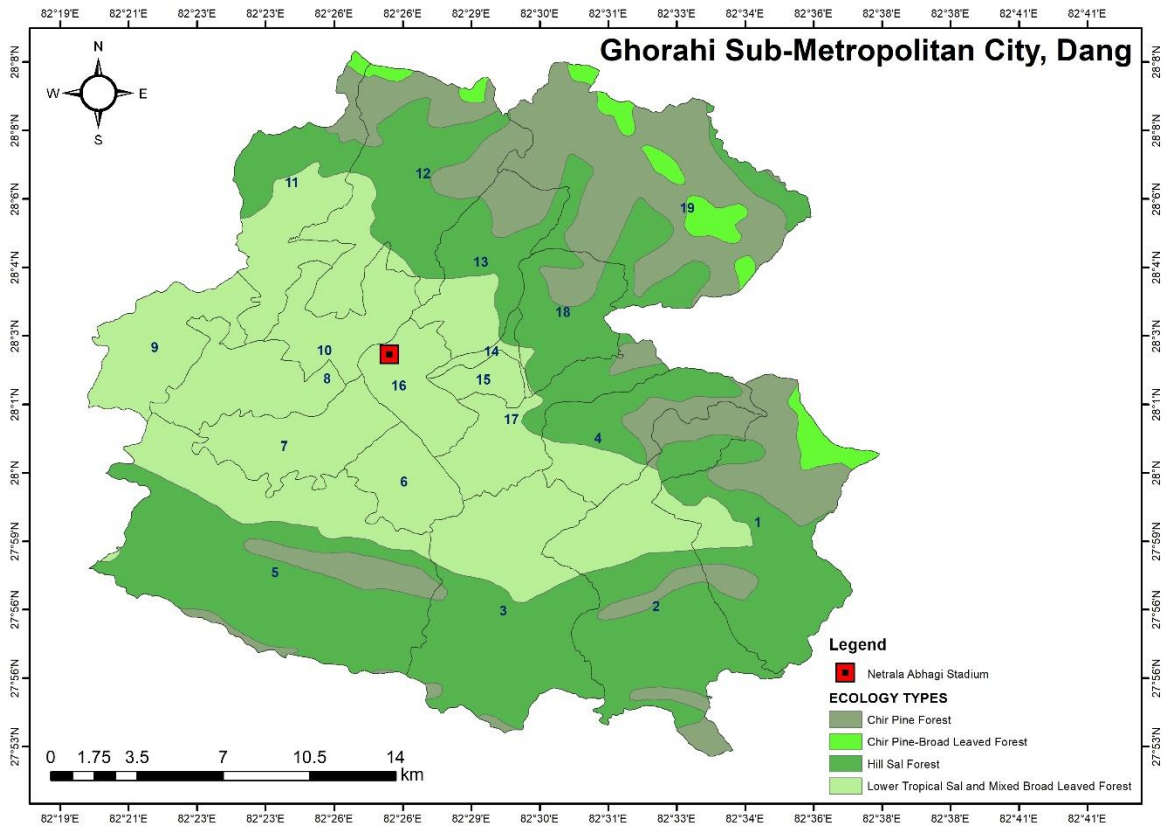
५.२ जैविक वातावरण

मानव जीवनको लागि जैविक विविधताको संरक्षण अपरिहार्य छ । दैनिक जीवनको लागि आवश्यक काठ, दाउरा, घाँसको लागि मात्र नभई पारिस्थितिक तथा जैविक प्रणालीको सन्तुलनको लागि समेत जैविक विविधताको महत्वलाई दृष्टिगत गरी हाल यस उप-महानगरपालिकामा सामुदायिक वन जस्ता अवधारणाहरूलाई व्यवहारमा लागु गरिएको देखिन्छ । यसै सन्दर्भमा वन जंगल वरिपरी बढिरहेको जनसंख्या, चोरी निकासी र आगामी दिनहरूमा उक्त वन क्षेत्रका उपभोक्ताहरूको माग बमोजिम आपूर्ति गर्न कठिनाई हुने जस्ता समस्याहरूबाट यस क्षेत्रको जैविक विविधता व्यवस्थापन कार्य चुनौतीपूर्ण बन्दै गएको छ । तथापी, हाल सामुदायिक वनहरू वन संरक्षण, सम्बद्धन तथा सदुपयोगमा सहभागी भइरहेका छन् । प्रस्तावित आयोजना स्थल घोराही उपमहानगरपालिका वडा नं १६ मा पर्ने करौतीडाँडा

क्षेत्रमा पर्दछ जुन शहरी क्षेत्र भन्दा केहि टाढा क्षेत्रमा रहेको छ । प्रस्तावित आयोजना खुल्ला क्षेत्रमा रहेको छ र उक्त क्षेत्र नजिक चन्द्र महिला सामुदायिक वन रहेको छ ।

५.२.१ जंगलका किसिम

यस उपमहानगरपालिकामा पारिस्थितिकी हिसाबले Chir Pine Forest, Chir Pine-Broad Leaved Forest, Hill Sal Forest र Lower Tropical Sal and Mixed Broad Leaved गरी चार प्रकारको वन पर्दछ ।

तस्विर ५.७: घोराही उपमहानगरपालिकाको पारिस्थितिकीय प्रकार

५.२.२ वनस्पतिका प्रमुख प्रजाति

यस प्रस्तावित आयोजनाको वरपरको क्षेत्रमा पाइने वनस्पति निम्न तालिकामा दिइएको छ।

तालिका ५.३: वनस्पति प्रकार

क्र.सं.	वनस्पति	अंग्रेजी नाम	वैज्ञानिक नाम
१	वेहवा	Morning glory	<i>Ipomoea carnea</i>
२	आँप	Mango	<i>Mangifera indica</i>
३	सिसौ	Rose wood	<i>Dalbergia sissoo</i>
४	सहदवन/सजिवन	Teak	<i>Tectona grandis</i>
५	नीम	Neem	<i>Azadirachta indica</i>
६	पीपल	Sacred Fig	<i>Ficus religiosa</i>
७	बर	Banyan	<i>Ficus benghalensis</i>
८	धतुरो	Jimson weed	<i>Datura stramonium</i>
९	सिमल	Cotton tree	<i>Bombax ceiba</i>
१०	बाँस	Bamboo	<i>Bambusa vulgaris</i>
११	सफेदा	Eucalyptus	<i>Eucalyptus globulus</i>
१२	मेवा	Papaya	<i>Carica papaya</i>
१३	अम्बा	Guava	<i>Psidium guajava</i>
१४	कटहर	Jackfruit	<i>Artocarpus heterophyllus</i>
१५	अमला	Indian gooseberry	<i>Phyllanthus emblica</i>
१६	ईमली	Tamarind	<i>Tamarindus indica</i>
१७	जलकुम्भी	Water hyacinth	<i>Eichhornia crassipes</i>
१८	कमल	White lotus	<i>Nelumbo nucifera</i>
१९	अरण्डी	Castor Bean	<i>Ricinus communis</i>
२०	गाँजर घाँस	Carrot grass	<i>Parthenium hysterophorus</i>
२१	बेल/श्रीफल	Wood apple	<i>Aegle marmelos</i>
२२	सरिफा/सीताफल	Sugar apple	<i>Annona squamosa</i>
२३	केरा	Banana	<i>Musa acuminata/balbisiana</i>

श्रोत: स्थलगत सर्वेक्षण, २०८०

५.२.३ जीवजन्तुका प्रमुख प्रजाति

प्रस्ताव क्षेत्र वरपर पाइने जीवजन्तुहरूका प्रजातिहरू निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ५.४: जीवजन्तुका प्रकार

क्र.सं.	स्थानीय नाम	अंग्रेजी नाम	बैज्ञानिक नाम	स्थानीय उपलब्धता
स्तनधारी जीवजन्तु				
१	स्याल	Jackal	<i>Canis lupus</i>	Rare
२	बंदेल	Wild Boar	<i>Sus scrofa</i>	Rare
३	वन बिरालो	Jungle Cat	<i>Felis chaus</i>	Rare
४	न्याउरी मुसा	Grey Mongoose	<i>Herpetes edwardsi</i>	Common
५	चितुवा	Common Leopard	<i>Panthera pardus</i>	Occasional
६	दुम्सी	Crested Porcupine	<i>Hystrix indica</i>	Occasional
७	लोखर्के	Squirrel	<i>Dremomys lokriah</i>	Occasional
८	बादर	Monkey	<i>Macaca mulatta</i>	Common
चरा चरुंगी				
१	बकुल्ला	Hérons	<i>Ardea alba</i>	Common
२	कालिज	Kalij Pheasant	<i>Lophura leucomelanos</i>	Occasional
३	चिल	Black Kite	<i>Milvus migrans</i>	Common
४	जुरेली	Bulbul	<i>Phycnonotus cafer</i>	Common
५	काग	Crow	<i>Corvus brachyrhynchos</i>	Common
६	परेवा	Pigeon	<i>Columba livia</i>	Common
७	भंगेरा	Sparrow	<i>Passer domesticus</i>	Common
८	ढुकुर	Dove	<i>Streptopelia orientalis</i>	Common
उभयचर/जलचर				
१	छेपारो	Garden Lizard	<i>Calotes versicolor</i>	Common
२	सर्प	Common snake		Common
३	भ्यागुता	Frog	<i>Rana tigni</i>	Common
४	गगटो	Crab	<i>Carcinus maenas</i>	Common

श्रोत: स्थलगत सर्वेक्षण, २०८०

५.३ सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण

५.३.१ जनसांख्यिक विवरण:

जनसंख्या

घोराही उपमहानगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल २८४.१ वर्ग कि.मि. रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ प्रारम्भिक नतिजा अनुसार घोराही उपमहानगरपालिकाको कुल जनसंख्या २,०१,०७९ रहेको छ जसमा ९४,३८४ पुरुष र १,०६,६९५ महिला रहेको छ । घोराही उपमहानगरपालिकामा कुल घर संख्या ४५,२४० रहेको छ जसमा ५१६१९ परिवार संख्याको बसोबास रहेको छ (राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ प्रारम्भिक नतिजा) ।

धर्म

घोराही उप-महानगरपालिकामा रहेका कुल जनसंख्यामध्ये ९८.२८ प्रतिशत जनसंख्याले हिन्दु धर्म मान्दछन् । दोस्रोमा क्रिस्चियन धर्म मान्नेको संख्या ०.८६ प्रतिशत र तेस्रोमा ईस्लाम धर्म मान्नेको संख्या ०.४१ प्रतिशत रहेको छ (श्रोत:घोराही उप-महानगरपालिका पाश्र्वचित्र, २०७५) ।

जातजाति

घोराही उप-महानगरपालिकामा जातजातिका आधारमा जनसंख्याको विवरणलाई हेर्दा सबैभन्दा धेरै २६.१४ प्रतिशत क्षेत्री, दोस्रोमा २४.३८ प्रतिशत थारु, तेस्रोमा खाम मगर, चौथो र पाँचौमा क्रमश पहाडे ब्राह्मण र कामी रहेका छन् । यस उप-महानगरपालिकामा तराई जनजातीको रूपमा रहेको थारुहरूको जनसंख्या दोस्रोमा रहेको र तेस्रो र चौथोमा पहाडबाट बसाइसराइ गरेर आएका खाम मगर र ब्राह्मण रहेका छन् (घोराही उप-महानगरपालिका पाश्र्वचित्र, २०७५) । यसरी जातिय हिसाबले विविधतायुक्त समाजमा स्थानीयहरू सामाजिक सहिष्णुताका साथ वसेको पाइन्छ ।

५.३.२ शिक्षा

शैक्षिक संस्थाहरूको विवरण

घोराही उपमहानगरपालिकामा शिक्षा क्षेत्रमा धेरै प्रयास भएता पनि अपेक्षित उपलब्धि भने प्राप्त गर्न सकिएको छैन । यस उप-महानगरपालिकामा आ.व. २०७४-७५ सम्म सञ्चालन भइरहेका विभिन्न तहका शैक्षिक संस्थाहरूको विवरण तलको तालिकामा देखाइएको छ ।

तालिका ५.५ शैक्षिक संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	विवरण	सरकारी	सामुदायिक	निजी	कुल
१	बाल विकास केन्द्र		९८	७२	१६०
२	आधारभुत विद्यालय		७२	४०	११२
३	मा. वि.		२६	२५	५१
४	उ.मा.वि		७	११	१८
५	क्याम्पस	१		५	६
६	मदरशा	२			२
७	गुम्बा				
८	अन्य प्राविधिक शिक्षालय		४		४

श्रोत: जिल्ला शिक्षा कार्यालय, २०७५

साक्षरता दर

घोराही उप-महानगरपालिकामा रहेको १,५२,७६६ जनसंख्यामध्ये ५ वर्ष माथिका १,०९,०३३ जना साक्षर रहेको देखिन्छ । यसमध्ये ५५,३२७ जना पुरुष र ५३,७०६ जना महिलाहरू साक्षर रहेका छन् । कुल जनसंख्याको ५०.५७ प्रतिशत अर्थात् ५५,१४२ जना कक्षा १ देखि ८ सम्मको शैक्षिक स्तर, ३४.४० प्रतिशत अर्थात् ३७,५०३ जना कक्षा ९ देखि १२ सम्म, ६.८२ प्रतिशत अर्थात् ७,४४१ जना उच्च शिक्षा सम्म अध्ययन गरिरहेका छन् । उप-महानगरपालिकामा स्नातक वा सो भन्दा माथिको अध्ययन गरेकाहरूको संख्या न्यून रहेको छ । त्यसैगरी नगरमा ३.६९ प्रतिशतले प्रौढशिक्षा लिइरहेका छन्, ३.४६ प्रतिशतले पूर्व प्राथमिक शिक्षा सम्म अध्ययन गरिरहेका छन् भने १.०५ प्रतिशतले अनौपचारिक शिक्षा लिइरहेका छन् (घोराही उप-महानगरपालिका पाश्र्वचित्र, २०७५) ।

५.३.३ स्वास्थ्य तथा सरसफाई

स्वास्थ्य संस्थाहरूको अवस्था

घोराही उप-महानगरपालिकामा उप क्षेत्रीय अस्पताल र राप्ति स्वास्थ्य बिज्ञान प्रतिष्ठान रहेको छ । हेल्थपोष्ट तथा शहरी स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा पर्याप्त भौतिक पुर्बाधार, स्वास्थ्यकर्मी, स्वास्थ्य उपकरण, सामग्री र औषधीको उपलब्धता नहुँदा समस्या झेलनुपर्ने बाध्यता छ । उप-महानगरपालिकामा विभिन्न वडाहरूमा स्वास्थ्य चौकी रहेका छन् तर आवश्यक भौतिक पूर्वाधार तथा दरबन्दीअनुसार स्वास्थ्यकर्मीहरू छैनन् । ग्रामीणस्तरमा उपचारात्मक स्वास्थ्य स्थिति कमजोर रहेको छ ।

स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको सर्भेक्षणअनुसार करिब आधाजति जनसंख्याले गैरसरकारी उप-महानगरपालिकाको केही वडाहरूमा स्वास्थ्य चौकी रहेको देखिन्छ, अझै ८ वडाहरूमा स्वास्थ्य संस्थाहरू स्थापना गर्नु पर्ने देखिन्छ, यद्यपि भएका स्वास्थ्य संस्थाहरू पनि मापडण्ड अनुरूप भौतिक पूर्वाधार को अभाव औषधीको कमी मुख्य समस्याको रूपमा रहेको देखिन्छ (घोराही उप-महानगरपालिका पाश्र्वचित्र, २०७५) । दुर्गम वडाहरूमा बस्ने परिवारहरूले स्वास्थ्य सेवाका लागि धेरै समय खर्चिनु पर्ने बाध्यता छ भने वर्षातको समयमा अझ कठिनाई झेलनु पर्ने अवस्था छ ।

रोगका प्रकार

घोराही उप-महानगरपालिकामा देखा परेका १० प्रमुख रोगहरू: ग्यास्ट्रिक, स्वास प्रस्वास सम्बन्धी, टाउको दुखाई, टाईफाईड, फोक्सो सम्बन्धी, घाउ खटिरा सम्बन्धी, झाडापखाला सम्बन्धी, छाला सम्बन्धी, तलो पेट दुखाई र जुका सम्बन्धी रहेका छन् । यस उप-महानगरपालिकामा रहेका कुल जनसंख्यामध्ये दीर्घ रोगका कारण पिडितहरूको संख्या ६,४०५ रहेको छ । यीमध्ये सबैभन्दा बढी बाथ-हाडजोर्नी सम्बन्धी समस्या भएका १,२३३, दोस्रोमा ग्यास्ट्रिक, अल्सर, आन्द्राको रोग हुनेहरू १,१०७, तेस्रोमा रक्तचाप हुनेहरू ९१९ रहेका छन् भने दम रोगी, मुटु रोगी, मृगौला सम्बन्धी रोगी, श्वासप्रश्वास सम्बन्धी रोगीहरूको संख्या समेत धेरै रहेको छ (घोराही उप-महानगरपालिका पाश्र्वचित्र, २०७५) ।

खानेपानीको अवस्था

घोराही उप-महानगरपालिकामा रहेका ३५,६४७ घरपरिवारहरूमध्ये धारा तथा पाइपको पानी पिउने घरधुरिको संख्या ४९.९१ प्रतिशत भएकाले सामान्यतया धारा तथा पाइपको पानी पिउने गर्दछन् । यद्यपि दोस्रोमा भने ढाकिएको इनार-कुवा मार्फत आपूर्ति गरिएको पानी पिउने परिवारको संख्या ९,३५२ अर्थात् २६.२४ प्रतिशत रहेको छ । त्यस्तै नढाकिएको इनार-कुवा मार्फत पानी पिउनेको संख्या ५,९५२ अर्थात् १६.७२ प्रतिशत रहेको छ । अन्य स्रोत प्रयोग गर्नेको संख्या नगन्य रहेको छ । यस उप-महानगरपालिकामा रहेका कुल ३५,६४७ घरपरिवारहरूमध्ये २२,१२८ अर्थात् ६२.०८ प्रतिशत घर परिवारहरूको पानीको स्रोत आफ्नै घर परिसर भित्र रहेको, त्यस बाहेक १०,२२५ अर्थात् २८.६८ प्रतिशत घरपरिवारहरू १ देखि १५ मिनेट टाढाको स्रोतहरूबाट पिउने पानी ल्याउने गरेको पाइयो ।

त्यसैगरी १,६९१ अर्थात् ४.७४ प्रतिशत घरपरिवारमा १६ देखि ३० मिनेट टाढाको स्रोतहरूबाट पिउने पानी ल्याउने गरेको पाइयो (घोराही उप-महानगरपालिका पाश्र्वचित्र, २०७५) ।

शौचालयको अवस्था

घोराही उप-महानगरपालिकामा रहेका कुल घरपरिवारहरूमध्ये १४,४०८ अर्थात् ४०.४२ प्रतिशत घरपरिवारले साधारण चर्पी, १७,९९१ अर्थात् ५०.४० प्रतिशतले फलस सहितको सेप्टि ट्याङ्क भएको चर्पी, २,३६१ अर्थात् ६.६२ प्रतिशतले फलस सहितको सार्वजनिक ढल भएको चर्पी, १५५ अर्थात् ०.४३ प्रतिशतले सामुदायिक चर्पीको प्रयोग गरेको र ७२९ अर्थात् २.०५ प्रतिशतले भने चर्पीको प्रयोग नै नगरेको पाइयो (घोराही उप-महानगरपालिका पाश्र्वचित्र, २०७५) ।

फोहोरमैला व्यवस्थापनको अवस्था

घोराही उपमहानगरपालिकाले घरधुरीबाट निस्कने फोहर संकलन गरेर खोलाको बगर र मुख्य बजार भन्दा पर रहेका खाल्डा खुल्डीमा तह लगाउदै आएको छ। यस उपमहानगरपालिकामा दैनिक ३३० ग्राम सम्म फोहरमैला प्रति व्यक्ति उत्पन्न हुने जसमा ४६% कुहिने फोहर, ११% धुलोजन्य फोहर, १०% प्लाष्टिक, ७% सिसा, ६% कागज, ५% धातु रहेका छन्। अन्य फोहरहरूमा छाला, कपडा, हानिकारक पदार्थहरू समेत रहेका छन्।

यस उपमहानगरपालिकामा रहेका कुल घरधुरीमध्ये ११,५०४ अर्थात् ३२.२७% ले घरको कम्पाउन्ड भित्र बाल्ने गरेको, ९,३०२ अर्थात् २६.०९% ले कम्पोष्ट मल बनाउने गरेको, ५,९५२ अर्थात् १६.७०% ले घरको कम्पाउन्ड भित्र गाड्ने, ५,३७४ अर्थात् १५.०८% को घरमै लिन आउने गरेको, २,१८१ अर्थात् ६.१२% ले फोहर थुपार्ने ठाउँमा-क्यानमा, १,१६७ अर्थात् ३.२७% ले नदी वा खोल्सामा फाल्ने, १५४ अर्थात् ०.४३% को सडक-सार्वजनिक स्थलमा र बाँकीको स्पष्ट नभएको पाइयो (घोराही उप-महानगरपालिका पाश्र्वचित्र, २०७५) ।

५.३.४ भौतिक-सामुदायिक पूर्वाधार

यातायात र पहुँचमार्ग

घोराही उप-महानगरपालिकाको सबै वडाहरूमा पक्की सडकको विस्तार नभए पनि कच्ची सडकको विस्तार भईरहेको छ । घोराही उप-महानगरपालिकामा यातायातका विभिन्न

साधनहरूको उपयोग भएको देखिन्छ । उप-महानगरपालिकामा बस, कार, ट्याक्सी, रिक्सा, ट्रक, टेक्टर, गाडा, साइकल, जीप र मोटरसाइकलहरूको उपयोग गरिएको देखिन्छ । उप-महानगरपालिकाको सडकमार्ग राम्रो भएका रूटहरूमा बस सेवा चालु रहेको छ । यो उप-महानगरपालिका नेपालको एक पुरानो उप-महानगरपालिका भएकोले गर्दा अन्य नगरपालिका तथा गाउँपालिकाको तुलनामा केही विकसित भएको पाइन्छ । यस उप-महानगरपालिकामा सडक सञ्जालको पहुँच राम्रो भइरहेको छ । यहाँ राजमार्ग, सहायक राजमार्ग, पक्की तथा कालोपत्रे, ग्राभेल र कच्ची सबै प्रकारका सडकहरू रहेका छन् । शहरी क्षेत्रमा सडकको अवस्था राम्रो रहेको छ भने ग्रामिण क्षेत्रमा कच्ची सडक रहेको छ । उप-महानगरपालिकाको धेरै जसो क्षेत्र सुगम र जिल्लाको केन्द्र भएकोले सडक तथा यातायातको सुविधा राम्रो रहेको छ । तैपनि उप-महानगरपालिकाको ग्रामिण क्षेत्रमा भने कच्ची सडक भएको कारण सडक भएको भएपनि नियमित रूपमा यातायातको साधन आवतजावत नहुने गरेको देखिन्छ भने केही स्थानमा वर्षातको समयमा सडक विग्रने भएकोले यातायात नचल्ने गरेको पाइन्छ (घोराही उप-महानगरपालिका पाश्चवचित्र, २०७५) । प्रस्तावित क्षेत्रमा यातायातको पहुँच राम्रो रहेको छ । प्रस्तावित क्षेत्रबाट प्रमुख बजारसम्म पक्की सडक निर्माण भइसकेको छ ।

ऊर्जा आपूर्ति

घरपरिवारहरूले दैनिक बत्ती बाल्न प्रयोग गर्ने इन्धनको स्रोतको तथ्याङ्क हेर्दा उप-महानगरपालिकाका कुल ३५,६४७ घरपरिवारमध्ये ३०,८८६ अर्थात् ८६.६४ प्रतिशतले विद्युत, १,३४७ अर्थात् ३.७८ प्रतिशतले सोलार, २,७४३ अर्थात् ७.६९ प्रतिशतले मडितेल र बाँकीले गोबर ग्याँस बल्ने बत्ती, ब्याट्री, मैस बत्ती अन्य इन्धनको प्रयोग गरेको पाइयो ।

उप-महानगरपालिकामा रहेका कुल ३५,६४७ घरपरिवारहरूमध्ये मिटर जडान भएका घर परिवारको संख्या २८,८५४ अर्थात् ८०.९ प्रतिशत रहेका छन् भने २,०६८ अर्थात् ५.८ प्रतिशत घरपरिवारहरूले विद्युत सेवा उपभोग गरिरहेका तर मिटर जडान नभएका परिवारको रूपमा रहेका छन् र विद्युत सेवा उपभोग नगरेका परिवार संख्या ४,७२२ अर्थात् १३.२ प्रतिशत रहेका छन् । उप-महानगरपालिकाको कुल घरपरिवारहरूमध्ये सबैभन्दा धेरै १९,०३२ अर्थात् ५३.३९ प्रतिशतले काठदाउरा, १४,९४३ अर्थात् ४१.९२ प्रतिशतले एल.पी ग्याँस, २७८ अर्थात् ०.७८ प्रतिशतले गोबर ग्याँसको प्रयोग गर्दछन् भने मडितेल, बिजुली, गुडूठा प्रयोग गर्ने जनसंख्या नगन्य रहेको पाइयो । उप-महानगरपालिकाका

अधिकांश घरपरिवारले खाना पकाउने ईन्धनकोरूपमा काठदाउराको प्रयोग गरेको देखिन्छ (घोराही उप-महानगरपालिका पाश्वचित्र, २०७५) ।

संचार सुविधा

घोराही उपमहानगरपालिकामा कान्तिपुर एफ.एम., रेडियो नेपाल लगायत विभिन्न स्टेसनहरू जिल्ला तथा केन्द्रबाट सिधा प्रसारण भएको सुन्न सकिन्छ । उप-महानगरपालिकामा नेपाल टेलिकम र एनसेलको 4G Network सेवा उपलब्ध छ । यस उप-महानगरपालिकामा विभिन्न ६ ओटा निजी स्थानीय एफ.एम. रहेका छन् । नगरबासीहरूलाई विभिन्न सूचना तथा मनोरञ्जन उपलब्ध गराउँदै आएका टेलिभिजनहरूमा नेपालको राष्ट्रिय स्तरको नेपाल टेलिभिजन पनि एक हो भने अन्य काठमाडौँबाट सञ्चालनहुने सबै च्यानलहरू रहेका छन् । यसका साथै डिसहोम तथा अन्य स्याटेलाइट च्यानलहरूबाट हिन्दी, अंग्रेजी च्यानलहरू पनि प्रसारण हुन्छन् । घोराही उप-महानगरपालिकामा दैनिक, साप्ताहिक र मासिक गरी जम्मा ९ ओटा पत्रपत्रिकाहरू नियमित रूपमा प्रकाशित भइरहेका छन् । यसका अतिरिक्त काठमाडौँबाट प्रकाशित हुने सबैजसो दैनिक, साप्ताहिक र मासिक पत्रिकाहरू (गोरखापत्र, कान्तिपुर दैनिक, नागरिक दैनिक, नेपाल समाचार पत्र, राजधानी दैनिक, अन्नपूर्ण पोष्ट, द काठमाडौँ पोष्ट, हिमालयन टाइम्स आदि) समेत उप-महानगरपालिकाका विभिन्न वडाहरूमा पाइन्छ (घोराही उप-महानगरपालिका पाश्वचित्र, २०७५) ।

उद्योग कलकारखान

घोराही उप-महानगरपालिका स्थित रामपुर, लक्ष्मीपुर, धर्ना, सौडियार लगायतका प्रमुख बजार केन्द्र रहेका छन् । यस्ता बजारहरूबाट विशेषगरी थोक तथा खुद्रा व्यापार हुने गरेको छ । यसैगरी, घोराही उप-महानगरपालिकाबाट थोक व्यापार समेत हुने गरेको छ । थोक व्यापार अन्तर्गत खाद्य मिलबाट उत्पादित चामल, पिठो, तेल अन्य पहाडी तथा तराई जिल्लासँग हुने गरेको छ भने अन्य थोक व्यापारमा विस्कुट, साबुन, चाउचाउ, चिया, चिनी आदिको हुने गरेको छ । यसका अतिरिक्त तेस्रो मुलुकमा निर्मित इलेक्ट्रीक र इलेक्ट्रोनिक्स सामानहरूका साथै फरेन गुड्सको नाममा विभिन्न तेस्रो मुलुकहरूबाट उत्पादन भई आयात गरिएका घरेलु उपयोगका सामानहरूको समेत थोक र खुद्राबिक्री यस उप-महानगरपालिका बाट हुने गरेको पाइन्छ ।

घोराही उप-महानगरपालिकामा उपलब्ध प्राकृतिक कच्चा पदार्थ तथा विभिन्न स्रोत र साधनले उद्योगको संभावना प्रचुर देखिन्छ तर लगानी, व्यवसायिकता तथा विभिन्न पूर्वाधारको

असुविधाको कारण उद्योगमा अपेक्षित विकास हुन सकेको देखिँदैन । केही साना साना उद्योगहरू सञ्चालित भएता पनि घोराही उप-महानगरपालिका लगायत आसपासका क्षेत्रसम्म मात्र आवश्यकता परिपूर्ति गर्न सफल छन् । ती उद्योगहरूले राष्ट्रिय माग तथा अर्थतन्त्रको हिस्सा भने खासै ओगट्न सकेको देखिँदैन (घोराही उप-महानगरपालिका पाश्र्वचित्र, २०७५) ।

५.३.५ आर्थिक

घोराही उप-महानगरपालिकाको अर्थतन्त्र मुख्यतया: व्यापार, व्यवसाय, नोकरी, कृषि, वन, कुखुरापालन, बाखापालन, थोक, खुद्रा बजार, होटल, रेस्टुरेन्ट, पर्यटन तथा सेवाजस्ता क्षेत्रमा भएको देखिन्छ । उपयुक्त हावापानी, माटोको बनोट भएको यस उप-महानगरपालिका कृषिको लागि उपयुक्त उर्वर माटो भएको भित्री मधेश क्षेत्र भएको हुँदा उप-महानगरपालिकामा सेवा, नोकरी, व्यापार लगायत अधिकांश घरपरिवार प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा कृषि व्यवसायमा संलग्न रहेका छन् । उप-महानगरपालिकाको सबै वडाहरूमा क्रमिक रूपमा सडक सञ्जालको विस्तार भइरहेकाकारण उप-महानगरपालिकाको पूर्वाधार विकासमा थप सहज भएको छ । कृषि, व्यापार, सेवामूलक व्यवसाय साथै यस उप-महानगरपालिकामा रहेका केही साना तथा घरेलु उद्योग व्यवसायहरू यहाँका आर्थिक क्रियाकलापहरू हुन् । यस उप-महानगरपालिकाको वैकल्पिक आर्थिक आधार वैदेशिक रोजगार समेत रहेको देखिन्छ ।

जग्गाको स्वामित्व

घोराही उप-महानगरपालिकामा रहेका कुल ३५,६४७ परिवारहरूमध्ये आफ्नै स्वामित्वमा लालपुर्जा भएको जमिनमा घर बनाउने परिवारको संख्या २५,८६४ अर्थात् ७२.५६ प्रतिशत, लालपुर्जा नभएको जमिनमा घर बनाउने परिवारको संख्या ५,७६७ अर्थात् १६.१८ प्रतिशत रहेका छन् भने बाँकी थाहा नभएको र लागु नहुने अर्थात् आफ्नो घर नहुने परिवारहरू रहेका छन् (घोराही उप-महानगरपालिका पाश्र्वचित्र, २०७५) । यसरी लालपुर्जा विहिन परिवारहरू सुकुम्बासी भएकोले राज्यले यस्ता परिवारहरूको निश्चित आवासको लागि न्यून लगानीमा सुरक्षित एकिकृत आवास निर्माण गरी सुकुम्बासीहरूलाई व्यवस्थित आवासीय भवनहरूमा रहने व्यवस्था गर्न सक्दछ ।

उप-महानगरपालिकामा कृषि प्रयोजनको जमिन भएका वा कृषि प्रयोजनको जमिन भोगचलन गर्ने परिवारको संख्या १७,९९७ मध्ये सिंचाई सुविधा हुने परिवार संख्या १२,२१२ र सिंचाई

सुविधा नभएको जमिन हुने परिवार संख्या ५,६१५ रहेको छ । सबै कृषि प्रयोजनको जमिन हुने परिवारले कृषि कर्म गरेको छैनन् भने कृषि प्रयोजनको जमिन नहुने परिवारले पनि अरुको जमिनमा खेतीगर्ने गरेका छन् (घोराही उप-महानगरपालिका पाश्र्वचित्र, २०७५) ।

कृषि उत्पादन

तथ्याङ्कले राष्ट्रियरूपमा अधिकांश जनसंख्या कृषिमा संलग्न भएको देखाए पनि यस उप-महानगरपालिकामा कृषि पेशामा संलग्नको संख्या कम देखाउँछ । कृषि प्रणालीमा रहेका समस्याहरू जस्तै निर्वाहमुखी खेती, मल विउ विजनको समस्या, प्रविधिको समस्या, तालिम, बजारीकरण भण्डारण तथा बजार मूल्यमा हुने अस्थिरता, कृषि बीमा, ऋण आदिमा भएका समस्याका कारण कृषिमा आकर्षण भन्दा विकर्षण बढी रहेकाले क्रमश तथ्याङ्क घटेको छ । विगतमा भन्दा खेतीपातीमा संलग्न घरपरिवारको संख्या क्रमश कम हुँदै गएको देखिन्छ । यसको कारण कृषिमा अपेक्षाकृत आमदानी नहुनु र अन्य पेशा र रोजगारीका अवसरहरू समेत वृद्धि हुनु । तसर्थ वैज्ञानिक कृषि गुरुयोजना निर्माण गरी कृषि उत्पादन दिगोरूपमा वृद्धि गर्न स्थानीय सरकार अग्रसर हुनुपर्ने देखिन्छ ।

भौगोलिक असमानताले विभिन्न स्थानहरूमा लगाउने बाली तथा उत्पादन फरक फरक हुनुको साथै लगाउने समय पनि भिन्न रहेको छ । घोराही उप-महानगरपालिकामा पनि अधिकांश मानिसहरू कृषिमा संलग्न रहेका छन् । यस क्षेत्रमा उत्पादन गरिने प्रमुख हिउँदे बालीहरूमा गहुँ, मसुरो, चना, अरहर, मास, गहत, भटमास, तोरी, तिल, आलस, केरा, आलु, मसला बाली आदि रहेका छन् र यस क्षेत्रका प्रमुख वर्षे बालीहरूमा धान, मकै, दलहन, भटमास, मास, अन्य तरकारी, वर्षे तरकारी, आलु, आँप, कटहर, लिची, निबुवा, केरा, मसला बाली, अदुवा छन् (घोराही उप-महानगरपालिका पाश्र्वचित्र, २०७५) ।

पशुपालन

घोराही उप-महानगरपालिकामा विशेषगरी गाई, भैंसी, बाखा, बँुगुर नै यहाँका मुख्य घरपालुवा जनावर हुन । यसबाट नगरपालिकाबासीहरूको जीविकोपार्जनमा उल्लेख्य सुधार भइरहेको छ । पशुजन्य उत्पादनहरू जस्तै, दूध, दही, घ्यू तथा मासुका लागि कुखुरा, बंगुर, खसी, बोकाहरूको बिक्रीबाट आमदानी बढेको देखिन्छ । यहाँ डेरी उद्योग, व्यापारिक फार्म, गाई, भैंसी, कुखुरा फार्महरू लगायतका कृषिजन्य उद्योगहरू रहेका छन् । त्यस्तै गरि भेटेनरी सेवा पनि उप-महानगरपालिकामा उपलब्ध रहेको छ । उप-महानगरपालिकामा पशुपालन अधिक मात्रामा हुने गरेको देखिन्छ (घोराही उप-महानगरपालिका पाश्र्वचित्र, २०७५) ।

आय आर्जन र खर्च

घोराही उप-महानगरपालिका तथ्याङ्क हेर्दा सबैभन्दा धेरै घरपरिवारले विप्रेषणबाट प्राप्त आम्दानी बताएका छन् । त्यस पश्चात् दोस्रो, तेस्रो र चौथो क्रमशः दैनिक ज्याला बाट प्राप्त आम्दानी, सेवाबाट प्राप्त आम्दानी र खेतीबाट भएको आम्दानीहरू पर्दछन् । यसबाट के स्पष्ट हुन्छ भने उद्योग र बढी आम्दानी हुने खालका उत्पादनशील क्षेत्रमा संलग्न परिवारहरूको संख्या न्युन छ भने विप्रेषण र ज्यालादारीमा संलग्न परिवारहरूको संख्या उच्च रहेको छ ।

उप-महानगरपालिकामा घरपरिवारले वार्षिकरूपमा गर्ने खर्चका प्रमुख शिर्षकहरूमध्ये खाद्यवस्तु खरिद पश्चात् शिक्षा र स्वास्थ्यमा सबै भन्दा बढी खर्च गरेको पाइन्छ । कुल रकममा खाद्यवस्तुमा खर्च भएको रकम सबै भन्दा धेरै भए तापनि औषत रकममा सबैभन्दा उच्च सामान्य घरायसी मर्मत खर्च रहेको छ । त्यस पश्चात् स्वास्थ्य क्षेत्रमा गरेको खर्च र खाद्यवस्तु खरिदसमेत गरी औषत खर्चका हिसाबले यी तीन क्षेत्र यस पालीकाका प्रमुख खर्चमध्येमा पर्दछ (घोराही उप-महानगरपालिका पाश्र्वचित्र, २०७५) ।

५.३.६ भाषा

उप-महानगरपालिकामा रहेका कुल जनसंख्यामध्ये सबैभन्दा बढी १७५.५३ प्रतिशतले नेपाली भाषा, दोस्रोमा १९.६१ प्रतिशतले थारु भाषा, तेस्रोमा ३.११ प्रतिशत खाम मगर भाषा र अन्य नगन्य संख्यामा रहेकोले अन्य भाषा प्रयोग गर्ने गरेको पाइयो (घोराही उप-महानगरपालिका पाश्र्वचित्र, २०७५) ।

५.३.७ धार्मिक सांस्कृतिक एवं ऐतिहासिक स्थलहरू

घोराही उपमहानगरपालिकामा प्रमुख धार्मिक स्थल जस्तै सवारीकोट, पाण्डवेस्वर शिव मन्दिर, ब्रह्माक्षेत्र बासुदेव स्थान, गढीटाकुरा मन्दिर, बराह छेत्र बाह्रकुने, ओम शिरडी साई मन्दिर, सत्य साई केन्द्र, ब्रह्माकुमारी विद्यालय, सिद्धरत्ननाथ पिठ, अम्बिकेश्वरी मन्दिर, कालिका भगवती मन्दिर, बौद्ध स्तुप रहेका छन् । प्रस्तावित क्षेत्रको उच्च प्रभावित क्षेत्रमा कुनै पनि धार्मिक, सांस्कृतिक एवं ऐतिहासिक स्थलहरू पर्दैन (घोराही उप-महानगरपालिका पाश्र्वचित्र, २०७५) ।

५.३.८ चाडवाड र अन्य प्रथाहरू

यस घोराही उप-महानगरपालिकामा विभिन्न जाती, धर्म सम्प्रदाय र भेषभुषाका मानिसहरू बसोबास गर्दछन् । यहाँ अधिकांश हिन्दु धर्म मात्रै पहाडी र मधेसी मूलका मानिसहरू रहेका छन् भने बौद्ध, इस्लाम र क्रिस्चियन धर्म मात्रै मानिसहरू पनि छन् । सबै जातजाति र सम्प्रदायका आ-आफ्नै खाले धर्म संस्कृति र चालचलनहरू छन् । जसमा बडादशैं, तिहार, रामनवमी, महाशिवरात्री, हरितालिका, श्रीपञ्चमी, श्रीकृष्ण जन्माष्टमी, विवाह पञ्चमी, होली, चैते दशैं, साउने—माघे संक्रान्ति, मातातीर्थ औंसी, अक्षय तृतीया, हरिशयनी—हरिबोधनी एकादशी, नागपञ्चमी, रक्षाबन्धन (जनैपूर्णिमा), कुशे औंसी, बालाचतुर्दशी, कोजाग्रत पूर्णिमा, श्री स्वस्थानी पूर्णिमा, कर्कट संक्रान्ति, बुद्धजयन्ती, विभिन्न लहोसार पर्वहरू, ईद, वकरईद, इदुलफितर, ख्रिष्मस, अंग्रेजी नयाँ वर्ष, असारे १५ आदि चाडपर्वहरू रहेका छन् (घोराही उप-महानगरपालिका पाश्चिन्न, २०७५) ।

६ प्रस्तावको विकल्प विश्लेषण

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रक्रियाले प्रस्तावको विकल्पको खोजी गर्ने भएकोले प्रस्तावको कार्यान्वयन बाहेक अरु विकल्प नै नभएको स्थितिमा पनि प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने अवधारणा भित्र रही विकल्पको अध्ययन गरिएको छ । प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा निम्न क्षेत्र समावेश गरि विकल्पहरूको विश्लेषण गरिएको छ ।

- ◁ आयोजनाको डिजाइन
- ◁ आयोजना स्थल
- ◁ आयोजना प्रविधि
- ◁ प्रकृया र समय तालिका
- ◁ आयोजना कार्यान्वयन नगर्दाको स्थिति

६.१ आयोजनाको डिजाइन

प्रस्तावित नेत्रलाल अभागी स्टेडियमको डिजाइन गराउदा सबै डिजाइन मापदण्डको आधारमा बनाइएको छ। वास्तुकलामा जटिलता भए पनि यस संरचना घोराहीको भूकम्पीय अवस्थाको लागि उपयुक्त हुने गरि भूकम्प प्रतिरोधी संरचना डिजाइन गरिएको छ।

स्टेडियम डिजाइन भनेको ठूला संरचनाहरू हुन् र तिनीहरूले नयाँ प्रविधिहरू र नयाँ दृष्टिकोणहरू आधारहरू प्रदान गर्दछ। दिगोपनको सन्दर्भमा यस्ता स्टेडियमहरू निर्माण गर्नु महत्त्वपूर्ण छ, जसले ऊर्जा-दक्षताको मापदण्ड मात्र नभई प्रयोग र सिट क्षमतामा लचिलोपन उपायहरू र शहरी परिवेशसँगको सम्बन्धलाई पनि समेट्छ। रंगशाला निर्माण गर्नुअघि यी सबै कुरालाई ध्यानमा राख्नुपर्छ। यस स्टेडियमको डिजाइन प्रदेश पूर्वाधार प्राधिकरणद्वारा स्वीकृत गरिसकेको र यस डिजाइनलाई अधिकतम उपयोगी डिजाइन चयन गरिएको हुनाले नयाँ वैकल्पिक डिजाइन बनाउन आवश्यक नरहेको हुँदा प्रस्तावित संरचना डिजाइनलाई नै आयोजनाको डिजाइन मापदण्ड कायम हुने गरि निर्माण कार्य गरिने उत्तम विकल्प मानिएको छ ।

६.२ आयोजना स्थल

प्रस्तावित रंगशालाको निर्माण एवं संचालनको लागि घोराही उपमहानगरपालिका-१६ करौतीडाँडामा रहेको खुल्ला चौरलाई छनौट गरिएको छ । प्रस्तावित रंगशाला क्षेत्र घोराही उप महानगरपालिकाको स्वामित्व रहेको खुल्ला जग्गा क्षेत्रमा पर्दछ । प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र वन क्षेत्र अथवा कुनै संरक्षित वा संवेदनशील क्षेत्रमा पर्दैन । साथै प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र पहिल्यै मैदानको रूपमा रहेको र नजिक घना वस्ति पनि नरहेकोले प्रस्तावित क्षेत्रमा आयोजना कार्यान्वयन गर्न उचित रहेको छ ।

६.३ आयोजना प्रविधि

प्रस्तावित नेत्रलाल अभागी स्टेडियम आयोजना निर्माण एवं संचालनको क्रममा नयाँ प्रविधिहरू र उपकरणहरूलाई पनि महत्वका साथ अध्ययन गरिएको छ। प्रस्तावित आयोजनाबाट प्रत्यक्ष लाभ लिने होस या आयोजना निर्माणको क्रममा कामगर्ने हरेक व्यक्तिहरूलाई ध्यानमा राखी प्रविधिको स्तर सुधारलाई यस आयोजनामा समावेश गरिएको छ।

६.४ प्रक्रिया र समय तालिका

प्रस्तावित नेत्रलाल अभागी स्टेडियम आयोजनाको डिजाइन, निर्माण र सञ्चालन प्रक्रियामा मानिसले गरिने श्रम, हेभी उपकरण र अन्य यान्त्रिक उपकरणहरूले गरिने काम समावेश हुनेछ । यस काममा सबै किसिमका श्रम शक्तिको प्रयोगलाई प्रोत्साहन दिइनेछ। रातिको समयमा निर्माण कार्य गर्दा समाजमा खलल पुग्न जाने हुनाले प्रस्ताव निर्माण कार्य दिनको समयमा वर्ष भरिने गरिने छ ।

६.५ प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने

यस वैकल्पिक प्रस्तावले प्रस्तावित नेत्रलाल अभागी स्टेडियम आयोजनाको कार्यान्वयनमा रोक लगाउँछ, जसले गर्दा यस घोराही उपमहानगरपालिका लगायत सम्पूर्ण देशबासी वेफाइदा पुग्न जानेछ । यस क्षेत्रमा प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्दा खेलाडी तथा खेलप्रेमीहरूले उच्चस्तरीय स्टेडियमको विकास देखि बन्चित हुनु पर्नेछ भने खेलाडीहरू क्षमता पहिचान नहुने र खेलाडीहरू पलायन हुने अवस्था सिर्जना हुनेछ । यस प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्दा व्यक्ति

विकास तथा देश विकास सबैमा बेफाइदा रहेकोले यस प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने विकल्पलाई अस्वीकृत गरिन्छ ।

प्रस्तावित विकल्पको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा पर्ने अनुकूल र प्रतिकूल प्रभावको तुलनात्मक आँकलन गरि निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ६.१: प्रस्तावको विकल्प विश्लेषण

विकल्प	अनुकूल वातावरणीय प्रभाव	प्रतिकूल वातावरणीय प्रभाव
विकल्प १: प्रस्तावित डिजाइन अनुसार प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने		
डिजाइन	स्टेडियमको डिजाइन गराउदा सबै डिजाइन मापदण्डमा आधारित बनाइएको साथै भूकम्प जोखिम न्यून रहेको ।	छैन ।
आयोजना स्थल	प्रस्तावित क्षेत्र कुनै संरक्षित क्षेत्र अथवा संवेदनशील क्षेत्रमा पर्ने ।	आयोजना स्थल नजिक केहि वस्तिहरू रहेको ।
भू-बनौट	खुल्ला चौर रंगशालामा परिणत हुने ।	भू-बनौट परिवर्तन हुँदा पर्यावरणमा असर पर्न सक्ने ।
अपनाइने प्रविधि	प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा स्थानीय तथा त्यहाँ काम गर्ने कामदारले आयोजनामा प्रयोग हुने प्रविधि सम्बन्धी जानकारी पाउने ।	छैन ।
सञ्चालन विधि	संचालन गर्दा खेलाडी तथा खेलप्रेमी लाभान्वित हुने ।	छैन ।
समय तालिका	समय तालिका	छैन ।
कच्चा पदार्थ	स्थानीय श्रोत साधनको प्रयोग/उपयोग हुने ।	केहि कच्चा पदार्थ प्रस्ताव क्षेत्रभन्दा टाढाबाट ढुवानी गर्नुपर्ने ।
वन तथा सरकारी जग्गाको प्रयोग	सरकारी जग्गा प्रयोग विकास निर्माण कार्यको लागि प्रयोग हुने	भू-उपयोग परिवर्तन हुने ।

विकल्प २: प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने		
डिजाइन	प्रस्तावनै कार्यान्वयन नगर्दा कुनै किसिमको डिजाइनको आवश्यकता पर्दैन।	गरिसकेको डिजाइन व्यर्थ जानेछ र देशमा बन्ने अन्य भौतिक संरचनाको रूपमा यसबाट पाठ सिक्ने अवसर गुम्नेछ।
आयोजना स्थल	प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्दा प्रस्ताव स्थल यथास्थितिमा रहनेछ।	विकासको दृष्टीकोणले धेरै क्षमता रहेको स्थान खुल्ला चौरमा मात्र सिमित रहनेछ।
भू-बनौट	भू-बनौट परिवर्तन हुनेछैन।	उच्चस्तरीय खेलमैदान बन्ने अवसर गुम्नेछ।
अपनाइने प्रविधि	कुनै प्रकारको प्रविधि आवश्यक नपर्ने।	प्रविधिमा अभ्यस्त हुने अवसर गुमाईनेछ।
सञ्चालन विधि	निर्माण नै नहुँदा संचालन हुने छैन।	प्रस्ताव क्षेत्रमा रंगशालामा खेल्ने र खेल हेर्ने अवसर गुम्नेछ।
कच्चा पदार्थ	कुनै किसिमको कच्चा पदार्थ आवश्यक नपर्ने।	कच्चा पदार्थको सदुपयोग हुने अवसर गुम्नेछ।
वन तथा सरकारी जग्गाको प्रयोग	वन तथा सरकारी जग्गाको प्रयोग हुनेछैन।	सरकारी जग्गा विकास निर्माणको कार्यको लागि प्रयोग हुने छैन।

यसरी दुई विकल्प, प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने र प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने विकल्पहरूको विश्लेषण गरी अध्ययन गर्दा विकल्प १: प्रस्तावित डिजाइन अनुसार प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्ने विकल्प प्राविधिक, सामाजिक-आर्थिक तथा वातावरणीय हिसाबले उपयुक्त विकल्प देखिन्छ र विकल्प १ लाई कार्यान्वयनको लागि सिफारिस गरिन्छ।

७ प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने प्रभाव तथा संरक्षणका उपायहरू

७.१ सकारात्मक प्रभाव:

७.१.१ निर्माण चरण

७.१.१.१ रोजगारीको अवसर

नेत्रलाल अभागी स्टेडियमको निर्माण अवधिमा १०० जना जनशक्ति प्रति दिनको आवश्यकता पर्ने देखिन्छ । उक्त आवश्यक कामदारहरूको आपूर्ति गर्दा स्थानीय जनताको दक्षता अनुसार रोजगारीको अवसरमा प्रथमिकता दिइनेछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थानीय सिमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ ।

७.१.१.२ आर्थिक गतिविधिमा वृद्धि

यस आयोजना निर्माणको समयमा निर्माण सामग्रीहरू जस्तै सिमेन्ट, ग्राभेल, बालुवा, रड आदि स्थानीय बजारबाट आपूर्ति गरिनेछ । त्यस्तै कामदारको लागि खाद्यान्न तथा वासस्थानको आवश्यकता पर्दछ । उक्त आवश्यक वस्तु तथा सेवाहरू स्थानीय बजारबाट पूर्ति गरिने हुनाले स्थानीय क्षेत्रमा आर्थिक गतिविधिहरूमा वृद्धि ल्याउने सम्भावना रहन्छ । यस प्रभावको परिमाणलाई मध्यम, सिमालाई स्थानीय र अवधिलाई अल्पकालिन प्रकृतिको रूपमा वर्गिकरण गरिएको छ ।

७.१.१.३ प्राविधिक सीपमा अभिवृद्धि

आयोजना निर्माणको समयमा विभिन्न प्रकारका दक्ष जनशक्तिहरू जस्तै इन्जिनियर, डकर्मी, सिकर्मी, इलेक्ट्रिशियन, प्लम्बर, आदि सामेल हुनेछन् । यस आयोजनाबाट दक्ष तथा अर्धदक्षजनशक्तिको सीप विकास हुनुका साथै को नयाँ टेक्नोलोजीहरू पनि सिक्ने राम्रो अवसर हुन सक्छ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थानीय सिमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ ।

७.१.२ सञ्चालन चरण

७.१.२.१ स्थानीय अर्थ बजारमा बृद्धि:

रंगशाला सञ्चालनको चरणमा खेलाडीहरू, प्रशिक्षक र दर्शकहरूको आवगमनले प्रस्तावित क्षेत्रको बजार तथा व्यवसाय बृद्धि हुनेछ जसले आयोजना क्षेत्र र वरपर रहेको अर्थ बजारमा आर्थिक कारोबारको बृद्धि हुनेछ । उक्त प्रभाव अप्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थानीय सिमा र दीर्घकालिन अवधिको रहनेछ ।

७.१.२.२ खेलाडी तथा खेलप्रेमीहरूलाई उच्चस्तरीय रंगशालाको सुविधा:

हाल यस क्षेत्रमा गुणस्तरीय रंगशाला नभइरहेको खण्डमा यस आयोजना निर्माण पश्चात यसले खेलाडी तथा खेलप्रेमी सबै प्रत्यक्ष रूपमा लाभान्वित हुनेछन् । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, उच्च परिमाण, क्षेत्रीय सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

७.१.२.३ स्थानीय रोजगारीको अवसर:

रंगशाला सञ्चालन गर्ने चरणमा करिब १५० जना प्राविधिक तथा अप्राविधिक कर्मचारीहरूले रोजगारीको अवसर पाउनेछन् । रोजगारीको निम्ति स्थानीय जनतालाई प्राथमिकता दिइनेछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थानीय सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

७.१.२.४ खेलकुद पर्यटनको विकास हुने:

प्रस्तावित रंगशाला निर्माण पश्चात विभिन्न खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना हुनेछ जसको लागि खेलाडी मात्रा नभई खेल हेर्नको लागि अन्य क्षेत्रबाट उल्लेख्य संख्यामा दर्शकहरू आउनेछन् जसको कारण पर्यटन क्षेत्रमा समेत सहयोग पुर्याउनेछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थानीय सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

७.१.२.५ वरपरको जमिनको मूल्य वृद्धि:

यस आयोजना घोराही उप-महानगरपालिकाको मात्र नभई राष्ट्रको लागि महत्त्वपूर्ण परियोजनामा पर्दछ । यस परियोजनाको कारण आयोजना क्षेत्र (करौँतीडाँडा क्षेत्र) र वरपर क्षेत्रको जग्गाको महत्त्व र माग बढी हुने हुनाले प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र वरपरको जमिनको मूल्य वृद्धि हुनेछ । उक्त प्रभाव अप्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थलगत सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

तालिका ७.१: प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने सकारात्मक प्रभाव तथा तह निर्धारण

प्रस्तावका कार्य	वातावरणीय प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण				जम्मा अंक	प्रभावको महत्व
		प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष	परिमाण	सीमा	अवधि		
निर्माण चरण							
स्थानीय रोजगारीको अवसर	रंगशाला निर्माण गर्ने अबधिमा करिव १०० जना दक्ष तथा अर्धदक्ष कामदारहरू आवश्यक पर्ने देखिन्छ ।	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालीन (५)	४५	उल्लेखनीय
आर्थिक गतिविधिहरूमा बृद्धि	आयोजना निर्माणको समयमा निर्माण सामग्रीहरू जस्तै सिमेन्ट, स्टिल, ग्राभेल, बालुवा आदि स्थानीय बजारबाट आपूर्ती गरिनेछ । यस कार्यले स्थानीय आर्थिक गतिविधिहरूमा बृद्धि हुनेछ ।	प्रत्यक्ष	मध्यम(२०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालीन (५)	४५	उल्लेखनीय
प्राविधिक सीपमा अभिवृद्धि	आयोजना निर्माणको समयमा विभिन्न प्रकारका सक्षम जनशक्तिहरू सामेल	प्रत्यक्ष	मध्यम(२०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालीन (५)	४५	उल्लेखनीय

	हुनेछन् जस्तै ईन्जिनियर, दकर्मि, सिकर्मि, बेलडर, इलेक्ट्रीथियन आदि । यो उनीहरूको लागि सीप विकास गर्न र नयाँ टेक्नोलोजीहरू सिक्न राम्रो अवसर हुन सक्छ ।						
सञ्चालन चरण							
स्थानीय अर्थ बजारमा बृद्धि	रंगशाला सञ्चालनको चरणमा खेलाडीहरू, प्रशिक्षक र दर्शकहरूको आवगमनले प्रस्तावित क्षेत्रको बजार तथा व्यवसाय बृद्धि हुनेछ जसले आयोजना क्षेत्र र वरपर रहेको अर्थ बजारमा आर्थिक कारोबारको बृद्धि हुनेछ ।	प्रत्यक्ष	निम्न(१०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालिन (२०)	५०	उल्लेखनीय
खेलाडी तथा खेलप्रेमीहरूलाई उच्चस्तरीय रंगशालाको सुविधा	हाल यस क्षेत्रमा नै गुणस्तरीय रंगशाला नभइरहेको खण्डमा यस आयोजना निर्माण पश्चात यसले खेलाडी तथा खेलप्रेमी सबै प्रत्यक्ष रूपमा लाभान्वित हुनेछन् ।	प्रत्यक्ष	उच्च (६०)	क्षेत्रीय(६०)	दीर्घकालिन (२०)	१४०	धेरै उल्लेखनीय

स्थानीय रोजगारीको अवसर	रंगशाला सञ्चालन गर्ने चरणमा करिव १५० जना प्राविधिक तथा अप्राविधिक कर्मचारीहरूले रोजगारीको अवसर पाउनेछन् । रोजगारीको निम्ति स्थानीय जनतालाई प्राथमिकता दिइनेछ ।	प्रत्यक्ष	मध्यम(२०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालिन (२०)	६०	उल्लेखनीय
खेलकुद पर्यटनको विकास हुने	प्रस्तावित रंगशाला निर्माण पश्चात विभिन्न खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना हुनेछ जसको लागि खेलाडी मात्रा नभई खेल हेर्नको लागि अन्य क्षेत्रबाट उल्लेख्य संख्यामा दर्शकहरू आउनेछन् जसको कारण पर्यटन क्षेत्रमा समेत सहयोग पुर्याउनेछ ।	प्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालिन (२०)	५०	उल्लेखनीय
वरपरको जमिनको मूल्य वृद्धि	यस आयोजना घोराही उप महानगरपालिकाको मात्र नभई राष्ट्रको लागि महत्त्वपूर्ण परियोजनामा पर्दछ । यस परियोजनाको कारण आयोजना क्षेत्र	अप्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालिन (२०)	५०	उल्लेखनीय

	<p>(करौतीडाँडा क्षेत्र) र वरपर क्षेत्रको जग्गाको महत्त्व र माग बढी हुने हुनाले प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र वरपरको जमिनको मूल्य वृद्धि हुनेछ ।</p>						
--	---	--	--	--	--	--	--

७.२ नकारात्मक प्रभाव:

७.२.१ निर्माण चरण:

७.२.१.१ भौतिक वातावरण

कामदारहरूबाट ठोस फोहर निष्काशनबाट पर्ने प्रभाव:

निर्माणको क्रममा कामदारहरूद्वारा मुख्यतया: कुहिने तथा नकुहिने फोहरहरू उत्सर्जन हुने देखिन्छन् । उत्सर्जन हुने फोहरमा जस्तै प्लाष्टिकका टुक्रा, खेर गएको खानेकुरा आदि पर्दछन् । जसको उचित व्यवस्थापन नभएको खण्डमा स्थानीय वातावरणमा प्रतिकूल प्रभाव पर्नेछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थलगत सीमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ ।

निर्माण कार्यबाट उत्सर्जन हुने फोहरमैलाबाट पर्ने प्रभाव:

रंगशाला निर्माण अवधिमा विभिन्न प्रकारका फोहरमैलाहरू जस्तै इट्टाको टुक्रा, बालुवा, ढुङ्गा, बाँकी रहेका फलामका छड तथा रीत्ता सिमेन्टका बोराहरू ठोस फोहरमैलाका रूपमा उत्सर्जन हुने देखिन्छ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थलगत सीमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ ।

भूवोटमा परिवर्तन:

विद्यमान भूमीमा रंगशाला निर्माण गरिदा भू-वोटमा परिवर्तन आउनेछ । हाल खुल्ला रहेको क्षेत्र रंगशालामा परिणत हुँदा भू-उपयोगमा परिवर्तन हुनेछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थलगत सीमा र दिर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

वायु प्रदूषण:

आयोजनो निर्माण अवधिमा निर्माण सामग्रीहरू ढुवानीका कारणले आयोजना स्थलमा वायु प्रदूषण हुने देखिन्छ साथै रंगशालाको निर्माण सामग्री जस्तै टायलहरू, बालुवा, सिमेन्ट आदि राख्ने क्रममा तथा डीजेल जेनेरेटरको प्रयोग गरिदा पनि वायु प्रदूषण हुने देखिन्छ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थानीय सीमा र अल्पकालीन अवधिको रहने छ ।

पानी प्रदूषण:

निर्माण चरणमा कामदार वर्गले उत्सर्जन गर्ने फोहर नजिकको पानीको श्रोतमा मिसिन गई प्रदूषण हुन सक्नेछ । साथै निर्माण सामग्री भण्डारणको कारण पनि पानीको श्रोतमा प्रदूषण हुन सक्नेछ । उक्त प्रभाव अप्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थलगत सीमा र दिर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

ध्वनि प्रदूषण:

निर्माण कार्यमा प्रयोग हुने मेशिनहरू जस्तै भाइब्रेटर, जेनेरेटर आदिले ध्वनि प्रदूषण गर्दछ । साथै गाडिको आवत जावतका कारण पनि ध्वनि प्रदूषण हुनेछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थलगत सीमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ ।

सरसफाईको कमीबाट पर्ने प्रभाव:

रंगशाला निर्माण गर्दा निर्माण कार्यबाट र कामदार वर्गबाट उत्सर्जन भएका फोहरहरूले परियोजना वरिपरिको स्थानमा सरसफाईको अवस्थामा हास आउनेछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थलगत सीमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ ।

उच्च ऊर्जा खपतबाट पर्ने प्रभाव:

निर्माण चरणमा निर्माण कार्य जस्तै उच्च ऊर्जा खपत हुने विभिन्न मेशिनको प्रयोग, बिजुली बत्तिको प्रयोगले स्थानीयमा विधुत आपूर्तिमा प्रभाव हुन सक्छ । फलस्वरूप आपूर्तिमा अनियमितता हुन सक्छ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थानीय सीमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ ।

७.२.१.२ जैविक वातावरण:

जैविक विविधतासँग सम्बन्धित प्रभाव:

रंगशाला निर्माण गर्दा प्रस्तावित खुल्ला क्षेत्रमा भौतिक संरचना निर्माण भई उक्त जग्गाको स्वरूप परिवर्तन हुनेछ । भू-उपयोग परिवर्तनसँगै जैविक विविधतामा पनि असर पर्ने हुन्छ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थलगत सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

७.२.१.३ सामाजिक-आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण:

सामाजिक सेवा सुविधामा प्रभाव:

निर्माण समयमा धेरै संख्यामा कामदारहरू तथा ब्यापारीहरू रंगशाला निर्माण स्थानमा वृद्धि हुनेछ । मानिसको संख्यामा वृद्धि भए सँगै त्यहाँ पहुँचमा रहेको सामाजिक सेवाहरू जस्तै पानी, बिजुली आदि क्षेत्रमा प्रभाव पर्न सक्छ । उक्त प्रभाव अप्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थानीय सीमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ ।

बालश्रम तथा लैंगिक बिभेदबाट पर्ने प्रभाव:

रंगशाला निर्माण अवधिमा ठेकदारले बालबालिकाहरूको प्रयोग गर्न सक्छ । बालबालिकालाई श्रममा प्रयोग गर्नु कानुन विपरित हुनेछ । यस्तै निर्माण कार्यमा महिला र पुरुषलाई समान कामको लागि फरक ज्याला प्रदान गर्न सक्छन जसबाट लैंगिक बिभेद सृजना हुन सक्छ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थानीय सीमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ ।

पेशागत स्वास्थ्य र सुरक्षाबाट पर्ने प्रभाव:

निर्माण चरणमा विभिन्न जनशक्तिहरू संलग्न हुने गर्दछन् । काम गर्ने क्रममा ती जनशक्तिमा चोटपटक तथा दुर्घटना हुन सक्छ । कामदारहरूले मेशिन औजार प्रयोग गर्दा दुर्घटना अथवा काम गर्ने क्रममा चोटपटक लाग्ने र अन्य दुर्घटनामा पर्न सक्छ । यसको अलावा उनीहरूको श्वासप्रश्वासमा समेतमा समस्या देखा पर्न सक्दछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थलगत सीमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ ।

स्थानीय तथा कामदारबीच झै झगडा

निर्माणको क्रममा विभिन्न क्षेत्रका विभिन्न जाति, भाषा, संस्कृति भएका कामदारहरूको संलग्नता हुने गर्दछ । फरक संस्कृति र विचार भिन्नताका कारणले गर्दा कामदार कामदारबीच तथा कामदार स्थानीय बीच द्वन्द सिर्जना हुन सक्ने सम्भावना रहने छ उक्त प्रभाव अप्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थानीय सीमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ ।

७.२.२ सञ्चालन चरण:

७.२.२.१ भौतिक वातावरण:

ठोस फोहरमैला उत्सर्जनबाट पर्ने प्रभाव:

रंगशाला सञ्चालनको क्रममा खेलाडी तथा खेल हेर्न आउने दर्शकद्वारा फोहरमैला उत्सर्जन हुने गर्दछ । यी फोहरको उचित व्यवस्थापन हुन नसकै स्थानीय वातावरण प्रदूषण हुन सक्छ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थलगत सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

फोहरपानी उत्सर्वनबाट पर्ने प्रभाव:

आकाशबाट आउने पानीको उचित व्यवस्थापन नहुँदा तथा आयोजना संचालनको क्रममा खेलाडी तथा दर्शकहरूको कारण उत्सर्वन हुने फोहोरपानीको व्यवस्थापन नभएमा वातावरणमा असर गर्ने हुन्छ । यस प्रकारको फोहर पानी अन्य पानीको स्रोतमा मिसिन गई सतही तथा

भूमिगत पानी प्रदूषण हुने देखिन्छ। उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थानीय सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

वायु प्रदूषणबाट पर्ने प्रभाव:

रंगशाला सञ्चालनका क्रममा जेनेरेटरको प्रयोग गरिँदा र सवारी साधनको आवत जावत गर्दा धुँवा, धुलो उड्ने हुँदा स्थानीय वायु प्रदूषण हुन सक्दछ । यसले गर्दा स्थानीय जनस्वास्थ्यमा नकारात्मक प्रभाव पर्ने देखिन्छ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थानीय सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

सार्वजनिक श्रोत साधनमा चाप

रंगशाला सञ्चालन चरणमा विद्युतिय उपकरणहरूको प्रयोग तथा खानेपानीको उपयोग गर्नु पर्ने हुन्छ जसले गर्दा स्थानी श्रोत साधनमा चाप पर्ने अथवा स्थानीयलाई नपुग हुन सक्ने अवस्था आउनेछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थलगत सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

भूमिगत पानीको निष्काशनबाट पानीको सतहमा आउँने हासबाट पर्ने प्रभाव:

प्रस्तावित रंगशालाको सञ्चालन पश्चात दैनिक पानीको आवश्यकता पर्ने देखिन्छ । रंगशालाले बोरिङ्ग गरी आवश्यक पानीको आपूर्ति गर्ने योजना बनाएको छ । रंगशालाको दैनिक पानीको आवश्यकता अधिक रहेकोछ र अत्यधिक मात्रामा भूमिगत पानी निष्काशन गरेमा पानीको सतहमा हास आउन सक्दछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, उच्च परिमाण, स्थानीय सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

विपद जोखिमबाट पर्ने प्रभाव (भूकम्प, आगलागी, आदि):

प्रस्तावित २५००० क्षमता रहेको रंगशाला प्याराफिट सहितको निर्माण गरिनेछ जसले भूकम्पको समयमा समस्या पर्न सक्दछ । यसको अलावा आयोजना क्षेत्रमा जल उत्पन्न प्रकोप तथा विभिन्न कारणले आगलागीको समस्या पनि देखा पर्न सक्दछ । उक्त प्रभाव अप्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थलगत सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

आयोजना संचालन हुँदा भिडभाडले पर्ने प्रभाव:

२५,००० क्षमता रहेको रंगशालामा कुनै खेल तथा कार्यक्रम संचालन हुँदा मानिसहरूको अत्याधिक भिडभाड हुनेछ जसले दुर्घटना समेत निम्त्याउन सक्नेछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थलगत सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

७.२.२.२ जैविक वातावरण

नजिक रहेको वन क्षेत्रमा प्रभाव

संचालनको क्रममा रंगशालामा काम गर्ने कर्मचारी अथवा खेल हेर्न आउने दर्शकहरूले नजिकमा रहेको वनमा प्रवेश गरि वन क्षेत्र र जीव/जन्तुमा हानी, नोक्सानी पुर्याउन सक्नेछ। उक्त प्रभाव अप्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थलगत सीमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ।

७.२.२.३ सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण:

पेशागत स्वास्थ्य र कर्मचारी सुरक्षा:

रंगशाला सञ्चालन सँगै विभिन्न क्षेत्रका थुप्रै जनशक्तिहरू संलग्न हुन्छन्। संचालनको क्रममा खेलाडीहरू खेल खेल्दा, अभ्यास गर्दा अथवा अन्य कर्मचारीहरू आफ्नो कार्य गर्दा दुर्घटना हुन सक्नेछ। उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थलगत सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ।

सामाजिक द्वन्द

रंगशाला संचालनको क्रममा विभिन्न क्षेत्रका विभिन्न जाति, भाषा, संस्कृति भएका खेलाडी, प्रशिक्षक, कर्मचारी तथा दर्शकहरूको आगमन हुने गर्दछ। फरक संस्कृति र विचार भिन्नताका कारणले गर्दा खेलाडी कर्मचारीबीच, खेलाडी स्थानीयबीच तथा कर्मचारी स्थानीय बीच द्वन्द सिर्जना हुन सक्ने सम्भावना रहने छ। उक्त प्रभाव अप्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थलगत सीमा र अल्पकालीन अवधिको रहनेछ।

स्थानीयको गुनासो:

रंगशाला सञ्चालन चरणमा स्थानीय समुदायबाट गुनासोहरू प्राप्त गर्ने सम्भावना रहन्छ। रंगशाला सञ्चालनको चरणमा स्थानीयको माग, सेवा, सामुदायिक विकासको लागि वित्तीय सहयोग सम्बन्धी गुनासो व्यवस्थापनको मुख्य चासो हुनेछ। उक्त प्रभाव निम्न परिमाण, स्थानीय सीमा र दीर्घकालीन अवधिको प्रत्यक्ष रहनेछ।

सामाजिक स्रोत र पूर्वाधारहरूमा चाप:

रंगशालालाई स्थानीय स्रोत र पूर्वाधार जस्ता सेवाहरू जस्तै बिजुली, पानी आपूर्ति, फोहोर व्यवस्थापन र उप महानगरपालिकाको निकासी प्रणाली सुविधा आवश्यक पर्दछ। यस

आवश्यकता पूर्ति गरिँदा वर्तमान अवस्थामा विद्यमान सामुदायिक स्रोतहरूमा चाप तथा दबाव पर्दछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, निम्न परिमाण, स्थानीय सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

यातायात व्यवस्थापनमा कठिनाई:

रंगशालामा विशेष कार्यक्रमा वा खेल आयोजना हुँदा अत्यधिक दर्शकहरूको आवगमन बढ्नेछ । साथै उक्त क्षेत्रमा भिडभाड हुने, सवारी साधनको चाप बढ्ने र पार्किङ्ग क्षेत्रको समस्याले यातायात व्यवस्थापनमा समस्या उत्पन्न हुन सक्दछ । उक्त प्रभाव प्रत्यक्ष, मध्यम परिमाण, स्थलगत सीमा र दीर्घकालीन अवधिको रहनेछ ।

तालिका ७.२: प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने नकारात्मक प्रभाव तथा तह निर्धारण

प्रस्तावका कार्य	वातावरणीय प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण				जम्मा अंक	औचित्यता
		प्रत्यक्ष/अप्रत्यक्ष	परिमाण	सीमा	अवधि		
निर्माण चरण							
भौतिक वातावरण							
कामदारहरूद्वारा ठोस फोहर निष्काशन बाट पर्ने प्रभाव	कामदारहरूद्वारा कुहिने तथा नकुहिने फोहरहरू जस्तै प्लाष्टिकका टुक्रा, खानेकुरा आदि उत्पन्न गर्दछ ।	प्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थलगत (१०)	अ(५)	२५	नगण्य
निर्माण कार्यबाट फोहरमैला	निर्माण गतिविधिले ठोस उत्सर्जन गरी स्थानीय वातावरणमा नकारात्मक प्रभाव पर्नेछ ।	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थलगत (१०)	अल्पकालीन (५)	३५	नगण्य
भू-बनोटमा परिवर्तन	खुल्ला स्थानमा रंगशाला निर्माण हुनेछ ।	प्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थलगत (१०)	दीर्घकालिन (२०)	४०	नगण्य
वायु प्रदूषण	निर्माण अवधिमा निर्माण सामग्रीहरू ढुवानीका कारणले आयोजना स्थलमा वायु	प्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थलगत (१०)	अल्पकालीन (५)	२५	नगण्य

	प्रदूषण हुने देखिन्छ साथै निर्माण सामग्री राखे क्रममा पनि वायु प्रदूषण हुने देखिन्छ जसले गर्दा स्थानीय जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव पर्ने देखिन्छ।						
पानी प्रदूषण	कामदार वर्गले उत्सर्जन गर्ने फोहर नजिकको पानी श्रोत प्रदूषण हुन मद्दत पुग्नेछ । साथै निर्माण सामग्री भण्डारणको कारण पनि पानीको श्रोतमा प्रदूषण हुन सक्नेछ।	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थलगत (१०)	अल्पकालीन (५)	३५	नगण्य
ध्वनि प्रदूषणबाट पर्ने प्रभाव	निर्माण कार्यमा प्रयोग हुने मेशिनहरू जस्तै भाइब्रेटर, जेनेरेटर आदिले ध्वनि प्रदूषण गर्दछ जसले गर्दा स्थानीय जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव पर्ने देखिन्छ। साथै गाडिको आवत जावतका कारण पनि ध्वनि प्रदूषण हुनेछ ।	प्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थलगत (१०)	अल्पकालीन (५)	२५	नगण्य
सरसफाइको कमीबाट पर्ने प्रभाव	निर्माण कार्यबाट र कामदार वर्गबाट उत्सर्जन भएका फोहरहरूले रंगशाला वरिपरिको स्थानमा सरसफाईको अवस्थामा	प्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थलगत (१०)	अल्पकालीन (५)	२५	नगण्य

	हास आउनेछ ।						
उच्च ऊर्जा खपतबाट पर्ने प्रभाव	उच्च उर्जा खपत हुने विभिन्न मेसिनको प्रयोग, बिजुली बत्तिको प्रयोगले स्थानीयमा विद्युत आपूर्तिमा प्रभाव हुन सक्छ ।	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालीन (५)	४५	नगण्य
जैविक वातावरण							
जैविक विविधतासँग सम्बन्धित प्रभाव	रंगशाला निर्माण गर्दा प्रस्तावित खुल्ला क्षेत्रमा भौतिक संरचना निर्माण भई उक्त जग्गाको स्वरूप परिवर्तन हुनेछ । भू-उपयोग परिवर्तनसँगै जैविक विविधतामा पनि असर पर्ने हुन्छ ।	प्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थलगत (१०)	दीर्घकालिन (२०)	४०	नगण्य
सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण							
सामाजिक सेवा सुविधामा प्रभाव	कामदार वर्ग तथा बिक्रेताहरूको संख्यामा वृद्धि भएसँगै स्थानीय पहुँचमा रहेको सामाजिक सेवाहरू जस्तै पानी, बिजुली आदि क्षेत्रमा प्रभाव पर्न सक्छ ।	अप्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थानिय (२०)	अल्पकालीन (५)	३५	नगण्य
बालश्रम तथा लैंगिक	रंगशाला निर्माण अवधिमा ठेकदारले बालबालिकाहरूको प्रयोग गर्न सक्छ ।	अप्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थानिय (२०)	अल्पकालीन (५)	३५	नगण्य

विभेदबाट पर्ने प्रभाव	महिला र पुरुषलाई समान कामको लागि फरक ज्याला प्रदान गरि लैंगिक विभेद सृजना हुन सक्छ ।						
पेशागत स्वास्थ्य र सुरक्षाबाट पर्ने प्रभाव	निर्माण चरणमा विभिन्न जनशक्तिहरू संलग्न हुने गर्दछन् । काम गर्ने क्रममा ती जनशक्तिमा चोटपटक तथा दुर्घटना हुन सक्छ । कामदारहरूले मेशिन औजार प्रयोग गर्दा दुर्घटना अथवा काम गर्ने क्रममा चोटपटक लाग्ने र अन्य दुर्घटनामा पर्न सक्छ ।	प्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थलगत (१०)	अल्पकालीन (५)	२५	नगण्य
स्थानीय तथा कामदारबीच झै झगडा	निर्माणको क्रममा विभिन्न क्षेत्रका विभिन्न जाति, भाषा, संस्कृति भएका कामदारहरूको संलग्नता हुने गर्दछ। फरक संस्कृति र विचार भिन्नताका कारणले गर्दा कामदार कामदारबीच तथा कामदार स्थानीय बीच द्वन्द सिर्जना हुन सक्ने सम्भावना रहने छ ।	अप्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थानिय (२०)	अल्पकालीन (५)	३५	नगण्य
सञ्चालन चरण							
भौतिक वातावरण							

ठोस फोहरमैला उत्सर्जनबाट पर्ने प्रभाव	रंगशाला सञ्चालनको क्रममा खेलाडी तथा खेल हेर्न आउने दर्शकद्वारा फोहरमैला उत्सर्जित हुने गर्दछ । यी फोहरको उचित व्यवस्थापन हुन नसकै स्थानीय वातावरण प्रदूषण हुन सक्छ ।	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थलगत (१०)	दीर्घकालिन (२०)	५०	धेरै उल्लेखनीय
फोहर पानी उत्सर्जनबाट पर्ने प्रभाव	आकाशबाट आउने पानीको उचित व्यवस्थापन नहुँदा तथा आयोजना संचालनको क्रममा खेलाडी तथा दर्शकहरूको कारण उत्सर्जन हुने फोहोरपानीको व्यवस्थापन नभएमा वातावरणमा असर गर्ने हुन्छ ।	अप्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालिन (२०)	६०	उल्लेखनीय
वायु प्रदूषणबाट पर्ने प्रभाव	जेनेरेटरको प्रयोग गरिदा र सवारी साधनको आवत जावत हुँदा स्थानीय वायु प्रदूषण हुन सक्दछ । यसले गर्दा स्थानीय जनस्वास्थ्यमा नकारात्मक प्रभाव पर्ने देखिन्छ ।	प्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थानिय (२०)	दीर्घकालिन (२०)	६०	उल्लेखनीय
सार्वजनिक श्रोत साधनमा चाप	रंगशाला सञ्चालन चरणमा विद्युतिय उपकरणहरूको प्रयोग तथा खानेपानीको	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थलगत (१०)	दीर्घकालिन (२०)	५०	उल्लेखनीय

	उपयोग गर्नु पर्ने हुन्छ जसले गर्दा स्थानीय श्रोत साधनमा चाप पर्ने अथवा स्थानीयलाई नपुग हुन सक्ने अवस्था आउनेछ ।						
भूमिगत पानीको निष्काशनबाट पानीको सतहमा आउने हासबाट पर्ने प्रभाव	प्रस्तावित रंगशालाको सञ्चालन पश्चात दैनिक पानीको आवश्यकता पर्ने देखिन्छ । रंगशालाले बोरिङ्ग गरी आवश्यक पानीको आपूर्ति गर्ने योजना बनाएको छ । रंगशालाको दैनिक पानीको आवश्यकता अधिक रहेकोछ र अत्यधिक मात्रामा भूमिगत पानी निष्काशन गरेमा पानीको सतहमा हास आउन सक्दछ ।	प्रत्यक्ष	उच्च (६०)	स्थानिय(२०)	दीर्घकालिन (२०)	१००	धेरै उल्लेखनीय
विपद जोखिमबाट पर्ने प्रभाव	प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र भूकम्प सम्भावित क्षेत्रमा पर्दछ । प्रस्तावित २५,००० क्षमता रहेको रंगशाला प्याराफिट सहितको निर्माण गरिनेछ जसले भूकम्पको समयमा भत्किएर जनक्षति हुन सक्दछ । यसको अलावा आयोजना क्षेत्रमा सर्ट सर्किट अथवा अन्य कारणले आगलागी जस्ता विपद् पनि आउन	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थलगत (१०)	दीर्घकालिन (२०)	५०	उल्लेखनीय

	सकदछ।						
आयोजना संचालन हुँदा भिडभाडले पर्ने प्रभाव	२५,००० क्षमता रहेको रंगशालामा कुनै खेल तथा कार्यक्रम संचालन हुँदा मानिसहरुको अत्याधिक भिडभाड हुनेछ जसले दुर्घटना समेत निम्त्याउन सक्नेछ।	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थलगत(१०)	दीर्घकालिन (२०)	५०	उल्लेखनीय
जैविक वातावरण							
नजिक रहेको वन क्षेत्रमा प्रभाव	संचालनको क्रममा रंगशालामा काम गर्ने कर्मचारी अथवा खेल हेर्न आउने दर्शकहरुले नजिकमा रहेको वनमा प्रवेश गरि वन क्षेत्र र जीव/जन्तुमा हानी, नोक्सानी पुर्याउन सक्नेछ।	अप्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थलगत(१०)	अल्पकालिन (५)	३५	नगण्य
सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण							
पेशागत स्वास्थ्य र कर्मचारी सुरक्षा	रंगशाला सञ्चालन सँगै विभिन्न क्षेत्रका थुप्रै जनशक्तिहरु संलग्न हुन्छन्। संचालनको क्रममा खेलाडीहरु खेल खेल्दा, अभ्यास गर्दा अथवा अन्य कर्मचारीहरु आफ्नो कार्य गर्दा दुर्घटना हुन सक्नेछ।	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थलगत(१०)	दीर्घकालिन (२०)	५०	उल्लेखनीय

सामाजिक द्वन्द	रंगशाला संचालनको क्रममा विभिन्न क्षेत्रका विभिन्न जाति, भाषा, संस्कृति भएका खेलाडी, प्रशिक्षक, कर्मचारी तथा दर्शकहरूको आगमन हुने गर्दछ। फरक संस्कृति र विचार भिन्नताका कारणले गर्दा खेलाडी कर्मचारीबीच,, खेलाडी स्थानीयबीच तथा कर्मचारी स्थानीय बीच द्वन्द सिर्जना हुन सक्ने सम्भावना रहने छ।	अप्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालिन (२०)	५०	उल्लेखनीय
स्थानीयको गुनासो	रंगशाला सञ्चालन चरणमा स्थानीय समुदायबाट गुनासोहरू प्राप्त गर्ने सम्भावना रहन्छ । रंगशाला सञ्चालनको चरणमा स्थानीयको माग, सेवा, सामुदायिक विकासको लागि वित्तीय सहयोग सम्बन्धी गुनासो व्यवस्थापनको मुख्य चासो हुनेछ।	प्रत्यक्ष	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालिन (२०)	५०	उल्लेखनीय
सामाजिक श्रोत र पूर्वाधारहरूमा चाप	रंगशालालाई स्थानीय स्रोत र पूर्वाधार जस्ता सेवाहरू जस्तै बिजुली, पानी आपूर्ति, फोहोर व्यवस्थापन र उप महानगरपालिकाको निकासी प्रणाली सुविधा आवश्यक पर्दछ ।	प्रत्यक्ष	निम्न(१०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालिन (२०)	५०	उल्लेखनीय

	यस आवश्यकता पूर्ति गरिँदा वर्तमान अवस्थामा विद्यमान सामुदायिक स्रोतहरूमा चाप तथा दबाव पर्दछ ।						
यातायात व्यवस्थापनमा कठिनाई	रंगशालामा विशेष कार्यक्रमा वा खेल आयोजना हुँदा अत्यधिक दर्शकहरूको आवगमन बढ्नेछ। साथै उक्त क्षेत्रमा भिडभाड हुने, सवारी साधनको चाप बढ्ने र पार्किङ्ग क्षेत्रको समस्याले यातायात व्यवस्थापनमा समस्या उत्पन्न हुन सक्दछ ।	प्रत्यक्ष	मध्यम (२०)	स्थलगत (१०)	दीर्घकालिन (२०)	५०	उल्लेखनीय

ब्याख्यान

समग्र उल्लेखनीयता

परिमाण	सीमा	अवधी	नगण्य: २५-४० सम्म
१०= निम्न (नि)	१०= स्थलगत(स्थ)	५ = अल्पकालिन(अ)	उल्लेखनीय: ४५-७५ सम्म
२०= मध्यम(म)	२० = स्थानीय(स्था)	१०= मध्यकालिन(म)	धेरै उल्लेखनीय: ७५ भन्दा बढी
६०= उच्च(उ)	६० = क्षेत्रिय (क्षे)	२०= दीर्घकालिन(दी)	

८ अनुकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि गर्ने तथा प्रतिकूल प्रभाव न्यून गर्ने उपाय

आयोजनाबाट प्रभावित हुने क्षेत्रको वातावरण र स्थानीय समुदायहरूलाई प्रस्तावित आयोजनाको कार्यान्वयनबाट हुन जाने नकारात्मक प्रभावहरूबाट जोगाउन वातावरणीय संरक्षणका उपायहरूको पहिचान गर्नु नै यस अध्यायको मुख्य उद्देश्य हो । प्रस्तावित आयोजनाबाट श्रृजित नकारात्मक प्रभावहरूको न्यूनीकरण गर्न साथै सकारात्मक प्रभावहरूको बढवा दिन वातावरणीय संरक्षणका उपायहरू निर्धारण गरि ती उपायहरू कार्यान्वयन गर्न लाग्ने खर्च समेत यस अध्यायमा उल्लेख गरिएको छ । तसर्थ यी उपायहरूले आयोजनाबाट हुन जाने फाइदाहरूलाई थप वृद्धि गर्नेछ र नकारात्मक प्रभावहरूलाई सकेसम्म वञ्चित गर्नेछ । वातावरण संरक्षणका उपायहरू ३ किसिमका रहेका छन् ।

१. प्रतिरोधात्मक उपाय (Preventive measures): प्रस्तावित आयोजनाको कार्यान्वयनबाट हुन सक्ने सम्भावित नकारात्मक प्रभावहरूको असर पर्नु पूर्व विभिन्न किसिमका उपायहरू जस्तै : उपयुक्त विकल्पहरूको छनौट, उचित योजना तथा व्यवस्थापन, जनजागरणका कार्यक्रम आदि अपनाउनु नै प्रतिस्पर्धात्मक उपाय भित्र पर्दछ ।

२. सुधारात्मक उपाय (Corrective measures): प्रस्तावित आयोजनाको कार्यान्वयनबाट हुन जाने प्रभावहरूलाई उपयुक्त प्रविधि तथा औजारको प्रयोग गरि नकारात्मक प्रभावहरूलाई स्विकार गर्न सकिने अवस्थामा पुर्याउनु नै सुधारात्मक उपायको मुख्य उद्देश्य हो ।

३. क्षतिपूर्ति दायक उपाय (Compensatory measures): प्रस्तावित आयोजनाको कार्यान्वयनबाट हुन जाने क्षतिहरूको सन्दर्भमा रकम तथा अन्य उपयुक्त माध्यमहरूको प्रयोग गरि विभिन्न किसिमका क्षतिहरूको न्यूनीकरण गर्नु नै क्षतिपूर्तिदायक उपाय भित्र पर्दछ ।

यस आयोजनाको प्रस्तावकले प्रस्तावित आयोजनाबाट हुन जाने नकारात्मक तथा सकारात्मक प्रभावहरूको सन्दर्भमा विभिन्न किसिमका वातावरणीय संरक्षणका उपायहरू अपनाउनु पर्नेछ । उक्त संरक्षणका उपायहरू तल रहेको तालिकामा भिन्दा भिन्दै उल्लेख गरिएको छ । अध्याय ७ मा उल्लेख गरिएका उच्च तथा मध्यम स्तरका प्रभावहरूलाई मात्र यी तालिकाहरूमा समेटिएको छ । साथै केही महत्वपूर्ण निम्न स्तरका प्रभावहरूलाई पनि समेटिएको छ ।

८.१ अनुकूल प्रभाव अधिकतम:

अनुकूल प्रभावलाई अधिकतम गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी तालिका ८.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ८.१: अनुकूल प्रभावलाई अधिकतम गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी

वातावरणीय प्रभाव	अधिकतम गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयन जिम्मेवारी
निर्माण चरण					
स्थानीय रोजगारीको अवसर	निर्माण चरणमा आवश्यक कामदारको लागि स्थानीयलाई सीप तथा दक्षता अनुसार प्राथमिकता दिइने ।	आयोजना निर्माण हुने क्षेत्र	निर्माण अवधि	आवश्यक नपर्ने	निर्माण ब्यवसायी/ प्रस्तावक
आर्थिक गतिविधिहरूमा बृद्धि	रंगशाला क्षेत्र वरपर बस्ने बासिन्दाहरूलाई सम्भावित व्यवसायबारे अभिमुखीकरण दिने ।	आयोजना वरपरको क्षेत्र	निर्माण अवधि	५०,०००	निर्माण ब्यवसायी/ प्रस्तावक
प्राविधिक सीपमा अभिवृद्धि	कामदारहरूलाई निर्माण पूर्व र निर्माणको क्रममा सम्बन्धित विषयमा तालिम प्रदान गर्ने ।	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	आवश्यक नपर्ने	निर्माण ब्यवसायी/ प्रस्तावक

सञ्चालन चरण					
स्थानीय अर्थ बजारमा बृद्धि	स्थानीयलाई आय आर्जनको लागि तालिम तथा अभिमुखीकरणको व्यवस्था गर्ने ।	आयोजना वरपरको क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	५०,०००	प्रस्तावक
खेलाडी तथा खेलप्रेमीहरूलाई उच्चस्तरीय रंगशालाको सुविधा	रंगशाला सर्वशुलभ र व्यवस्थित गरिने। रंगशालामा समय समयमा मर्मत संभारका कार्यहरू गर्ने ।	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	आवश्यक नपर्ने	प्रस्तावक
खेलकुद पर्यटनको विकास हुने	आयोजना क्षेत्र चिनाउने उचित बोर्डहरू राख्ने र बाटो बाटोमा साइनबोर्ड तथा प्लेसमार्कहरू राखिने।	आयोजना वरपर क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन अवधि	२,००,०००	प्रस्तावक
वरपरको जमिनको मूल्य वृद्धि	जग्गाको मूल्य समायोजन तथा नियन्त्रणको लागि उप महानगरपालिकासँग समन्वय गरिने।	आयोजना वरपर क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन अवधि	आवश्यक नपर्ने	प्रस्तावक
	कुल रकम			३,००,०००	

द.२ प्रतिकूल प्रभाव न्यूनीकरणका उपायः

प्रतिकूल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी तालिका द.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका द.२: प्रतिकूल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्ने उपाय, कार्यान्वयन गर्न लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी

वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू	कार्यान्वयन हुने स्थान	कार्यान्वयन हुने समय	अनुमानित रकम (रु.)	कार्यान्वयनको जिम्मेवारी
निर्माण चरण					
भौतिक वातावरण					
कामदारहरूद्वारा ठोस फोहर निष्काशनबाट पर्ने प्रभाव	उत्सर्जित फोहरलाई कुहिने र नकुहिने आधारमा छुट्याईनेछ। पुनः प्रयोगिय फोहरहरूलाई पुनः प्रयोग गरिनेछ भने पुनः चक्रिय फोहरलाई बिक्री गरिनेछ । ३R सिद्धान्त अनुसार फोहरको व्यवस्थापन गरिनेछ ।	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	५०,०००	निर्माण व्यवसायी/ प्रस्तावक
निर्माण सामग्रीबाट फोहरमैला उत्सर्जन	निर्माण उत्सर्जित पुनः प्रयोगिय फोहरहरूलाई पुनः प्रयोग गरिनेछ भने पुनः चक्रिय फोहरलाई बिक्री गरिनेछ। अन्य फोहरलाई सुरक्षित भण्डारण गरी जग पुर्न तथा जमिन सम्याउनमा प्रयोग गरिनेछ ।	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	-	निर्माण व्यवसायी/ प्रस्तावक
भू-बनोट परिवर्तन	प्रस्तावित आयोजनामा रंगशाला निर्माणको प्रभाव कम गर्न	आयोजना क्षेत्र	निर्माण	२,००,०००	निर्माण

	रंगशाला वरपर वृक्षारोपण कार्य गरिनेछ ।		अवधि		ब्यवसायी/प्रस्तावक
वायु प्रदूषण	<p>आयोजनालाई चाहिने आवश्यक निर्माण सामग्रीहरू ढुवानी गर्दा धूलो उड्न रोक्नको लागि निर्माण सामग्री ढाकिनेछ । प्रयोग गरिने गाडीहरू नेपाल सवारी प्रदूषण मापदण्ड बमोजिम हुनेछन् । धुलो उड्ने क्षेत्रमा नियमित पानी छर्कने कार्य गरिनेछ ।</p> <p>निर्माण क्षेत्रलाई तारबार गरि निर्माण कार्य गरिनेछ । सामग्री अनलोड गर्दा सावधानी अपनाइनेछ । साथै कामदारलाई मास्क, मुख छोप्ने ग्लास तथा हेलमेट प्रदान गरिनेछ ।</p>	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	५,००,०००	निर्माण ब्यवसायी/प्रस्तावक
पानी प्रदूषण	<p>कामदार वर्गलाई फोहर फाल्ने स्थान र समयको व्यवस्था गरिनेछ र उचित पालना गर्न लगाइनेछ । निर्माण क्षेत्र र नजिकको सडकमा पानी जम्न दिइनेछैन । निर्माण सामग्रीहरू जस्तै पेन्ट, तेल आदिको उचित स्थानमा भण्डारण गरिनेछ र चुहावट हुन दिइनेछैन ।</p>	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	आवश्यक नपर्ने	निर्माण ब्यवसायी/प्रस्तावक
ध्वनि प्रदूषणबाट पर्ने प्रभाव	साईलेन्ट जेनेरेटर अथवा जेनेरेटरको आवाजले स्थानीयलाई असर नगर्ने गरेर प्रयोग गरिनेछ ।	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	आवश्यक नपर्ने	निर्माण ब्यवसायी/

	दिनको समयमा मात्र निर्माण कार्य गरिनेछ । हर्न बजाउन निषेध गरिनेछ ।				प्रस्तावक
सरसफाईको कमीबाट पर्ने प्रभाव	सरसफाई सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । समय अन्तरालमा सरसफाई कार्यक्रम आयोजना गरिनेछ ।	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	१,००,०००	निर्माण ब्यवसायी/ प्रस्तावक
उच्च खपतबाट पर्ने प्रभाव	उच्च बिद्युतको माग रहेको समयमा उपकरणहरूको प्रयोग सिमित गरिनेछ र जेनेरेटरको प्रयोग गरिनेछ । सकेसम्म कम ऊर्जा खपत गर्ने उपकरणहरू प्रयोग गरिनेछ ।	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	आवश्यक नपर्ने	निर्माण ब्यवसायी/प्रस्तावक
जैविक वातावरण					
जैविक विविधतासँग सम्बन्धित प्रभाव	आयोजनाले रंगशाला वरपर वृक्षारोपण कार्य गरि हरियाली कायम गरिनेछ ।	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	१,००,०००	प्रस्तावक
सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण					
सामाजिक सेवा सुविधामा पर्ने प्रभाव	आयोजनालाई आवश्यक पानी, बिजुलीको प्रस्तावक स्वयमले व्यवस्था गरिनेछ । अनावश्यक विवाद उत्पन्न हुन नदिन आयोजनाले आफ्नै व्यवस्थापन योजना बनाई कामदार वर्गलाई सतर्क गराइनेछ ।	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	आवश्यक नपर्ने	निर्माण ब्यवसायी/ प्रस्तावक

बालश्रम तथा लैंगिक विभेदबाट पर्ने प्रभाव	आयोजना निर्माण अवधिमा बालश्रम निषेध गरिनेछ । समान कार्यको लागि पुरुष र महिला दुबैलाई बराबर ज्याला दिइनेछ ।	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	आवश्यक नपर्ने	निर्माण ब्यवसायी/ प्रस्तावक
पेशागत स्वास्थ्य र सुरक्षाबाट पर्ने प्रभाव	कामदार वर्गलाई व्यक्तिगत सुरक्षाका उपकरण जस्तै मास्क, हेल्मेट, कान छोप्ने उपकरण, ग्लोव आदि उपलब्ध गराइनेछ । सम्पूर्ण कामदारलाई जोखिम सम्बन्धी तालिम दिइनेछ । प्राथमिक उपचारका साधनहरू जस्तै सामान्य चोटपटक लाग्दा आवश्यक पर्ने औषधी, पट्टी आदिको व्यवस्था गरिनेछ । आकस्मिक दुर्घटना न्यूनीकरण सम्बन्धी योजना लागू गरिनेछ । कामदारको लागि दुर्घटना बीमा योजना लागू गरिनेछ ।	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	३,००,०००	निर्माण ब्यवसायी/ प्रस्तावक
स्थानीय तथा कामदारबीच झै झगडा	काम गर्न पूर्व सम्पूर्ण कामदारहरूलाई अभिमुखीकरण दिने । अन्य समस्या तथा द्वन्दको लागि नजिकको प्रहरी चौकीसँग समन्वय गर्ने ।	आयोजना क्षेत्र	निर्माण अवधि	आवश्यक नपर्ने	निर्माण ब्यवसायी/ प्रस्तावक
निर्माण चरणको कुल अनुमानित रकम				१२,५०,०००	
सञ्चालन चरण					

भौतिक वातावरण					
ठोस फोहरमैला उत्सर्जनबाट पर्ने प्रभाव	फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि ठाउँठाउँमा डस्टबिन राखिने छ । कुहिने र नकुहिने फोहोरको वर्गीकरण गरिनेछ । रंगशालाबाट उत्सर्जन भएको फोहरमैलालाई उप महानगरपालिकासँग समन्वय गरेर व्यवस्थापन गरिनेछ ।	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	१,००,०००	प्रस्तावक
वायु प्रदूषणबाट पर्ने प्रभाव	डिजल जेनेरेटरबाट निष्काशन भई हावामा जाने धुँवा सम्बन्धी मापदण्ड, २०६९ ले तोकेको बमोजिम हुनेछ । रंगशालाबाट उत्सर्जन हुने फोहोरमैलालाई जलाउन निषेध गरिने । पहुँच मार्गको नियमित मर्मत संभार गरिने ।	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	३,००,०००	प्रस्तावक
सार्वजनिक श्रोत साधनमा चाप	रंगशालाले विद्युत आपूर्तिको लागि सिधै राष्ट्रिय प्रसारण लाइनबाट विद्युत आपूर्ति गर्नेछ । रंगशालामा डिजेल जेनेरेटरको जडान पनि गरिनेछ । रंगशालाले आफ्नो लागि पानीको व्यवस्था स्वयं व्यवस्था गर्नेछ ।	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	आवश्यक नपर्ने	प्रस्तावक
विपद जोखिमबाट	अग्नि समनयन्त्र (Fire Extinguisher) जडान गरिनेछ साथै	आयोजना भवन	सञ्चालन	आवश्यक	प्रस्तावक

पर्ने प्रभाव	आकस्मिक संकेतका लागि साईरनको व्यवस्था गरिनेछ । कर्मचारीलाई आपत्कालिन तयारीका विषयमा तालिम दिइनेछ । आपत्कालिन द्वारहरूको व्यवस्था गरिनेछ ।		अवधि	नपर्ने	
आयोजना संचालन हुँदा भिडभाडले पर्ने प्रभाव	भिडभाडको कारणले हुलदंगा तथा कुनै दुर्घटना हुन नदिन आवश्यक सुरक्षाकर्मीहरूको व्यवस्था गरिनेछ ।	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	आवश्यक नपर्ने	प्रस्तावक
जैविक वातावरण					
नजिक रहेको वन क्षेत्रमा प्रभाव	नजिक रहेको वन क्षेत्र तारबार गर्ने र वन क्षेत्र भित्र विना अनुमति जो कोहिलाई प्रवेश निषेध गरिनेछ । वन संरक्षणको लागि आवश्यक चिन्ह तथा बोर्डहरू राखिने । वन संरक्षणको लागि सामुदायिक वन तथा डिभिजन वन कार्यालयसँग समन्वय गरिने ।	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	१,००,०००	प्रस्तावक
सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण					
पेशागत स्वास्थ्य र कर्मचारी सुरक्षा	स्वास्थ्य र सुरक्षा मुद्दाहरूमा सबै कर्मचारीलाई जागरूकता र प्रशिक्षण दिइनेछ । खेलाडी, प्रशिक्षक तथा कर्मचारीहरू सबैलाई बिमाको व्यवस्था गरिनेछ ।	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	३,००,०००	प्रस्तावक
सामाजिक द्वन्द	झै झगडा हुन नदिन सबै कर्मचारी तथा स्थानीहरूलाई				

	अभिमुखीकरण गरिनेछ । सम्भावित सामाजिक द्वन्दको लागि नजिक रहेको प्रहरी चौकीसँग समन्वय गरिनेछ ।				
स्थानीयको गुनासो	सबैले देखिने स्थानमा उजुरी पेटिका राखिनेछ । जनगुनासो व्यवस्थापनका लागि गुनासो सुन्ने अधिकारी तोकी जनगुनासो तथा पर्न आएको उजुरी समाधान गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	आवश्यक नपर्ने	प्रस्तावक
सामाजिक श्रोत र पूर्वाधारहरूमा चाप	पानीको लागि आफै बोरिंग खनेर स्वयं व्यवस्थापन गर्नेछ । विद्युतीय उर्जाको लागि आयोजनाले जेनेरेटरको व्यवस्था गर्नेछ ।	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	आवश्यक नपर्ने	प्रस्तावक
यातायात व्यवस्थापनमा कठिनाई	आयोजना क्षेत्रमा सडक चिन्ह/संकेतहरू राखिनेछ । उचित पार्किङको व्यवस्थापन गरिनेछ । सवारी चाप बढी हुने समयमा ट्राफिक प्रहरी अथवा सुरक्षाकर्मीलाई खटाइनेछ ।	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन अवधि	आवश्यक नपर्ने	प्रस्तावक
सञ्चालन चरणको कुल अनुमानित रकम				८,००,०००	
कूल अनुमानित रकम				२०,५०,०००	

द.३ वातावरणीय लागतको सारांश

प्रस्तावित प्रस्तावको वातावरणीय लागत निम्न तालिकामा देखाइएको छ । प्रस्तावको कूल वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाको लागि खर्च ने.रु. २३,५०,००० लागत प्रस्ताव गरिएको छ ।

तालिका द.३: प्रस्तावित प्रस्तावको वातावरणीय लागत

क्र.सं.	विवरण	अनुमानित रकम (ने.रु.)
१.	कूल अभिवृद्धी खर्च	३,००,०००
२.	न्यूनीकरणक उपायहरू	
	निर्माण अवधि	१२,५०,०००
	सञ्चालन अवधि	८,००,०००
	जम्मा	२३,५०,०००

९ वातावरणीय अनुगमन

कुनै पनि प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावहरूको अनुगमन निम्न उद्देश्य प्राप्तिका लागि गरिन्छ :-

- क) कानूनले तोकेका सिमाभन्दा बढी मात्रामा प्रभाव पर्न नदिन ।
- ख) वातावरणीय प्रभाव कम गर्न अपनाइएका उपायहरू वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा उल्लेख भएअनुसार कार्यान्वयन भएका छन् कि छैनन् भन्ने कुरा जाँच गर्न ।
- ग) सम्भावित वातावरणीय क्षतिबारे समयमै सचेत गराउन ।
- घ) पहिचान गरिएका तथा आंकलित प्रभाव वास्तविकतासँग कति नजिक छन् भन्ने जानकारी लिन ।

९.१ अनुगमनका प्रकारहरू:

वातावरणीय प्रभावको अनुगमन देहायको अवस्थामा निम्न प्रकारले गर्नु पर्दछ ।

९.१.१ प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन (Baseline Monitoring) :

प्रस्तावित प्रस्तावको निर्माण कार्य शुरू गर्नुभन्दा अगावै निर्माण स्थल र वरपरका आधारभूत वातावरणीय पक्षको सर्वेक्षण गर्नु पर्नेछ । यसले गर्दा अनुगमनको सिलसिलामा प्रारम्भिक अवस्थाको तुलनामा वातावरणीय पक्षमा भएको परिवर्तन बारेमा थाहा पाउन सकिन्छ । यसैले प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन गरिँदैन तर वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा रहेका जानकारीलाई आयोजनाको प्रारम्भिक डाटा भनि मानिनेछ ।

९.१.२ प्रभाव अनुगमन (Impact Monitoring):

प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट भएका वातावरणीय परिवर्तन पत्ता लगाउन आयोजना निर्माण र सञ्चालनका क्रममा त्यस क्षेत्रको जनस्वास्थ्य लगायत पर्यावरणीय, सामाजिक र आर्थिक अवस्थाका सूचकको मूल्याङ्कन गरिनेछ ।

९.१.३ नियामन अनुगमन (Compliance Monitoring):

यस अन्तर्गत प्रस्तावकले वातावरण संरक्षण सम्बन्धी निर्धारित मापदण्डहरूको पालना गरेको छ वा छैन भन्ने कुरा सुनिश्चित गर्न वातावरणीय गुणस्तरका विशेष सूचकहरू वा प्रदूषणको अवस्था बारेमा आर्थिक वा लगातार रूपमा अनुगमन गरी अभिलेख राखिनेछ ।

९.२ वातावरणीय अनुगमनका सूचकहरूः

प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको आधारभूत तथ्यांक, पहिचान तथा आंकलन गरिएका अनुकूल वा प्रतिकूल प्रभाव एवं वातावरण संरक्षणका उपायहरूलाई ध्यान दिई प्रस्तावकले पालना गर्नुपर्ने र वातावरणीय प्रभावको प्रभावकारीताको अनुगमन गर्न सूचकहरू प्रतिवेदनमा उल्लेख गर्नुपर्दछ । वातावरणीय अनुगमनका सूचकहरू निम्न बमोजिम हुनेछन् ।

तालिका ९.१: अनुगमनका सूचक

अनुगमनका क्षेत्र	सूचकहरू
माटो, भूक्षय	<ul style="list-style-type: none"> ◁ संख्या, स्थान, ◁ भूक्षय कारण: प्राकृतिक/मानव सिर्जित ◁ जमीनको क्षेत्रफल र धन सम्पत्ति को नाश
पानीको स्रोत, प्रदुषण र पिउने पानीको प्रयोग	<ul style="list-style-type: none"> ◁ निर्माण क्षेत्रमा पानी सम्बन्धी समस्याहरूको संख्या र सीमा ◁ फोहर पानी र असुरक्षित तरिकाले फालिएको कारणले पानी प्रदुषणका घटना र त्यसले परेको प्रभाव ◁ पिउने पानीको गुणस्तरको लागि फिल्ड किटको प्रयोग, पि.यच निर्धारण, कण र पानीमा रहेको फोहर
वायु र ध्वनी प्रदुषण	<ul style="list-style-type: none"> ◁ बरिपरिको हावाको स्वच्छता, ध्वनिको तिब्रता
रुखहरूको विनास	<ul style="list-style-type: none"> ◁ क्षतिपूर्ति स्वरूप वृक्षारोपण गरिएका रुखहरूको संख्या र स्थिति र छेउछाउका अवस्थिति
आयोजना क्षेत्रको सामाजिक र आर्थिक विकास	<ul style="list-style-type: none"> ◁ रोजगारी सिर्जना अवसरहरूको संख्या ◁ कामदारहरूले प्राविधिक सीपको बृद्धि गर्न प्रशिक्षण प्राप्त संख्या ◁ स्वास्थ्य उपचार गर्दा लाग्ने समय र खर्च को बचत ◁ नयाँ पसल, व्यवसायको संख्या र प्रकार ◁ प्रभाव क्षेत्रको आधारभूत सेवा र उपयोगिताहरूको स्थितिमा परिवर्तन जस्तै शिक्षण संस्था, स्वास्थ्य सेवामा पहुँच, पानी आपूर्ति, उर्जा स्थिति, जनताको जीवनयापनमा परिवर्तन ◁ कामदारलाई प्रदान गरिएका स्वास्थ्य सेवा र सुरक्षाका उपायहरू ◁ सामाजिक सेवा सुविधा प्राप्त गर्ने व्यक्तिको संख्यामा बृद्धि (स्कूल, पसल), जमिनको मूल्य बृद्धि ◁ वस्ती क्षेत्रको अवस्था (घरको संख्या, पसल, सरसफाईको अवस्था)

९.३ अनुगमनको विधि:

उल्लेखित अनुगमनका प्रत्येक सूचकलाई कुन विधि/तरिकाबाट अनुगमन गर्ने हो प्रतिवेदनमा खुलाइएको छ। यस्ता विधिहरू भरपर्दो, सजिलो र आयोजना स्थलमा कार्यरत जनशक्तिले अवलम्बन गर्न सक्ने खालको राखिएको छ ।

९.४ अनुगमनको लागि समय तालिका:

आयोजना निर्माण र सञ्चालनका विभिन्न अवस्थामा अनुगमन गर्नुपर्ने भएकाले सूचकको प्रकृति हेरेर वातावरणीय अनुगमन गर्न समय तालिका प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको छ ।

९.५ अनुगमन गर्ने निकाय:

वातावरणीय अनुगमनको लागि सम्बन्धित निकाय वा मन्त्रालय जिम्मेवार हुनेछ । प्रस्तावक आफैले पनि कुनै न कुनै सूचक अनुगमन गर्न सक्नेछ, जसलेगर्दा कुनै प्रतिकूल प्रभावलाई तुरुन्तै हटाउन वा न्यून गर्न सकिनेछ । प्रतिवेदनमा कुनकुन सूचक क-कसले अनुगमन गर्ने भन्ने प्रष्ट खुलाइएको छ । साधारण तथा घरिघरि गरिनुपर्ने अनुगमन प्रस्तावकले गरेको खण्डमा प्रभाव न्यूनीकरण छिटो र कम खर्चमा गर्न सकिनेछ । प्रस्तावको अनुगमन गर्न जिम्मेवारी प्रस्तावककोमा निहित रहनेछ । तर सो अनुगमनको प्रतिवेदन माथि सुपरिवेक्षण सम्बन्धित मन्त्रालयले गर्नेछ ।

९.६ अनुगमनको लागि अनुमानित रकम:

प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन, प्रभाव अनुगमन र नियमपालन अनुगमन निम्न तालिकामा उल्लेख गरिएको छ । प्रस्तावको अनुगमन सम्बन्धी विवरणलाई देहायको म्याट्रिक्सको रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ:

तालिका ९.२: प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन, प्रभाव अनुगमन र नियमपालन अनुगमन

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन						
ध्वनिको तह	ध्वनिको अधिक परीमाण र तिब्रता	ध्वनि मापन यन्त्रको प्रयोग	निर्माण क्षेत्र भित्र	निर्माण चरणमा वर्षको २ चोटि	३०,०००	प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण/ घोराही उप महानगरपालिका/ वन तथा वातावरण मन्त्रालय, लुम्बिनी प्रदेश
वायुको गुणस्तर	हावामा पि. एम. १०, पि. एम. २.५, कार्बन डाईअक्साइडको परिमाण	स्थल निरीक्षण र आधारभूत तथ्याङ्क र कानुनि मापदण्ड सँग तुलना गर्ने, वायु मापन गरी वायुको गुणस्तर मापन	निर्माण क्षेत्र भित्र र नजिकको स्टेसन बाट	निर्माण चरणमा वर्षको २ चोटि	६०,०००	प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण/ घोराही उप महानगरपालिका/ वन तथा वातावरण मन्त्रालय, लुम्बिनी प्रदेश

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
पानीको गुणस्तर	विभिन्न रासायनिक तथा जैविक प्यारामिटरहरू	प्रयोगशालामा परीक्षण	निर्माण क्षेत्र	निर्माण चरणमा वर्षको २ चोटि	४०,०००	प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण/ घोराही उप महानगरपालिका/ वन तथा वातावरण मन्त्रालय, लुम्बिनी प्रदेश
प्रभाव अनुगमन						
हरियाली र पार्किङ संगै भौतिक डिजाईन	वृक्षारोपण र पार्क क्षेत्र	स्थलगत भ्रमण	आयोजना क्षेत्र भित्र	निर्माण डिजाईन तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	खर्च नलाग्ने	प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण/ घोराही उप महानगरपालिका/ वन तथा वातावरण मन्त्रालय, लुम्बिनी प्रदेश
दूषित पानी तथा फोहरमैला	ढल निकासीको संरचना, रंगशाला वरपरका वासिन्दामा परेको प्रभाव	स्थलगत भ्रमण, अन्तरवार्ता, फोटोहरू	रंगशाला वरपर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा महिनाको १ चोटि	खर्च नलाग्ने	प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण/ घोराही उप महानगरपालिका/ वन तथा वातावरण मन्त्रालय, लुम्बिनी प्रदेश
पानीको गुणस्तर	पानी निकास हुने ठाँउ	नमूना संकलन र	आयोजना क्षेत्र	निर्माण तथा	६०,०००	प्रदेश पूर्वाधार विकास

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
	अवलोकन, विभिन्न रासायनिक तथा जैविक प्यारामिटरहरू	प्रयोगशालामा परीक्षण		सञ्चालन चरणमा वर्षको ३ चोटि		प्राधिकरण/ घोराही उप महानगरपालिका/ वन तथा वातावरण मन्त्रालय, लुम्बिनी प्रदेश
वायुको गुणस्तर	धुलोको कण पि एम १०, पि एम २.५, कार्बन डाईअक्साइडको परिमाण	स्थल निरीक्षण र आधारभूत त्याङ्क र कानुनि मापदण्ड सँग तुलना गर्ने, वायु मापन गरी वायुको गुणस्तर मापन	आयोजना क्षेत्र र आसपासका क्षेत्रमा	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको १ चोटि	२०,०००	प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण/ घोराही उप महानगरपालिका/ वन तथा वातावरण मन्त्रालय, लुम्बिनी प्रदेश
ध्वनिको गुणस्तर	ध्वनिको परिमाण	ध्वनि मापन यन्त्रको प्रयोग गरी आधारभूततथ्याङ्क र कानुनि मापदण्डसँग तुलना गर्ने	आयोजना वरपर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	३०,०००	प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण/ घोराही उप महानगरपालिका/ वन तथा वातावरण मन्त्रालय, लुम्बिनी प्रदेश

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
विपद् व्यवस्थापन प्रणाली	सूचना प्रवाह प्रणाली, अग्नि संयन्त्रको प्रावधान, खुल्ला जग्गा	जोखिम आकलन, अवलोकन, कर्मचारीसँग अन्तरक्रिया	आयोजना क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	खर्च नलाग्ने	प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण/ घोराही उप महानगरपालिका/ वन तथा वातावरण मन्त्रालय, लुम्बिनी प्रदेश
पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षा	दुर्घटनाको प्रकार, दुर्घटनाको क्षतिपूर्ति	कामको प्रकृति अनुसार जोखिम आकलन, कर्मचारी र कामदार वर्गसँग छलफल	रंगशाला भित्र र वरपर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटि	खर्च नलाग्ने	प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण/ घोराही उप महानगरपालिका/ वन तथा वातावरण मन्त्रालय, लुम्बिनी प्रदेश

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
फोहरमैला व्यवस्थापन	फोहर व्यवस्थापनको अवस्था	अवलोकन, आयोजनाको रेकर्ड निरीक्षण, अन्तर्वार्ता	आयोजना क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा बर्षको ६ चोटि	खर्च नलाग्ने	प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण/ घोराही उप महानगरपालिका/ वन तथा वातावरण मन्त्रालय, लुम्बिनी प्रदेश
नियमपालन अनुगमन						

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनले सुझाएका अनुकूल तथा प्रतिकूल प्रभाव पालना गरे/नगरेको	वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाले समावेश गरेका सम्पूर्ण न्यूनीकरणका उपाय निर्माण तथा सञ्चालन अवधिमा लागू गरिएको	अवलोकन, अन्तर्वाता / प्रतिवेदन अध्ययन	आयोजना क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटी	खर्च नलाग्ने	प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण/ घोराही उप महानगरपालिका/ वन तथा वातावरण मन्त्रालय, लुम्बिनी प्रदेश
प्रदूषण रोकथाम, पानी, माटो संरक्षण, फोहोर व्यवस्थापन, वातावरणीय संरक्षणका	धुलोको स्तर, ध्वनिको परिमाण, स्वीकृत प्रतिवेदन	अवलोकन, रेकर्डको समिक्षा, मापन, कामदार वर्ग सँग छलफल, ध्वनि मापन र वायु प्रदूषण मापन	आयोजना वरपर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटी	९०,०००	प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण/ घोराही उप महानगरपालिका/ वन तथा वातावरण मन्त्रालय, लुम्बिनी प्रदेश

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
उपायहरूको नियमपालन		यन्त्रको प्रयोग, जोखिम आकलन,				
आपत्कालिन तयारीको लागि सचेतना तालिम	तालिमको संख्या र सहभागीहरूको सूची	अवलोकन, कर्मचारीसँग अन्तर्वार्ता	आयोजना क्षेत्र	सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटी	२०,०००	प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण/ घोराही उप महानगरपालिका/ वन तथा वातावरण मन्त्रालय, लुम्बिनी प्रदेश
हरियाली र पार्किङ्ग सँगै भौतिक डिजाईन	वृक्षारोपण र पार्किङ्ग क्षेत्र	स्थलगत भ्रमण	आयोजना क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको २ चोटी	खर्च नलाग्ने	प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण/ घोराही उप महानगरपालिका/ वन तथा वातावरण मन्त्रालय, लुम्बिनी प्रदेश
स्थानीय रोजगारी	स्थानीय कर्मचारीको संख्या	निरीक्षण तथा कर्मचारी सँग अन्तर्वार्ता	आयोजना क्षेत्र	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा वर्षको	खर्च नलाग्ने	प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण/ घोराही उप महानगरपालिका/ वन तथा

अनुगमनका प्रकार	अनुगमनका सूचक	अनुगमनको विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम	अनुगमन गर्ने निकाय
				२ चोटी		वातावरण मन्त्रालय, लुम्बिनी प्रदेश
पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षा	सुरक्षा उपकरणहरू/ सामाग्री को प्रयोग, नियमित स्वास्थ्य जाँच	स्वास्थ्य रेकर्डको समिक्षा, कर्मचारी संग छलफल	आयोजना वरपर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा बर्षको २ चोटी	खर्च नलाग्ने	प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण/ घोराही उप महानगरपालिका/ वन तथा वातावरण मन्त्रालय, लुम्बिनी प्रदेश
बाल श्रम तथा लैंगिक भेदभाव	लैंगिक हिसासँग सम्बन्धित गुनासोहरू	निरीक्षण, अन्तर्वार्ता	आयोजना वरपर	निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा बर्षको २ चोटी	खर्च नलाग्ने	प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण/ घोराही उप महानगरपालिका/ वन तथा वातावरण मन्त्रालय, लुम्बिनी प्रदेश
वातावरणीय अनुगमन खर्च					३,५०,०००	

१० वातावरणीय परीक्षण

वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ को दफा १२ अनुसार वन तथा वातावरण मन्त्रालय वा तोकिएको निकायले आयोजना सञ्चालन भएको दुई वर्षपछि छ महिना भित्र वातावरणीय परीक्षण गर्ने प्रावधान उल्लेख रहेको छ । त्यसबाहेक मन्त्रालय वा तोकिएको निकायले प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा परेको प्रतिकूल प्रभाव, त्यस्ता प्रभावलाई कम गर्न अपनाएको उपाय तथा त्यस्तो उपायको प्रभावकारिता र न्यूनीकरण हुन नसकेको वा आंकलन नै नभएको प्रतिकूल प्रभाव उत्पन्न भएकोमा सो समेतको विश्लेषण गरी वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गर्नेछ ।

१०.१ वातावरणीय परीक्षण:

वातावरणीय परीक्षणका किसिम देहाय बमोजिमका हुनेछन् :

- (क) निर्णय तहको परीक्षण,
- (ख) कार्यान्वयन परीक्षण,
- (ग) कार्यको प्रभावकारिता परीक्षण,
- (घ) आयोजना प्रभाव परीक्षण,
- (ङ) आंकलन गरिएको प्रविधि परीक्षण,
- (च) वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रक्रिया परीक्षण ।

१०.२ वातावरणीय परीक्षणमा सामान्यतया तीन पक्ष संलग्न हुने गर्दछन्:

- (क) परीक्षक,
- (ख) परीक्षित पक्ष (प्रस्तावसँग सरोकार भएको),
- (ग) तेस्रो पक्ष ।

१०.३ स्वेच्छिक वा बाध्यकारी परीक्षणको लागि संलग्न पक्ष वा संस्थाको

आधारमा वातावरणीय परीक्षण आन्तरिक वा बाह्य हुन सक्नेछ :

स्वेच्छिक परीक्षणको लागि संलग्न पक्ष वा संस्थाको आधारमा आन्तरिक परिकशंका लागि निम्न विधिहरूको प्रयोग गरिनेछ:

- (क) आन्तरिक परीक्षण,

- (ख) बाह्य परीक्षण,
 (ग) बाध्यकारी परीक्षण,
 (घ) स्वेच्छिक परीक्षण ।

१०.४ वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा: प्रस्तावित आयोजनाको वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा निम्न बमोजिमको हुनेछ ।

प्रस्तावित आयोजनाको वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा निम्न बमोजिमको हुनेछ:

तालिका १०.१: वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको ढाँचा

अध्याय १	यस अध्यायमा वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको भित्र मुख्य मुख्य कुराहरू समावेश गरी प्रतिवेदनको कार्यकारी सारांश लेख्नु पर्ने ।
अध्याय २	यस अध्यायमा परीक्षण प्रशासनिक तथा परीक्षण कार्यको विवरण, आयोजना स्थलमा गरिएका अन्तर्वार्ता, परीक्षण गर्ने पक्ष तथा परीक्षणका क्षेत्र र विधि समावेश गर्नु पर्ने । साथै वातावरणीय अनुगमन, परीक्षणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क तथा विवरण पनि समावेश गर्नु पर्नेछ ।
अध्याय ३	यस अध्यायमा परीक्षणको पूर्ण विवरण समावेश गर्नु पर्नेछ ।
अध्याय ४	यस अध्यायमा आयोजना सम्बन्धमा पालना गर्नु पर्ने सुझाव तथा सुधारात्मक कार्य समावेश गर्नु पर्नेछ ।
अनुसूची	अनुसूचीमा तथ्याङ्क र विवरण समावेश गर्नु पर्नेछ ।
परीक्षण गर्ने समूहमा समावेश हुनु पर्ने जनशक्ति	वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनको तयारीको क्रममा प्रस्तावसँग वृत्तमिलने विज्ञ जस्तै वातावरण विज्ञ, सामाजिक, आर्थिक, साँस्कृतिक विज्ञ फोरहरमैला व्यवस्थापन विज्ञ आदि समावेश गर्नु पर्नेछ ।

तालिका १०.२: वातावरणीय परीक्षणको लागि खाका

१ भौतिक पक्ष:								
क्र. सं.	विवरण	आयोजनाको क्रियाकलाप	अनुमान गरिएको प्रभाव	खास प्रभाव	न्यूनीकरणका उपाय	प्रभावकारीता	सूचना	तथ्याङ्कको स्रोत
१	वायुको गुण	जेनेरेटर तथा सवारी साधन सञ्चालन	वायुको गुणस्तरमा हास	जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव श्वासप्रश्वास सम्बन्धी रोग	डिजेल जेनेरेटरबाट निष्काशन भई हावामा जाने धुँवा सम्बन्धी मापदण्ड २०६९ र गाडीहरू नियमित मर्मत गरी नेपाल सवारी प्रदूषण मापदण्ड बमोजिम रहने छन् ।	नगण्य	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन

२	पानीको गुण	ढल निकास तथा फोहरपानी चुहावट	खानेपानीका स्रोत प्रदूषण	जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव	फोहोरपानी व्यवस्थापन गरिनेछ	उल्लेखनीय	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन
३	ध्वनिको मात्रा	जेनेरेटर, सवारी साधन संचालन	ध्वनिको तहमा हास	ध्वनि प्रदूषणबाट कान सम्बन्धी समस्या	साइलेन्ट जेनेरेटरको प्रयोग	नगण्य	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अनुगमन प्रतिवेदन
४	फोहरमैला व्यवस्थापन	रंगशाला संचालन, खेल प्रशिक्षण, प्रतियोगिता आयोजना, अन्य कार्यक्रम आयोजना	स्थानीय वातावरण दुर्गन्धित हुनुका साथै संक्रमण हुन सक्ने सम्भावना	वातावरण तथा जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव	फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन	उल्लेखनीय	फोहर व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, अन्तर्वार्ता
२. जैविक पक्ष								
क्र. सं.	विवरण	आयोजनाको क्रियाकलाप	अनुमान गरिएको प्रभाव	खास प्रभाव	न्यूनीकरणका उपाय	प्रभावकारीता	सूचना	तथ्याङ्कको स्रोत

१	वन जंगल	बमैजंगल क्षेत्रररयाली छनमाफण क्षेत्र कायम हुने	वह्ररररररररररररररररररर हहहहहहहहहहहहहहहहहहहह सौन्दयफ गने ता कायम हुने	वन क्षेत्र नास हुने/अतिक्रमण हुने	तारबार गरि वन क्षेत्र संरक्षण गर्ने	नगण्य	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	अभिलेख, सामुदायि क वन
३. सामाजिक आर्थिक तथा साँस्कृतिक पक्ष								
क्र. सं.	विवरण	आयोजनाको क्रियाकलाप	अनुमान गरिएको प्रभाव	खास प्रभाव	न्यूनीकरणका उपाय	प्रभावकारीता	सूचना	तथ्याङ्कको स्रोत
१	पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षा	आयोजना संचालनको क्रममा खेलाडी तथा कर्मचारीको हुन सक्ने दुर्घटना	पेशागत दुर्घटना	पेशागत स्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव	पेशागत सुरक्षाका उपकरणको व्यवस्था	उल्लेखनीय	रंगशाला व्यवस्थापन	अभिलेख

२	गुनासो सुनुवाई	गुनासो सुनुवाई सेल स्थापना	विभिन्न प्रकारका गुनासाहरू आउने तथा ढुन्डको अवस्था सृजना हुन	रंगशाला सञ्चालनमा कठिनाई	गुनासो सम्बोधनको व्यवस्था गर्ने	उल्लेखनीय	गुनासो सम्बोधन सेल	अभिलेख
३	स्वास्थ्य तथा सरसफाई	दैनिक रूपमा आवश्यकता अनुसार सरसफाई गर्ने	फोहरमैला प्रदूषण	खेलाडी, प्रशिक्षक तथा दर्शकको स्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव	दैनिक रूपमा आवश्यकता अनुसार सरसफाई गर्ने	उल्लेखनीय	रंगशाला व्यवस्थापक	अनुगमन
४	प्रकोप नियन्त्रण/विपद व्यवस्थापन	प्रकोप व्यवस्थापन कार्य योजना निर्माण गर्ने	प्रकोप तथा विपदबाट जनधनको क्षति हुने	प्रकोप तथा विपदबाट जनधनको क्षति हुने	आपतकालिन द्वारहरू निर्माण गर्ने, अग्नि नियन्त्रक यन्त्र जडान गर्ने,	उल्लेखनीय	वातावरणीय व्यवस्थापन एकाइ	विपद व्यवस्थापन कार्य योजना
५	रोजगारी	स्थानीयलाई रोजगारीमा अवसर	स्थानीयको आयस्तरमा अभिवृद्धि	जीवनस्तर उकस्ने	स्थानीयलाई रोजगारीमा प्राथमिकता दिन	नगण्य	घोराही उपमहानगरपालिका	अभिलेख

११ निष्कर्ष

११.१ अध्ययनको निष्कर्ष:

प्रस्तावित नेत्रलाल अभागी स्टेडियम लुम्बिनी प्रदेश दाङ जिल्लाको घोराही उपमहानगरपालिका वार्ड नं १६ करौतीडाँडा क्षेत्रमा निर्माण गर्न लागिएको हो । संचालन पश्चात् स्थानीयका साथसाथै सम्पूर्ण देशबासीहरू समेत लाभान्वित हुने देखिन्छ। प्रस्तावित नेत्रलाल अभागी स्टेडियम आयोजनाको वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन (EIA) अध्ययनले प्रस्तावित आयोजना निर्माण तथा सञ्चालन गर्ने कार्यहरूको सम्भावित वातावरणीय प्रभावहरूको मूल्यांकन गरेको छ।

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन प्रतिवेदनमा पहिचान भएका सम्पूर्ण वातावरणीय असरहरूलाई न्यूनिकरण गरी स्वीकार्य तहसम्म ल्याउन प्रभाव न्यूनिकरणका कम खर्चिला तथा सहज उपायहरू अपनाइएका छन् । यसै प्रतिवेदनमा संलग्न वातावरणीय असर न्यूनिकरणका उपायहरूले असर गर्ने क्षेत्रको गुणस्तर सुधारमा सहयोग पुर्याइ वातावरणको गुणस्तर कायम गर्न सहयोग गर्ने छ । प्रभावहरूको न्यूनिकरण र संलग्न वातावरणीय अनुगमन योजना कार्यान्वयन गरि तोकिएको स्थान डिजाईन र क्रयाकलापमा सिमित रहँदा यस आयोजना कार्यान्वयन योग्य रहेको निष्कर्ष निकालिन्छ।

प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा ठूलो क्षति हुने वा अपेक्षाकृत धेरै प्रतिकूल प्रभावहरू पर्ने देखिदैन । प्रस्तावित परियोजना निर्माण तथा संचालन गर्न लागिएको प्रस्तावित क्षेत्र कुनै विशेष वातावरणीय संवेदनशील क्षेत्रमा पर्दैन। प्रस्ताव गरिएको परियोजना निर्माण तथा सञ्चालन चरणमा यस प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण अध्ययनबाट आएका अनुकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि तथा प्रतिकूल प्रभावहरू न्यून गर्ने उपायहरू सुझाइए अनुसार कार्य गरेमा प्रभावहरूलाई स्थलगत समाधान गर्न सकिने खालका छन्। अनुगमन कार्यलाई नियमितरूपमा निरन्तरता दिई प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न उपयुक्त देखिन्छ ।

११.२ प्रतिबद्धता:

प्रस्तावित नेत्रलाल अभागी स्टेडियम निर्माण तथा सञ्चालनबाट पर्ने अनुकूल प्रभावहरूलाई बढोत्तरी गर्न तथा प्रतिकूल प्रभावहरू न्यूनिकरण गर्नको लागि प्रस्तावक प्रतिबद्ध रहको छ ।

यस प्रतिवेदनमा समावेश गरिएका सम्पूर्ण अनुकूल प्रभावहरूलाई बढोत्तरी गर्न तथा प्रतिकूल प्रभावहरू न्यूनीकरण गर्ने उपाय लागू गर्नको लागि प्रस्तावक प्रतिबद्ध रहको छ ।

- ◁ निर्माणकार्यमा संलग्न मानिसहरूलाई काम गर्दा व्यक्तिगत सुरक्षा सामाग्रीहरूको प्रयोग, प्राथमिक उपचारका लागि चाहिने सामानहरू, शौचालय, सफा पिउने पानी र सरसफाईमा चाहिने सामानहरूको व्यवस्था अनिवार्य रूपमा मिलाइने छ ।
- ◁ प्रस्तावित आयोजनाले नेपाल सरकारबाट संचालित सेवा वा कार्यक्रम संचालन गर्दा नेपाल सरकारले तोकेको प्रोटोकल/मापदण्ड/ निर्देशिका अनिवार्यरूपमा पालना गरिनेछ ।
- ◁ प्रस्तावित आयोजना परिसरमा स्वास्थ्यकर वातावरणका लागि वृक्षारोपण तथा नियमित सरसफाईको व्यवस्था गरिनेछ ।
- ◁ प्रस्तावित स्टेडियममा सबैले देख्ने स्थानमा उजुरी पेटिका राखिनेछ । त्यस्तै जनगुनासो व्यवस्थापनको लागि गुनासो सुन्ने अधिकारी तोक्यो जनगुनासो तथा पर्न आएको उजुरी समाधान गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- ◁ वातावरणीय व्यवस्थापन योजनामा दिइएका न्यूनीकरणका उपायहरूको अनिवार्य कार्यान्वयन र त्यसको नियमित अनुगमन गरिनेछ ।
- ◁ वातावरणीय परीक्षण नियमित रूपमा गरिनेछ ।

१२ सन्दर्भ सामाग्री (References)

१. Detailed Project Report Preparation of Netra Lal Abhagi Football Stadium, 2020
२. घोराही उप महानगरपालिका पार्श्वचित्र, २०७५
३. नेपाल सरकार, २०५०: राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन निर्देशिका २०५०, नेपाल राजपत्र खण्ड ४३, अंक (५), जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय, काठमान्डौ ।
४. नेपाल सरकार, २०७६: वातावरण संरक्षण ऐन २०७६, वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७, कानून न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालय, काठमाडौं, बैशाख १५, २०७७ ।
५. लुम्बिनी प्रदेश सरकार वातावरण संरक्षण ऐन २०७७ तथा वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७, प्रदेश राजपत्र, खण्ड ४, अतिरिक्ताङ्क १३, उद्योग, उर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय, कार्तिक १४ गते, २०७७ ।
६. नेपाल सरकार, २०७२: नेपालको संविधान
७. राष्ट्रिय वातावरण नीति, २०७६
८. राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति, २०७६
९. पन्ध्रौं पञ्चवषिय योजना (२०७६/७७—२०८०/२०८१)
१०. भवन ऐन, २०५५
११. श्रम ऐन, २०७४
१२. फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८
१३. भू-उपयोग ऐन, २०७६
१४. उपभोक्ता संरक्षण ऐन, २०७५
१५. स्थानीय सरकार सन्चालन ऐन, २०७४
१६. फोहोरमैला व्यवस्थापन नियमावली, २०७०
१७. योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा नियमावली, २०७५
१८. वायुको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६९
१९. ध्वनिको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६९
२०. डिजेल जेनेरेटरबाट निष्काशन भई हावामा जाने धुँवा सम्बन्धी मापदण्ड, २०६९
२१. नेपाल सवारी प्रदूषण मापदण्ड, २०६९
२२. राष्ट्रिय खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड, २०६२

अनुसूची १

स्वीकृत कार्यसूची र स्वीकृत क्षेत्र निर्धारण
प्रतिवेदन सम्बन्धीको पत्र

अनुसूची २

प्रस्ताव र प्रस्तावकसंग सम्बन्धित

कागजातहरू

अनुसूची ३

सूचना एवं सूचना टाँस प्रमाण तथा मुचुल्का

अनुसूची ४

आयोजना सम्बन्धी गरिएको सार्वजनिक
सुनुवाईको माइन्सुट र अन्य कागजातहरु

अनुसूची ५

प्रस्तावित आयोजनाको डिजाईन तथा
तस्विरहरू

अनुसूची ६

प्रतिवेदन तयार गर्ने विज्ञहरूको विवरण
